8 Haziran 1957 Sene: 4, Cilt: X, Sayı: 163

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Fiatı 60 Kuruş

AKİS'in Yazı Müsabakası

Okuyuculardan gördüğü alâkaya ufak bir mukabelede bulunmak isteyen AKİS, bir yazı müsabakası tertiplemiştir.

Müsabakanın şartları şudur:

1 —AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için seçilen mevzu şudur: Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler ne şekilde hareket etmelidirler?

2 — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkta yazılacak, uzunluğu da 23x30 eb'adındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

3 — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı işleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülen AKİS'te neşredilecektir.

4 — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1957'de başlanacak ve 30 Nisan 1958 den sonra gelen yazılar müsabaka dışında bırakılacaktır.

5 — AKİS'te neşredilen yazılar 1958 Mayıs başında toplanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından incelenecek, Birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000; İkinciliği kazanan yazının sahibine 500 ve Üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1958 Mayısının ortasında çıkacak olan Beşinci yılımızın ilk sayısının kapağını süsliyecektir.

6 — Müsabakaya katılacak yazıların "AKİS Mecmuası, yazı müsabakası servisi P. K. 582 - Ankara" adresine postalanması lâzımdır.

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 161

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi:

Metin TOKER

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mes'ul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumî Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter :

M. Nevzat ÜNLÜ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe :

Desen Klişe ATELYESİ

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone Şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları :

3 renkli arka kapak (Tam Sayfa : 350 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih: 6.6.1957

Kapak resmimiz:

İlhan Demirel

Tehlikeli Adam!

Kendi Aramızda

Muhalefet hakkında

AKİS'in son sayılarında çeşitli başlıklarla ve değişik imzalarla bir politika peşinde koştuğu gözden kaçmıyor: Muhalefetin İktidar karşısına müşterek bir cephe ile çıkmasını temin etmek.. Eh, bunun neticesi de, şüphesiz, C.H.P. yi tekrar eski ikbaline kavuşturmak olacak.. Ama bir noktayı unutuyorsunuz: Geçen yıl seçimleri çantada keklik görerek işbirliği projesini baltalıyan C.H.P. ye bakalım bu defa -sizin tâbirinizle - küçük muhalefet partileri omuz vermeye yanaşacaklar mı?

Recep Ergönül - İzmir

★

AKİS, bir zamanlar nasıl İktidar partisini ikaz etmekte sarsılmaz bir azim gösterdiyse, şimdi de aynı işi C.H.P. için yapıyor. Son sayınızda çıkan "Muhalefet Ne Âlemde" başlıklı yazı C.H.P. için adeta bir alarm çanı.. Ama bizde bu ikazları duyacak kulak nerde.. Akıntıya kürek çekiyorsunuz dersem, bana her halde kızmazsınız değil mi?

Ülkü Utkan - Ankara

★

Seçimlerin yaklaştığını gösteren emarelerin her gün bir yenisiyle karşılaşıyoruz. Seçimin nasıl kazanılacağını pek iyi bildiği anlaşılan D.P. karşısında, muhalefet partilerinin hangi meselelerle uğraştığını görünce insan doğrusu ümitsizliğe kapılıyor. Size tavsiyem, kendinizi "Dört huzursuzluk senesine daha" hazırlamanızdır. Bana öyle geliyor ki muhalifler nasıl hareket etmeleri lâzım geldiklerini nasıl AKİS'ten okuyorlarsa, seçimlerden sonra niçin kaybettiklerini de gene AKİS'te okumak istiyecekler.

Cahit Günderen - Manisa

★

AKİS, muhalefet partileri arasındaki işbirliği için pek az zaman kaldığına işaretle isabetli bir müşahedede bulunuyor. Biraz ferahlamak için İktidarın el değiştirmesi lüzumuna inananların prensipleri uğruna, kaprislerinden fedakârlık etmelerinden başka çare yoktur. Ama ne var ki, başkalarından fedakârlık istemenin ilk şartı ilk fedakârlığı bizzat yapmaktır. Bu bakımdan bütün yük ve mesuliyet C.H.P. ye düşmektedir. Böylece ilerdeki şeref payının büyüğü de C.H.P. ye ait olacaktır.

A. Rıza İncesu - İstanbul

★

İnönü hakkında

160 sayılı AKİS'te Nafiz Baydur imzalı garip bir mektup okudum. Meğer "büyük muhalefet partisi" Hür. P. imiş de bizim haberimiz yokmuş! Hür. P. nin bazı illerde teşkilât bile kuramadığından ve parti içindeki huzursuzluklardan Bay Baydurun haberi yok galiba... Hele İnönü hakkındaki düşünceleri?. Bence C.H.P. nin en büyük kuvveti başında İnönü gibi bir lider bulunmasıdır.

Cemal Çeltikçi - Kayseri

Nafiz Baydur adındaki okuyucunuz İnönüyü Muhalefet liderliğine lâyık bulmuyormuş. Varsın bulmasın. Bizim için İnönü yurdu İkinci Dünya Harbinin felâketlerinden koruyan ve memlekete demokrasiyi getiren adamdır. Hiç bir mülâhaza bu kanaatımızı değiştiremez.

Ali Ayaz - Bucak

★

İnönünün yarattığı bahar havası karşısında partilerinin atalete düştüğünden, sessiz ve hareketsiz kaldığından şikâyet eden C.H.P. liler, lütfen bir de karşı tarafa baksınlar. Zira asıl acıklı durumda olan ve ellerindeki yegâne silâhı kaybeden onlardır. C.H.P. düşmanlığından ibaret temel propaganda deposundan mahrum kalan D.P. teşkilâtı şimdi adeta nereye tutunacağını bilememektedir. Zeytinin nasıl olup ta 6 liraya çıktığını soranlara eskiden C.H.P. devrindeki jandarma dipçiklerinden söz açarak cevap verenler şimdi ağızlarını bile açamıyorlar. D.P. li hatipler bu bahar havası içinde, şimdi kendilerini sırtlarından gömlekleri alınmışcasına çıplak hissetmektedirler.

M. Uğursal - İstanbul

★

Üniversite hakkında

Hukuk Fakültesinde vize alamıyan 526 talebe hâdisesini doğrusu pek tek taraflı aksettirmişsiniz. Tahlillerinizde AKİS'e yakışacak şekilde daha derinlere nüfuz edebilmenizi beklerdim. Gaye hakikaten talimatnameyi tatbik ise aynı hoca ve diğer bazılarının niçin talimatnamenin sarih hükümlerine göre imtihanları sözlü yapmadıklarını niye yazmadınız?

Selâhaddin Beyazıt - İstanbul

★

AKİS'i zevkle okuyan bir üniversiteliyim. Biraz seyrek de olsa zaman zaman çıkan üniversite sayfasını ayrı bir dikkatle okuyorum. Ancak geçen sayınızda çıkan üniversite yazısı, doğrusu ya, beni hayal kırıklığına uğrattı. AKİS nasıl oluyor da böyle hakikate aykırı şeyler yazabiliyor. Evet, hocalar talimatnameyi takip ediyorlar. İyi güzel.. Ama talebelerin hiç mi hakkı yok. Misal olarak kendimi vereyim. Ben hem çalışıp hayatı kazanmak, hem de okumak zorundayım. Bunların ikisini birden yürütmek ise bir hayli zor. Şimdi ben ne yapayım? Talimatname uğruna okumaktan mı vaz geçeyim?

Ali Narin - İstanbul

★

Çalışma hakkında

Mecmuanız son zamanlarda işçi mevzuuna mühim bir yer vermekte, ana meselelerimizi umumî efkâra duyurmaktadır. Bu hareketiniz bizleri fazlasıyla mütehassis etmektedir. Biz işçilere karşı gösterdiğiniz alâkadan dolayı bu meselelerimizi vukufla kaleme alan mecmuanıza teşekkürü bir borç biliriz.

Ali Kaynak - İstanbul

Y. Z. Ademhan - Z. Hanhan -M. Toker - R. T. Burak - Ş. N. Berker

Yıldönümü münasebetiyle "içerdeki"lerden bir buket

Gazeteciler

Beklenen gün

Bu haftanın başında bütün basın çevrelerinde 7 Haziran günü bekleniyordu. 7 Haziran... Bir sene evvelki 7 Haziran basın hayatına bir takım yasaklar, ceza tehditleri getirmiş, bazı kalemler itina ile ceplere konmuş, vazifesini yapmaya azimli olanlardan çoğunun da uçları kırılmıştı. Toplu Basın Mahkemelerinin dosya dolapları yurdun her yerinde tıklım tıklım dolmuş, hapishanelerde eroin kaçakçısından çok gazeteciye rastlanır olmuştu.

Şimdi bir başka 7 Haziran bekleniyordu. Bu yeni 7 Haziran bir evvelkinin yıl dönümü olmaktan başka, bir hususiyet daha taşıyordu. Bu tarihten sonra gazetecilik mesleğine getirilen tahditlerden bir yenisi daha yürürlüğe giriyordu. 7 Haziran 1957 de gazetecilerin asgari lise tahsili görmüş olmaları hakkındaki kayıt için verilen mehil sona eriyordu. Bu tarihten sonra bazı gazeteciler eğer hâlâ susup sinememişlerse veya eğer hâlâ hapse girmemişlerse mesleklerine devam etmek, hayatlarını kazanmak hakkına elveda diyeceklerdi.

Bu nihayet bir kanun meselesiydi ve şeriatın kestiği parmağın acımıyacağı hakkında çok tekrarlanan bir ata sözüne sahiptik. Ama şeriatın parmak keserken bıçağı bazan çok derine kaçırdığı da bir vakıaydı. Meselâ gazetecilerin tahsili meselesinde de bu böyle olmuştu. Kanun, lise tahsili olmayan fakat meslekte asgari üç yıl kıdeme sahip bulunan gazeteciler için müktesep hak tanımıştı. Ama Başbakanlık Hukuk Müşavirliği kıdemin tesbitinde öyle bir kıstas ortaya koyuyordu ki, bazı müktesep hakların çiğnenmemesi imkânsızdı.

Bu tatbikat elbette akisler uyandıracaktı. Nitekim basın, meşhur kanunun diğer maddelerinin tatbikatıyla mahkemeleri ve cezaevlerini boylayan meslekdaşlarına göstermediği tesanüt tezahürlerini bu meseleden esirgemedi. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti meslekten mahrumiyet meselesini hassasiyetle ele aldı. Cemiyetin İdare Heyeti işi Başbakana aksettirmeye kararlıydı. Ama ne var ki Başbakan bu sırada çok daha mühim işlerle meşguldü ve Başbakanı görmek, doğrusu daha büyük bir meseleydi. Bu sebeple müşterek derdi, basın işlerini tedvire memur Devlet Bakanı Celâl Yardımcıya duyurmakla iktifa edildi.

Gençliğinde Cumhuriyet gazetesinin meşhur kırmızı konağının merdivenlerini bir hayli çiğnemiş olan Celâl Yardımcı, Gazeteciler Cemiyetinden gelen bu daveti kabul etmek nezaketini esirgemedi. Geçen haftanın son günü, saat 11'de Cemiyet binasında Devlet Bakanını bekliyenlerin arasında sadece Cemiyetin İdare Heyeti değil, meseleye alâka duyan daha bir yığın gazeteci vardı. Randevu saatı geldi ve geçti. Ama ortada kimse görünmedi. Nihayet gelen haberlerden anlaşıldı ki, Devlet Bakanı, işlerinin çokluğu yüzünden görüşme saatını 13 e almış ve görüşme mahallini de, gene aynı sebeple, Cemiyet binasından 15 metre kadar uzaktaki Vilâyet binasına nakletmiştir. Bu saat ve yer değişikliğini gazetecilerin birçoğu iyi karşılamamıştı. Bir kısmı, yapılacak işleri olduğunu ileri sürerek ayrıldılar. Fakat bir kısmı da fedakârlığa katlanarak meslekdaşlarının derdini halletmek için verilen saatta vilâyet binasına gittiler.

Bâbıâlinin yeni mensuplarını, eski mensubu bakan, bir masa etrafında topladı ve şikâyetlerini dinledi; dikkatle bazı notlar aldı. Yardımcıya göre, ortada halledilmiyecek bir mesele yoktu. Ya bir ek madde, yahut bir tefsir kararı getirilebilir ve her şey düzelir, ortalık süt liman olurdu. Ama gene de bu bir selâhiyet meselesiydi. İş gelip Başbakana dayanıyordu. Malûm ya, Devlet Bakanı, onun adına işleri tedvire memur bir naipti.

Bir yıl önce

Geçen sene, yani bundan tam bir yıl önce, 6 Haziranı 7 Haziranı bağlayan gece, saatlerden beri toplantı halinde olan B. M. M. de kürsüye çıkan Başbakan Menderes pek çok defalar konuşmanın verdiği bir yor-

AKİS Dâvaları

13 Haziran Perşembe günü Ankara Toplu Basın Mahkemesinde AKİS dâvalarına devam edilecektir. Bunlardan biri mecmuamızın 140 ıncı sayısında çıkan ve "Kıbrıs Türk Tezi" başlığını taşıyan yazı dolayısiyle şahıslarına hakaret edildiği iddiası ile Başbakan Adnan Menderes, Safa Kılıçlıoğlu ve Nihad Erim'in muvafakatları ile açılan dâvadır. Geçen celsede istenen mehil talebinden sonra bu Perşembe günü dâvacılar avukatı Anayasa Profesörü Bülent Nuri Esenin savcının aylardan beri iddia edegeldiği, ama bir türlü delil gösteremediği AKİS'in hakiki sahibinin Metin Toker olduğu yolundaki iddiasını ispat yolunda ne gibi deliller serdedeceği merakla beklenmektedir. İkinci dâva Yeni Sabah gazetesi sahibi Safa Kılıçlıoğlu tarafından açılmıştır ve Yeni Sabahın eski Dinar muhabiri Nedret Gürcanın gönderdiği istifa mektubunda kendisine hakaret edildiği iddiası ile açılmıştır. Her iki dâvada da AKİS mensuplarının avukatlığını Prof. Turhan Feyzioğlu ile Doç. Muammer Aksoy, dâvacılarınkini ise Prof. Bülent Nuri Esen yapacaktır.

İSPAT HAKKI

Dr. Feridun ERGİN

Demokrasilerin birer "teminat rejimi" olduğunu söylerler. Dört senedenberi, "teminat rejimi"nin yalnız İktidar cephesinden tahkim edildiği dikkate çarpmaktadır. Hürriyetlerin suiistimal edilmesini önlemek üzere alındığı ileri sürülen tedbirler, İktidar bünyesini tenkitlere karşı adeta bir müstahkem mevki haline getirmiştir.

Eğer demokrasiler, yaşayabilmek için muhtaç oldukları gıdayı yalnız İktidar kaynaklarından temin edebilseydiler, mesuliyet sahiplerini tenkitlerden masun tutan imtiyazlı şartlar müsamaha ile karşılanabilirdi. Fakat fiiliyatta, demokrasilerin beka şartını teşkil eden asıl teminat, kuvvet ve selâhiyetlerin suiistimale uğramasına imkân bırakmıyacak hukuki tedbirlerdir.

Hürriyetler nadiren, fakat selâhiyetler her an suiistimal edilebilir. Selâhiyetlerin suiistimal edilmek tehlikesine karşı en müessir çare, vatandaşın murakabe vasıtalarına ve ispat hakkına sahip bulunmasıdır. Bu ihtiyacı göz önünde tutan bazı milletvekilleri, iki sene evvel, ispat hakkına dair bir kanun teklifi hazırlamışlardı. Halk arasında geniş alâka uyandıran bu teklif, İktidarın şiddetli aksülâmellerine maruz kalmıştı. Teklifin altına imza koyanlar mensup bulundukları partiden uzaklaştırılmışlar ve milletvekilliğinden çıkarılmakla tehdit olunmuşlardı.

İspat hakkına dair hazırlanan kanun teklifinin İktidar çevrelerinde uyandırdığı haleti ruhiyeyi yerinde görmeğe imkân yoktur. İktidar, teklif kabul edildiği takdirde dahi, tenkitlerinden şikâyetçi bulunduğu kimseleri kanun huzurunda hesap vermeğe mecbur bırakabilecekti. Şu farkla ki, ispat hakkı sayesinde, kanaatini açıkça söyleyen vatandaş bir müdafaa vasıtasına kavuşmuş olacaktı. İspat hakkı, içtimai ve siyasi meselelerde, idare edilen sınıf lehine meşru müdafaa imkânını sağlamaktan başka bir maksat gütmemekte idi.

İspat hakkı, rejimin muhtaç bulunduğu teminat unsurlarından yalnız bir tanesidir. Demokrat Parti, 1946-49 arasında, ispat hakkından aldığı kuvvetle dâvasını yürütebilmişti. Bu tek unsur, bugünkü şartlar altında dahi, hâdiselerin seyrini değiştirecek bir ehemmiyeti haizdir. Tenkit sahipleri ispat hakkını kullanabildikleri gün, yalnız hakikatler daha iyi aydınlatılmakla kalmıyacak, aynı zamanda vazife ve mesuliyet hissi müeyyideler ve mesnetlerle kuvvetlendirilmiş olacaktı.

Köylülerin "hırsıza hırsız diyebilmek hakkı" şeklinde tarif ettikleri bu teklifin diğer bir faydası, içtimai huzur ve ahenk üzerinde yaratacağı müsait tesirdir. Yakın maziye kadar İktidarın icraatını beğenmiyenler sokaklarda, meydanlarda ve gazete sütunlarında hislerini ve fikirlerini açıkça ifade edebilirlerdi. Muharrirlerin ve hatiplerin kendi dâvalarına ve dertlerine tercüman olduklarını görerek ferahlıyabilirlerdi. Bugün aynı imkân ortadan kalkmıştır. Sinemada, lokantada veya dolmuşta İktidar aleyhine söylenecek birkaç ihtiyatsız kelime, adli takibata başlangıç teşkil edebilmektedir. Takibata uğramak endişesi, birçoklarını susmağa mecbur bırakmaktadır. Umumi yerlerde, tenkit ve şikâyetler, pek az duyulur olmuştur.

Dr. Feridun Ergin

Hakikatte ise, hayat şartlarının güçleştiği devrelerde konuşmak ve tenkit etmek insanlar için ruhi ve içtimai bir ihtiyaçtır. Herkesin günlük işlerinde karşılaştığı sayısız engellere rağmen hayata mütebessim bir çehre ile bakması ve ıstırabını kalbine gömmesi istenemez. Evdeki hastasına ilâç bulamıyan memur, oturduğu bina imar tarafından yıkılan mütekaid, lâstiksizlik veya parçasızlıktan arabası yolda kalan şoför, Millî Korunma rejiminden bunalan esnaf veya mal ithal edemiyen tüccar elbet bu dertlere sebebiyet verenler hakkında birkaç kelime sarfetmekten nefsini menedemiyecektir. Fakat tahammülünün sona erdiğini hissettiği an vatandaş umumi bir yerde bulunuyorsa, netice hazin olmaktadır. En haklı bir söz veya yazı için hâkim huzuruna çıkarılan vatandaş, ispat hakkına sahip bulunmadığı için, ümitsiz bir vaziyete düşmektedir. Geçen gün polis nezarethanesinde hayata gözlerini kapayan vatandaşın misali, sert ve şiddetli tedbirlerin yarattığı ruh gerginliğine ve yaptığı içtimai tahribata kâfi bir delildir.

İspat hakkı ile teçhiz edilmemiş bir siyasi nizam içinde, adaletin tevzi tarzı da "sui generis" bir mahiyet alabilir. Bir yolsuzluğu umumi efkâra teşhir eden ve failin suçunu delillerle ortaya koyan bir gazetecinin durumunu göz önüne getirelim. Farzedelim ki, mesele mahkemelere intikal etmiş. İspat hakkına kanunlarında yer veren bir memlekette en tabii adli netice, suiistimal suçlunun cezalandırılması ve hakikate hizmet eden gazetecinin umumi efkârdan takdir toplamasıdır. Fakat kanunlar ispat hakkını idare edilen sınıfa tanımadığı müddetçe, mekanizmanın ters istikamette işlememesi imkânsızdır. Bu takdirde, vatandaş, hürriyetin ne kadar pahalı olduğunu, hakikatlere hizmet edenlere ödettirilen bedele bakarak anlıyacaktır.

İspat hakkına aleyhtar olanlar, aynı zamanda basın hürriyetini de mahzurlu görenlerdir. Bütün dünyada selâhiyet suiistimaline karşı en müessir teminat sayılan basın hürriyetinin ve ispat hakkının mevzuattan silinmesi, acaba âmme nizamı bakımından bir fayda kazandırabilir mi? Bakınız, Lamartine ne diyor:

'Basın hürriyetinin iktidar tarafından kolay anlaşılamayan ve kullanılamayan bir cihaz olduğuna şüphe yoktur. Öyle bir cihaz ki, çok defa size karşı insafsız davranır ve hatta yaralar. Basını tatmin ve teskin edebilmek güçtür. Fakat herşeye rağmen, onu ezmek değil, desteklemek lâzımdır. Basın, hür idare rejimlerinin zaruri şartıdır. Hükümetler ya basını serbest bırakmak, yahut da hürriyetten vazgeçmek mevkiindedirler. Basını inkâr etmeğe, ezmeğe ve boğmağa uğraşanlar bir gün kendi aleyhlerine netice verecek mânasız bir teşebbüse girişmiş olduklarını bilmelidirler."

gunluk içinde kısık bir sesle şöyle diyordu "Arkadaşlar biz bu kanunu vatandaş şeref ve haysiyetinin korunması için getiriyoruz." Ama, Adnan Menderesin hemen bu sözlerinin arkasından kürsüye gelen bağımsız milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ise Başbakanın görüşüne taban tabana zıt bir iddia ile ortaya çıkıyordu. Hamdullah Suphiye göre getirilmek istenen bu kanun vatandaş şeref ve haysiyetini değil devlet hizmetinde çalışanların şeref ve haysiyetine paravana olacak bir kanundu. Hamdullah Suphi ilâve ediyordu: "Siz bu kanunu buradan geçirmek istemekle bize beğenmediğiniz C.H.P. devrini hasretle aratıyorsunuz". Aylardan beridir ki ilk defa Muhalefet tek bir nokta etrafında birleşiyor, tek bir fikri müdafaa ediyordu. Meclise kabul ettirilmek istenen bu kanun hür basının susmasına sebep olacaktı, bu kanunun kabulüne mani olmak lâzımdı. Ama müzakereler saatler boyunca uzayıp gidiyor ve İktidar partisi mensupları bir türlü bu kanun da kabul edilmedikçe Meclisten ayrılmak istemiyorlardı. Muhalefet hatiplerinin pek haklı ve makul itirazları karşısında Himmet Ölçmen gibi milletvekilleri oturdukları yerden bağırıyorlardı: "Ama memlekette abideler yükseliyor!" Evet Basın kanununun kabulünden bu yana memlekette bir hayli abide yükseldi. Ama bu arada bir hayli gazeteci de haklarında açılan dâvalarla basın mahkemelerindeki dosyaların sayısını yükselttiler. Abidelerle basın dâvalarının dosyalarının sayısının yükselmesi arasındaki nisbet, hiç şüphe edilmeden söylenebilir ki, gazetecilerin aleyhine idi. O günden bu yana açılan basın dâvalarından şöylece hatırlanıverenler bile son bir yıl içinde hapishaneleri dolduran gazetecilerin çokluğu karşısında acı acı düşünmeğe yeter de artar bile. Metin Toker, Şinasi Nahit Berker, Yusuf Ziya Ademhan, Ziya Hanhan, Ratıp Tahir Burak. Bunlar halen hapishanelerde olan gazetecilerdir. Bunların yanıbaşında mahkûmiyet kararına varılmış dosyaları Temyizde sıra bekliyen İstanbuldan Zaman gazetesi sahibi Nusret Safa Coşkun, ve Yazı İşleri Müdürü Rifat Ekinci, Ankaradan Ulus gazetesi sahibi Kasım Gülek, gene aynı gazetenin eski Yazı İşleri Müdürlerinden İbrahim Cüceoğlu, Nihat Subaşı, Antalyadan Antalya gazetesi sahibi Mazlum Emin Adıson sıralanabilirler. Haklarında çeşitli dâvalar devam eden gazeteciler ise saymakla tükenecek gibi değil. Metin Tokerin, Yusuf Ziya Ademhanın, Nusret Safa Coşkunun, Kasım Gülekin, Bedil Faikin ve Ali İhsan Göğüşün, Demokrat İzmir gazetesi sahibi Adnan Düvencinin, Bursada Çivi adlı mizah gazetesi sahibi Necati Akgün ve Yazı İşleri Müdürü Yalçın Kayanın, Mardinde Ulus Sesi gazetesi sahibi ve Yazı İşleri Müdürünün, Gönen de Gönen Postası sahip ve Yazı İşleri Müdürünün, Zonguldakta Yenises gazetesi sahibi Ahmet Günerin, Ulus gazetesi karikatüristi Halim Büyükbulut ve Yazı İşleri Müdürü İhsan Adanın, Eskişehirde Hürbilek gazetesi sahibinin, Bursada Yeni Ant gazetesi sahibi Derviş Sami Taşman ve Yazı İşleri Müdürü Fethi Taşmanın, Milâsta Demokrat Menteşe gazetesi sahibi Turgut Dizdar ve Yazı İşleri Müdürü Nazmi Doğrunun, İzmirde Gecepostası gazetesi sahibi Gürbüz Kipkut ve Yazı İşleri Müdürü Muzaffer Yasanın, Yozgatta Vurun Abalıya gazetesi sahibi Mustafa Reşat Tanrıdağın, Ankarada Doktor Rebii Barkının v.s... Dâvaları ise Toplu Basın Mahkemeleri dosyalarını kabartmakta devam edip gidiyor. Bütün bunlar şu son bir sene içinde açılmış dâvalardan ve verilen mahkûmiyet kararlarından yalnız ve yalnız bir kısmıdır. İşte bir yıllık basın tarihimizin hazin bir blânçosu. Hapishanelerde, mahkeme kapılarında gazeteciler, susmuş bir basın, hakikatları öğrenmek isteyen bir halk efkârı ve bunların yanıbaşında yükselen âbideler!...

Dâvalar

Yeni mahkûmiyetler

Gazeteler bir yandan Basın Kanununun kabul edildiği günün birinci yıl dönümünü karşılamağa hazırlanırken bir yandan da gazeteciler aleyhine yeni açılmış veya karara bağlanmış dâvaları sütunlarına geçiriyorlardı Bunlardan sonuncusu geçen hafta Perşembe günü Ankara Toplu Basın Mahkemesi tarafından verildi. Toplu Basın Mahkemesinin karşısına sanık olarak çıkarılanlar Ulus Gazetesinin eski fıkra yazarlarından ve halen Ankara Merkez Cezaevi sakinlerinden Şinasi Nahit Berker ve gene Ulus Gazetesinin eski Yazı İşleri Müdürlerinden Nihat Subaşıydı. Aynı dâvanın üçüncü sanığı Ulus Gazetesinin sahibi Kasım Gülekti. Şinasi Nahit Berkerin bundan bir yıl kadar önce Ulus gazetesinde neşredilen bir fıkrasıyla Başbakana hakaret ettiği iddia ediliyor ve sanıkların cezalandırılması isteniyordu. Hatırlanacağı gibi bundan bir ay kadar önce de Şinasi Nahit Berker gene Ulusta neşrettiği "Çorap Örmek" başlıklı bir fıkradan dolayı 8 ay hapis ve 1333 lira 33 kuruş para cezasına mahkûm edilmişti. Aynı suçtan Yazı İşleri Müdürü Nihat Subaşı da

Nuri Süer

Firuz Çilingiroğlu

Sami Coşarcan

Kanunun tatbikatçıları

Nihat Subaşı
İlk ama, son değil!

aynı cezalara çarptırılmış, gazete sahibi Gülek de 6334 sayılı kanun hükümleri gereğince fiili mesullerin çarptırıldıkları para cezasının on mislini ödemeğe mahkûm edilmişti. İşte geçen haftanın sonlarında yapılan duruşmada da Şinasi Nahit, Nihat Subaşı ve Kasım Gülek bir kere daha aynı cezalara çarptırılıyorlardı.

Sanıklar diğer karar gibi, Toplu Basın Mahkemesinin bu kararını da temyiz edeceklerdi. Eğer karar Temyiz tarafından tasdik edilerek kesinleşirse Nihad Subaşı Ulusun neşir hayatına atıldığı günden bu yana hapishaneye giren ilk Yazı İşleri Müdürü olacaktı. Hakikaten 30 yıldan beri Ulus aleyhine birçok dâva açılmış, fakat bugüne kadar hiç bir Yazı İşleri Müdürü hapse girmemişti.

Bozulan karar

Ulusun bu dâvası karara bağlandıktan hemen bir iki dakika sonra Ankara Toplu Basın Mahkemesi huzuruna Ankara Merkez Cezaevi sakinlerinden bir başkası çıkarıldı. Bu, AKİS Mecmuasının eski sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Yusuf Ziya Ademhandı. Yusuf Ziya Ademhan Çankayada Bakanlar Kurulunun yaptığı bir toplantının safahatını mecmuasına yazdığı için Türk Ceza Kanununun 161 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre 6 ay hapse ve 500 lira para cezasına mahkûm edilmiş, fakat Toplu Basın Mahkemesinin verdiği bu mahkûmiyet kararını Temyiz Dördüncü Ceza Dairesi hâdiseye tatbik olunan maddedeki unsurların fiilde mevcut olmadığı yolundaki mütalâası ile bozmuştu. İşte Yusuf Ziya Ademhan bu bozma kararına uyularak yeniden mahkeme ediliyordu. Duruşma sırasında savcı, Temyiz dairesinin bozma kararını dinledikten sonra iddiasında ısrar etmiş ve sanığın fiilinin 161 inci maddeye uyduğunu, sanığın hâdiseyi diğer gazetelerde neşredilen havadislerden başka şekilde verdiği ve "Memleket meseleleriyle uğraştıkları yalandır" demek suretiyle o havadislerin doğru olmadığını iddia ve ispata çalıştığını söyledi ve Temyizin bozma kararına uyulmasını istiyerek sözlerine son verdi. Bunun üzerine Ademhanın avukatı Sahir Kurutluoğlunun müdafaa yapabilmeleri için mehil istemesi üzerine dâva başka bir güne bırakıldı.

Kapaktaki gazeteci

İlhan Demirel

İki haftadan beri, Bâbıâlideki gazete idarehanelerinde büyük ve müşterek bir faaliyet hüküm sürmektedir. Birbirlerinden ayrı çalışmayı, gazeteci tâbiriyle, birbirlerini "atlatma" yı prensip edinen gazetecilerin bu müşterek faaliyeti -ilk bakışta - doğrusu çok garipti. Ama işin aslına bakılırsa, bu gazeteciler hep birlikte "atlamamak" için elele vermek zorunda kalmışlardı. Zira 7 Haziran 1957 tarihi her gün biraz daha yaklaşıyordu. 7 Haziran, Basın Kanununda yapılan tadilâtın yürürlüğe girdiği tarihti ve bütün gazete sahiplerinin masalarının üzerinde bu yıl dönümünü hatırlatan bir resmi yazı mevcuttu. Resmî yazının altındaki imza İstanbul valisi Fahrettin Kerim Gökaya aitti. Yazıda, meşhur kanunun gazetelerin yazı işleri müdürleri ve muhabirleri hakkındaki maddesi hatırlatılıyordu. Bilindiği gibi yeni tadilâtla bu gazeteciler için asgari lise mezunu olmak şartı konulmuştu. Kanun meslekte üç yıldan fazla kıdemi olanlar için müktesep hak tanımıştı ama, kıdemlerin tesbitinde hangi tarihin mebde olarak alınacağını sarahatla ifade eylememişti.

7 Haziran 1957 günü tahsilleri asgari lise seviyesinde olmıyan ve meslekteki kıdemleri üç yılı doldurmayan gazetecilere verilen bir yıllık mühletin sonuydu. İşte o gün gelmiş, çatmış ve bazı gazetecileri bir telâştır almıştı. Telâşın asıl sebebi kıdemin tesbitinde kullanılan resmî ölçüydü. Fahrettin Kerim Gökay imzalı resmî yazıyla bildirildiğine göre, tadilâtın getirdiği yeni şartları taşımayan gazetecileri çalıştıran gazete sahipleri cezalandırılacaklardı ve kıdemin başlangıcı, Başbakanlık Hukuk Müşavirliğinden alınan bir mütalâaya göre Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğüne verilen sarı kart beyannamelerinin veya 5953 sayılı kanunun hükümlerine göre tanzim edilen ve bir sureti adı geçen Genel Müdürlüğe gönderilen çalışma mukavelenamelerinin tarihine göre hesaplanacaktı. Halbuki senelerden beri gazetecilik yaptıkları halde sarı kart beyannamesi vermiyen ve mukavele aktetmeksizin çalışan bir sürü gazeteci vardı. Kanunun bu şekilde bir tefsiri lise mezunu olmıyan bazı gazetecileri mesleklerinden uzaklaştıracaktı. Bu neviden gazeteciler daha çok foto muhabirleri arasındaydı. İşte bu hafta resmi AKİS'in kapağında neşredilen İlhan Demirel 7 Haziranda mesleğe elveda demek zorunda kalan bu gazetecilerden biriydi.

31 yaşında, kısa boylu, kumral ve pos bıyıklı bu gazeteci cevval ve hareketli tabiatıyla foto muhabirliğinin bir timsali gibiydi. Umulmadık taşların altından çıkıyor ve hâdiseleri bir anda, çakan flaşının ışığı altında objektifi ile tesbit ediyordu. Samsunda doğmuş, sonra İstanbula gelerek ilk ve orta tahsilini tamamlamıştı. Fakat liseyi bitirmeye fırsat bulamıyarak hayatını kazanmaya koyulmuştu. Hayatını kazanmak için seçtiği yol gazete fotoğrafçılığı idi. Önce Yeni Sabaha stajiyer olarak girmiş, sonra sırasıyla Son Saat, Akın, İstanbul Ekspres gazetelerinde çalışmış ve nihayet Milliyette karar kılmıştı. Ama yeni tadilâtın resmî makamlar tarafından anlanış şekli onu mesleğinden ayırıyor ve sevgili gazetesinin kapısını yüzüne kapatıyordu.

İlhan Demirel mesleğinden ayrılmak zorunda kalan tek gazeteci değildi. Daha başkaları da vardı. Meselâ Başbakan Menderes Karaşi dönüşü Yeşilköyde uçağından inerken karşısında o acar, her hareketini objektifleriyle tesbite çalışan foto muhabirlerinden çoğunu göremiyecekti. İhtimal o sırada bu gazetecilerden bir çoğu ya devlet kapısında bir memuriyetin peşinde olacaklar, ya bir dükkânın peşinde koşacaklar - imar hamlesinden sonra boş dükkân bulmak ta bir mesele oldu ya -, yahut şıpsakçılığa başlamış olacaklar.

Ama İlhan Demirel şahsen istikbal için ümitsiz değil.. Milletvekili olmak için okuma yazma bilmekten ileri tahsil aranmadığını öğrendiği için adaylığını koymayı kararlaştırmış. Şimdi kendisini listesine kabul edecek bir siyasi parti arıyor. Haydi, hayırlısı...

D. P.

Eski sevgilinin peşinden

Bu haftanın başında Salı günü öğleden sonra İstanbulda Belediye Meclisinin toplantısında kürsüye çıkan üyelerden Saim Nuri Uray (D. P.), arkadaşlarına orada söylenecek her sözün aynen gazetelere aksedeceğini hatırlatarak, ona göre konuşmalarını sağlık veriyor ve hemen ilâve ediyordu: "Bir hafta evvel bu iş için Başbakana Fahri Belediye Başkanı ünvanını verdik. Bir celse sonra böyle söz söylenir mi hiç? Bu hamlelerin sürati gözümüzü kararttığı için takip edemiyoruz".

Saim Nuri Urayın telâşının çok haklı sebepleri vardı. Hakikaten o gün konuşulanlar hemen ertesi gün basına aksetmişti ve imar hamlesinin uyandırdığı hoşnutsuzluğun sadece muhalif ve tarafsız değil D.P. li vatandaşlarda da, hatta Belediye Meclisi üyelerinde bile tesir uyandırdığını açıkça ortaya koymuştu.

Birkaç gün evvel Başbakana imar hareketlerindeki alâka ve gayreti münasebetiyle İstanbulun fahri Belediye Başkanlığını tevcih eden Belediye Meclisi üyeleri - hem de D.P. li Belediye Meclisi üyeleri - şimdi kalkıp "sevgili imar" ı tenkid ediyorlardı. Ertuğrul Adalı ve Alâaddin Nasuhioğlunun bu tenkidleriyle birçok İstanbullunun his ve düşüncelerine tercüman olduklarından şüphe edilemezdi.

Gidişi beğenmiyenlerin arasında birçok Demokratın da bulunduğu esasen bilinmiyor değildi. Bilhassa 1946 - 1950 Demokratları olup bitenler karşısında teessür içindeydiler. Bunlardan birçoğu Hür. P. de fikirleri için bir melce buluyorlar ve bu partiye geçiyorlardı. Diğer bir kısmının da Hür. P. ye geçeceği gibiler yakındı. Esasen İktidarın başının tâbiriyle "rahmi maderi parçalayan" bu yeni partinin bu kadar süratle gelişip teşkilâtlanmasının asıl sebebi D. P. idealine bağlı eski Demokratlarda uyanan bu hayal kırıklığı değil miydi?

Artan basın dâvaları, hapishanelerdeki gazeteciler, kapatılan sendika birlikleri, emekliye sevkedilen yüksek dereceli hâkimler ve nihayet milletvekillerinin mal beyanı kanun teklifinin reddi.. Bunların hepsi, ama hepsi Hür. P. nin D.P. aleyhine kuvvetlenmesine yol açıyordu.

D.P. liderlerini 1946 - 1954 yılları arasında saran sevgi halesinde yer yer ve gün geçtikçe yeni yeni rahneler açılıyordu. Her sözü büyük halk toplulukları tarafından dikkatla dinlenen ve sık sık alkışlarla kesilen milletin sevgilisi Adnan Menderesin, geçen ayın sonlarında çimento fabrikasını açmak için gittiği Adanada ümit ettiği kalabalığı bulamaması, D.P. nin kaderine hâkim olanları düşündürmeliydi ve yapılacak iş hiddete kapılıp kısa bir nutuk vermek değil, sevgi ve alâka halesinin niçin nurunu bu derece kaybettiğini araştırmak olmalıydı.

1946 - 1950 yıllarının sevgili D.P. si artık bir hayal olmuştu. ve büyük vatandaş topluluğu kendine artık yeni bir sevgili arıyordu. Bu sevgilinin Hür. P. olmasına şaşmamak ve bilhassa kızmamak lâzımdı.

C. H. P.

Soğuktan sıcağa

Geçen hafta Pazar günü, Kilis şehri sakinleri, çoluk - çocuk kırlara, bahçelere, tarlalara dökülmüşlerdi. Hemen hepsinin de ellerinde kazmalar, çapalar, tırmıklar, vardı. Manzarayı gören bir yabancı sanabilirdi ki, Kiliste o gün için bir ziraat seferberliği ilân edilmiştir ve bu yüzden Kilisliler tarlalara dökülmüştür. Yalnız, bu ziraat seferberliğinin bir garip tarafı vardı ki; o da, bu elleri çapalı kazmalı halkın çalıştığı tarlaların hep Gaziantep şosesi civarında ve hemen yolun kıyısında oluşuydu. Sonra bu ziraat meraklısı halk doğrusu tarlalarda pek de ciddi bir eda ile çalışıyora benzemiyorlardı. Daha ziyade güneş altında bir ip gibi uzayan şosenin ilerisini gözlüyorlardı. Gözleri yolda bekleşenler nihayet şosenin Gaziantep taraflarında beliren bir toz bulutu üzerine, ellerindeki çapaları kazmaları toprağa saplayıp gittikçe yaklaşan toz bulutunu seyretmeğe başladılar. Nihayet toz bulutu iyice yaklaşıp da arkasından bir sıra otomobil çıkınca bu ziraat meraklısı halkın ne beklediği anlaşıldı. Gelen C.H.P. nin Genel Sekreteri Kasım Gülekti ve Kilis halkı geçen yaz çıkartılan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunundan sonra Kasım Güleki karşılıyabilmek için böyle bir yeni usul bulmuştu. Halkın yaratıcı zekâsı her şeye olduğu gibi işte buna da bir çare bulmuştu. Gülek ve beraberindekiler otomobille geçerken tarlalar boyunca sıralanmış Kilisliler kazmalarını, çapalarını, tırmıklarını havaya doğru kaldırıyor ve böylece ne şişi ne de kebabı yakarak ifadei meram ediyorlardı. O Kilis ki 1954 seçimlerinden sonra C.H.P. liyim diyen herkese kapılarım kapatmış bir şehirdi. Şimdi aradan geçen üç yıl içinde ne olmuştu da Kilisliler C. H. P. nin Genel Sekreterini böyle yollara, sokaklara değil, ta tarlalara kadar dökülerek karşılıyorlar. ona selâm verebilmek, onu istikbal edebilmek için türlü yollara baş vuruyorlardı?

Son üç yılın getirdiği hâdiseler cidden dikkata şayandı. Bir zamanlar bu kasabadan taşlarla, çürük yumurtalarla, bozuk domateslerle kovulan

KÖYLÜ PARTİSİ GÜDÜMLÜ DEMOKRASİ İSTİYOR (Gazetelerden)

GÜDÜMLÜ DEMOKRASİ !.

C.H.P. liler şimdi nasıl oluyordu da böyle bağıra basılmak isteniyordu. Bu gerçekten D.P. İktidarını uzun uzun düşündürecek bir meseleydi. Üç yıl içinde Kilisliileri D.P. den böylesine soğutan neydi?

Kıpırdayan gemiler

Son C.H.P. Meclisi toplantısından sonra Kasım Gülek Güney Doğu Anadoluda büyük bir propaganda gezisine çıkmıştı. Hatırlanabileceği gibi Mecliste Gülekin çalışma tarzını tenkit edenlere Gülekin verdiği cevap: "Ben üstüme düşen vazifeyi elimden geldiği kadar yapmağa çalışıyorum, ama burada masa başında beni tenkid edenlerin çalışma sahalarında adını bile duymuyorum. Meclis üyeleri içinde vatan sathında sesi duyulan tek üye var, o da Şemseddin Günaltay" demişti. İşte Gülek gene çarığını ayağına çekmiş, vatan sathına çıkmıştı. Ama bu sefer yalnız değildi. Parti Meclisindeki acı tenkidi bazı zevatı azıcık da olsa yerinden kımıldatabilmişti. Nitekim bu kımıldamanın neticesi olarak bazı "Yat Klüp" sâkinleri de yurt gezilerine çıkma hazırlıklarına başlamışlardı. Günaltay bugünlerde Doğu illerimizde bir seçim turnesine çıkmak üzereydi. Tabiî ki C.H.P. içinde yavaş yavaş başlayan bu kıpırdanışları yalnızca Gülekin Parti Meclisindeki konuşmasının doğurduğu neticeler olarak kabullenmek de fazlaca iyimserlik olurdu. Bir takım zevat görüyordu ki seçimlerin eli kulağındadır ve Yat Klübünde oturmak, masa başından işleri tedvir etmekle seçim kazanılmaz. Muhakkak C.H.P. deki son kıpırdanışlarda bu seçim arifesi havasının da büyük bir rolü vardı. Meselâ uzun yıllardan beri yazılarını Yeni köydeki Serkldoryan'da denize karşı oturup çene çalmayı yurt içinde seyahatlara çıkıp teşkilât kademelerinde çalışmalar yapmaya tercih etmiş olan Cemil Sait Barlasın Kasım Gülekle beraber bu Güney Doğu gezisine katılması C.H.P. için hayırlı bir alâmet sayılmalıydı. Partinin Genel Merkezindeki bu kıpırdanış bilhassa teşkilâttaki genç elemanlar üzerinde çok müsbet bir tesir yaratmıştı. Bunlardan bir kısmı ah diyorlardı, ne olur her gün seçim olsa da bizim Genel Merkez üyeleri de böyle uyanık dursalar. Doğrusu son Parti Meclisi toplantısından beri C.H.P. de yavaştan da olsa bir silkiniş ve kendine geliş başlamıştı. Bahar havasının bir takım C.H.P. lilere verdiği atalet yavaş yavaş yerini bir çalışma havasına bırakıyordu. İşte bu arada eski Başbakanlardan Şemsettin Günaltayın Doğu seyahatında Erzincan, Erzurum, Kars, Ağrı, Mardin, Elâzığ, Diyarbakır ve Sivasta parti teşkilâtı ile yapacağı temaslar, Genel Sekreter yardımcılarından Turgut Göle ile İbrahim Us'un uğrayacakları Kayseri, Sivas, Erzincan, Kars, Erzurum, Gümüşhane, Rize ve diğer Karadeniz vilâyetleri C.H.P. deki bu canlılığın meyvalarından faydalanacaklardı.

Muhalefet Cephesi

İsmail Rüştü AKSAL

Umumi seçimlerin öne alınacağına dair son günlerde dolaşan rivayetler, muhalif partiler arasında işbirliği meselesini yeniden günün mevzuu haline getirmiş bulunuyor. Memleketimizin, gerek rejim mevzuunda, gerek iktisadî ve sosyal sahalarda içine düşürüldüğü acıklı durumdan kurtarılmasını, bugünkü iktidarın bir an evvel iş başından uzaklaştırılmasında görenler, ümitlerini önümüzdeki seçimlerde muhalif partiler arasında yapılacak işbirliğine bağlamış bulunuyorlar.

Filhakika, başta aydınlarımız olmak üzere, tarafsız ve muhalif partilere mensup geniş bir vatandaş kitlesinin bu ihtiyacı derinden duymalarını haklı gösterecek ciddi sebepler olduğunda şüphe yoktur. Bilhassa son üç yılda cereyan eden siyasi hadiseler açıkça göstermiştir ki, D.P. iktidardan düşmemek için her çareye başvurmak istidadındadır ve seçimler yaklaştıkça bu yoldaki gayretleri daha geniş ölçüde artacağa benzemektedir. Bu şartlar ve ihtimaller karşısında endişe duyan vatandaşlar, memleket kaderinin tesadüflere bırakılmasını zararlı görmekte ve iktidar karşısında yer almış bulunan bütün kuvvetlerin birlik ve beraberliğini, güçlükleri yenmek ve müsbet netice alabilmek için tek çare addetmektedirler.

Muhalif partiler arasında işbirliği yapılmasının, her ne pahasına olursa olsun iktidarı ele geçirmek gibi, basit bir seçim kombinezonu ile hiçbir alâkası olmadığına şüphe yoktur. Hakikatte, işbirliğinin hedefi, yıllardır, hasretini çektiğimiz ve uğrunda bunca emek harcadığımız bir yeni cemiyet düzeninin, diğer bir ifade ile, vatandaş hak ve hürriyetlerine hürmetkâr, batılı mânası ile bir demokrasinin bütün şartları ve icaplariyle bu memlekette gerçekleştirilmesinden ibarettir. Esefle gördük ve görüyoruz ki, harcanan bunca emeğe ve çekilen ıstıraplara rağmen, bu memleketin asırlık çilesi henüz dolmamıştır. Bu bakımdan, muhalif partiler arasında işbirliği bir gaye değil, en kısa yoldan daha hür, daha medenî ve daha müreffeh bir cemiyet düzenine kavuşmak için sadece bir vasıtadan ibarettir. Böyle olunca, başta muhalif partiler mensupları olmak üzere, bütün iyi niyetli vatandaşların işbirliğinin gerçekleşmesi için ellerinden gelen gayreti sarf etmeleri bir memleket borcudur.

Bununla beraber, fiilî olarak işbirliğinin gerçekleşmesi, bundan evvelki gayretlerin ve denemelerin de gösterdiği gibi, zannedildiği kadar kolay değildir ve kolay olmıyacaktır. İşbirliğinin nazarî ve hayalî bir arzu ve temenni olmaktan çıkıp hakikat olabilmesi için esaslı bazı şartların vücuduna ihtiyaç bulunduğu unutulmamalıdır.

Evvelâ, işbirliğine müsait bir zemin hazırlanabilmesi için, muhalif partiler mensuplarının ve hususiyle liderlerinin birtakım şahsî kırgınlıklar, alınganlıklar veya hesaplar yüzünden birbirlerinin aleyhinde bulunmaktan vaz geçmeleri lâzımdır. Siyasî partileri teşkil eden insanların sinirlerinin de nihayet bir tahammül derecesi vardır. Devamlı olarak haksız ve insafsız hücumların ve tarizlerin yapılması, ister istemez partiler arasındaki münasebetlere de tesir eder ve bunları birbirinden uzaklaştırır. Bu itibarla, karşılıklı olarak iyi münasebetlerin tesisi, işbirliğinin birinci şartıdır.

İkinci olarak, işbirliğinin hedefi peşinen açıkça tesbit ve ilân edilmelidir. Muhalif partiler arasında işbirliği yapılmasını doğuran ihtiyaç, batılı mânası ile demokratik bir rejimin bütün şart ve icaplariyle kurulması olduğuna göre, gelecek Meclisin, bir "kurucu meclis" hüviyetini taşıması zaruretî kendiliğinden ortaya çıkar. Kurucu meclis, evvelce müştereken tesbit ve ilân edilecek esaslar dairesinde ve en kısa bir zamanda rejim dâvalarını halletmeli ve ondan sonra normal seçimlere gidilmelidir.

İşbirliğinin gerçekleşmesi için üçüncü şart, muhalif partiler mensuplarının ve liderlerinin bu mevzuda realist davranmaları ile sıkı sıkıya alâkalıdır. Parti realitesi tamamen unutularak nazarî mantığın ve sabit fikirlerin peşine düşülürse bütün gayretlerin boşa gitmesi mümkündür.

Muhalif partiler arasında işbirliği mevzuunun, rejimin geleceği ve memleketin selâmeti bakımından hayatî ehemmiyet taşıdığına şüphe yoktur. Şahsen biz bu ihtiyaç bütün şümulü ile takdir edildiği, müsbet ve yapıcı zihniyet hâkim olduğu takdirde bu mevzuda karşılaşılacak güçlüklerin aşılabileceğine samimî olarak inanmaktayız.

Dış Politika

Karaşideki "Bağdatlı" lar

Bu haftanın başında Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa ile Selwyn Lloyd, Karaşide at nalı biçiminde bir masanın başında karşılıklı oturdular. Irakın Araplık ideallerine candan bağlı başbakanı, "müstemlekeci" İngilterenin Dışişleri Bakanıyla, talihsiz Süveyş seferinden beri ilk defa yüz yüze geliyordu. Maamafih Irakın görmüş, geçirmiş paşası, gene de Selwyn Lloyddan mümkün olduğu kadar uzakta oturmayı tercih etmişti. Meşhur Times'ın tabiriyle "Pakt için âdeta öldürücü bir yara mahiyetini alır gibi görünen geçen sonbahardaki buhran" geçiştirilmişti.

Amerikanın Bağdat Paktının Askeri Komitesine girme kararı ve "Orta Doğudaki boşluğu" doldurmada gösterdiği enerji, Bağdat Paktının durumunu, hakikaten, kuvvetlendiriyordu. İran Başbakanı Dr. İkbal, Amerikayı paktın tam azası olarak görmeyi ümit ettiğini söylerken, şüphesiz diğer müslüman üyelerin de arzularını ifade ediyordu. Bağdat Paktı, Asya ve Orta Doğuda bir tecavüze karşı ilk savunma hattı, bir "Kuzey seddi" haline geliyordu.

Cumhuriyet hükümetinin başı Adnan Menderese göre "Pakt, şimdiye kadar müsbet ilerlemeler kaydedecek yerde, nefsini müdafaa için menfi bir mücadelenin içinde" uzun müddet uğraşmıştı. İhtiyaç anında gerekli tedbirleri almak için her zaman isabetli hareket edilmemişti. Tereddütlerle zaman kaybedilmiş, fırsatlar kaçırılmıştı.

Menderesin bu sözleriyle Amerikayı kasdettiği aşikârdı. Fakat işte artık müsbet çalışma zamanı gelmişti ve acele etmek zarurî idi. Zira Orta Doğuda "kısmen çökmüş veya tahribe uğramış tehlikeli noktalar" mevcuttu. Batıya en yakın Arap memleketlerinden biri olan Lübnan, seçimler arifesinde bu çöküntülere yeni bir misal veriyordu. Bu yakında Nâsırın sesi çıkmıyordu. Fakat Nâsırın temsil ettiği fikirler Arap kitlelerinin zihinlerinden silinmiyordu. Bağdat Paktının karşısındaki en büyük tehlike, işte bu fikirlerdi. Ruslar bu fikirler mevcut olduğu için asırlardan beri ilk defa olarak Orta Doğuda boy göstermeğe muvaffak olmuşlardı.

Arap milliyetçiliğine yapıcı bir karakter vermek.. Orta Doğuda halli gereken en mühim mesele buydu.

Kıbrıs meselesi

Bağdat Paktı toplantısı münasebetiyle Karaşide buluşan Adnan Menderes ile Selwyn Lloyd arasındaki görüşmelerin sıklet merkezini Kıbrıs meselesinin teşkil etmesi pek tabii idi. Selwyn Lloyd'dan Majestelerinin Hükümetinin Kıbrıs meselesi hakkındaki düşünceleri hakkında izahat alınıyor ve kendisine görüşümüz anlatılıyordu. Bu arada geçen haftanın sonunda B.B.C. tarafından neşredilen Makariosun mektubu ve

Karaşide buluşan Başbakanlar

İslâm tesanüdü

MacMillanın cevabı da bahis mevzuu oldu. Kendisini hâlâ Kıbrısın yegâne temsilcisi olarak görmekten vazgeçmiyen meşhur Papaz, mektubunda İngilterenin Birleşmiş Milletler kararına uyarak, iki taraflı müzakerelere başlamasını teklif ediyordu. İngiltere ve meşhur papaz başbaşa verip Kıbrısın mukadderatını kararlaştıracaklardı.

Papazın mektubu açıklandığı zaman Bağdatta bulunan Menderes için durum açıktı: Tahrikçi papaz, teklifinin mutlaka reddedileceğini bilmiyecek kadar siyasî zekâdan mahrum değildi. Maksat, Adada tedhişçiliğin yeniden başlaması için bahane yaratmaktı. Yunan hükümeti ayağını denk atmalı, "tedhişçilik rezaletine katı olarak son vermeli" idi.

İngilterenin cevabı

Nitekim MacMillan hükümeti "mağrur" papazın tekliflerini sert bir şekilde cevaplandırdı. Her şeyden evvel adada sulh ve sükûn iade edilmeliydi. Tedhişçiler henüz silâhlarını teslim etmemişlerdi. Bundan sonra da konuşulacak olan Self-determination prensibi değil, Kıbrısa muhtariyet verilmesi mevzuu idi. Bu müzakereler iki taraflı olamazdı. Türklerin de Ada üzerinde hak iddia ettiği nasıl unutulabilirdi?

İngiltere esasen aylardan beri bu sözleri tekrarlıyordu ve bu siyasetinden kolay kolay vazgeçeceğe de benzemiyordu. Taksim lâfı şimdilik unutulmuştu. Hattâ Karaşiye giderken bir saat kadar İstanbulda kalan Selwyn Lloyd, Milliyet gazetesi muhabirine hiç de diplomatça olmayan - her halde yol yorgunluğundan olacak - bir beyanatta bulunuyordu. Gazeteci yorgun dışişleri bakanına "Kıbrısın taksimi hakkında ne dersiniz" diye soruyordu. Suali kolayca savuşturmak mümkündü ve sabık avukat Lloyd bu işin acemisi değildi. Buna rağmen İngiliz Dışişleri Bakanı "Radcliffe anayasası üzerinde ısrarla durmak isterim. Taksime müracaat edilmesini temenni etmem" cevabını veriyordu.

Hemen aynı dakikalarda Bağdatta konuşan Menderes, Lennox-Boyd'un 19 Aralık 1956 günü yaptığı beyanatın "tazammun ettiği mâna ve teminat" tan bahsediyordu. Başbakan meşhur Bursa nutkunda da bu beyanata telmihte bulunmuş ve İngilterenin taksim fikrini kabul ettiğini ifade eder tarzda konuşmuştu. Halbuki Müstemlekeler Bakanı bu beyanatında taksimi, tünelin ucundaki bir ihtimal olarak gösteriyordu. Türk halk efkârı, İngilterenin taksim mevzuunda sarih bir vaadının mevcut olup olmadığını bilmeyi çok istiyordu. Zira İngiliz resmî şahsiyetlerinin açık beyanları Taksim ihtimaline kuvvet kazandıracak gibi değildi.

Diğer taraftan Selwyn Lloyd'un Milliyete verdiği beyanatın Karaşide iyi tesir uyandırmadığı da anlaşılıyordu. Tecrübeli dışişleri bakanı, Cumhuriyet Hükümetinin benimsediği taksim tezi hakkındaki sözlerinin tesirini izale etmenin doğru olacağını - ihtimal bazı dostça ikazlardan sonra - anlamış olmalı ki, Karaşide Kıbrıs hakkında yeni bir beyanatta bulundu. Beyanatın gayesinin, İstanbuldaki sözlerin tesirlerini izale olduğu aşikârdı. Buna rağmen Lloyd, hükümetinin taksime değil, muhtariyete taraftar olduğunu söylüyor ve taksime. Self-determination prensibi kabul edildiği takdirde bu hakkın yalnız Rumlara değil, Türklere de tanınacağını söyliyerek tüneli açık tutuyordu.

T E K   Y O L

Doğan AVCIOĞLU

Seçimlerin yaklaşmasından ve bahar havasının meyvadar olup olmıyacağından şüpheye düşülmesinden beri, muhalefet partileri arasında asgari bir işbirliğinden bahseden tek tük sesler yeniden işitilmeye başlamıştır. Hiç değilse, serbest ve emniyetli bir seçim yapılabilmesi için gerekli asgari şartları, muhalefet partilerinin müştereken tesbit etmeleri lüzumu belirtilmektedir.

Bununla beraber C.H.P. Meclisi tebliğinin yeni bir ümit getirdiği söylenemez. Tebliğ, bahar havası şimdiye kadar müsbet bir netice getirmedi demekle yetinmektedir. Fakat yeni bir siyaset takibi bahis mevzuu edilmemektedir. "İtidal, itimat ve tesamüh" formülü bahar havasının başka kelimelerle ifadesinden ibarettir. Esasen müşterek hareket etmek yolunda tek tük işitilen sesler, geçen yılın işbirliği teklifleri yanında pek mütevazi kalmaktadır. Geçen yıl Muhalefetin tek bir listeyle seçimlere katılması, üzerinde en çok durulan ihtimaller arasındaydı.

Bu yıl, muhalefet partilerine mensup muhtelif şahıslar, hiç değilse hususi konuşmalarında, tek liste teşkilinin imkânsız olduğunu, teşkilâtın bu fikri tasvip etmiyeceğini söylemektedirler. Hattâ tek listenin beklenenden tamamiyle aksi neticeler verebileceğini ileri sürmektedirler. Böyle bir birleşmenin, Muhalefetin reylerini bir araya getirmekten ziyade, çekimserleri veya sukutu hayale uğrayıp D.P. ye dönenleri çoğaltmasından korkmaktadırlar. Ancak Artvin gibi nadir seçim bölgelerinde, muhalefet partilerinin şu veya bu şekilde birleşmesi gerek teşkilât, gerek seçmenler tarafından müsbet karşılanmaktadır. Fakat seçim bölgelerinin çoğunda, muhalefet partilerinin birleşmesi arzu edilmemektedir. Böyle bir teşebbüs Muhalefete ancak zarar getirir denmektedir.

Bu düşünce doğru veya yanlış olabilir. Yalnız muhalefet partilerinin girişecekleri izah ve ikna faaliyetinin, teşkilât ve seçmenlerde mevcut hâleti ruhiyeyi - hiç değilse bazı seçim bölgelerinde - değiştirmesi mümkündü. Şimdiye kadar bu yolda pek az gayret sarfedilmiştir.

İşbirliği imkânsızlığı, esasen, muhalefetin sonradan keşfettiği bir hakikattir. Teşkilâtın ve seçmenlerin hissiyatı işbirliği mevzuunda görüşmelere başlanmadan evvel düşünülmeliydi. Herkesin bildiği gibi, işbirliği teşebbüsü, teşkilâtın ve seçmenlerin muhalefetinden evvel, parti ileri gelenlerinin hissi feveranları dolayısiyle muvaffakiyetsizliğe uğramıştır. Parti merkezleri, birbirlerinin iddialarını aşırı bulmuşlar, hakkaniyetin kendi taraflarında olduğuna samimiyetle inanarak kendilerini kasmışlardır. Bugün, hususi konuşmalarında, muhalefet partileri ileri gelenlerinin İktidarı tenkidden çok, karşılıklı sitem yarışına giriştiklerini görmek, bitaraf vatandaşların doğrusu garibine gitmektedir. Hür. P. mahfillerinde, seçimlerin en büyük mağlûbunun C.H.P. olacağı, bir "oh olsun" hâleti ruhiyesi içinde sık sık tekrarlanmaktadır. Geniş teşkilâtına güvenen C.H.P. için, Hür. P. boyundan büyük lâf etmektedir, C.M.P., şefinin uzun boyuna rağmen cüce kalmaya mahkûmdur. C.M.P. bile Hür. P. ye ufak kardeş muamelesi yapmaktadır. Hür. P. liderleri, Klüp Ambasadör'deki mülâkatta, bu hakikati hayretle müşahede ettiler.

Kısacası ayni gayeler için mücadele ettiklerini söyliyen muhalefet partileri, seçimler arifesinde müthiş bir rekabet halindedirler. Bu çekişme, İktidara karşı mücadeleden daha az ehemmiyetli bir mevki işgal etmemektedir. Ancak bu rekabet havasının doğmasından sonradır ki, muhalefet partilerinin herbiri, tutumlarının mantıki izahını araştırdılar. Teşkilâtın ve seçmenlerin işbirliğine aleyhtar olduğunu keşfettiler. Akıl ve mantığın, hissiyatın emrinde çalışan muti bir köle olduğunu düşünen Pareto'ya hak vermek lâzımdır.

★

Muhalefet partileri, bu arada, çok iyi bildikleri bir noktayı unutmaktadırlar. İktidara gelebilmenin tek yolu, vatan sathında 1946-1951 yıllarındaki kıpırdanmayı uyandırabilmektir. Bugün sık sık müşahede edilen tevekkül havası, muhalefetin en büyük düşmanıdır. "D.P. iktidarı vermez" düşüncesi yenilmedikçe, Muhalefetin bütün gayretleri boşa gidecektir. Bu bedbinlik muhalefet partileri ileri gelenlerini de sarmaktadır. Hususi konuşmalarında, nasıl olsa kaybedecekleri bir seçime girmemeyi düşünen C.H.P. liler görülmektedir. Yakup Kadri Ulus'ta, mevcut şartlar değişmezse "zafer perisinin gene bugünkü yârânın kucağına düşeceğini" yazmaktadır. Bölükbaşı, yanılmıyorsak, partisinin iktidara gelmek iddiasında olmadığım açıkça söylemişti. En iyimser Hür. P. liler, partilerinin seçimlerde 1.5 milyon rey toplıyacağını düşünmektedirler. Bu tahmin doğru olsa bile, 1.5 milyon rey mevcut seçim sistemi altında, tek bir koltuk bile temin etmiyebilir. Bu bedbinlik her halde hayra alâmet olmasa gerektir...

Geçen Ağustos ayındaki durumu hatırlıyalım: İşbirliği konuşmaları, memlekette bir kıpırdama, bir ümit havası uyandırmak üzereydi. Partiler ortadan silinmiş, halli istenen meseleler birinci plâna geçmişti. Bitaraf basın, işbirliği fikrini şevkle karşılamıştı. 1950 den evvel D.P. yi tuttuğu heyecanla işbirliği fikrine dört elle sarılmıştı. Ağustos ayındaki hava, geliştirilebilseydi "Muhalefet kazanacak" hissinin uyandırılması belki de mümkün olacaktı.

Ne çare ki Ağustos havası uzun sürmedi. Hâlen ismi kadar cismi de gârip bahar havası içinde bulunmaktayız. Yakup Kadrinin tâbiriyle "uyuşturucu" bahar havası, ümit yerine, bedbinlik ilham etmektedir.

Muhalefeti zafere götüren tek yol, bedbinlik ve tevekkülün mağlûp edilmesidir. Ağustos ayı projelerine dönmek için zaman ve zemin müsait görünmemektedir. Fakat Muhalefetin, en azından, müşterek bir cephe hâlinde hareket ediyormuş hissini uyandırması lâzımdır. Seçimlerde müşterek bir hareket tarzı tesbit edilmelidir. İsmail Rüştü Aksal'ın tâbiriyle partiler "bir mücadele bayrağı altında" toplanmalıdır. Parti teşkilâtlarının ferdiyetçi hislerini körüklemekten vazgeçip, onlara tek şanslarının nerede olduğunu anlatma zamanı çoktan gelmiştir. Muhalefetin birbirinin aleyhinde yaptığı dedikodular, istediği kadar haklı olsun, sâdece iktidarın işine yarıyacaktır.

Ancak partiler ortadan silinip, müştereken halli istenen meseleler ön plâna geçtiği takdirdedir ki, Muhalefet seçimi kazanmak için gerekli havayı uyandırabilmeyi ümit edebilir.

Doğu Üniversitesi

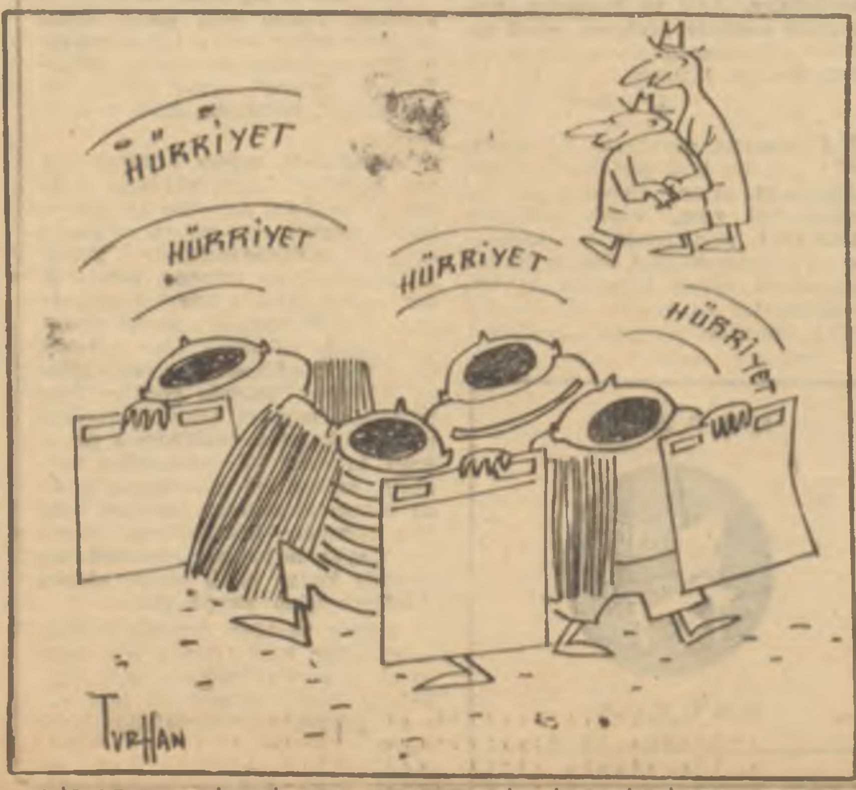
Hissî sahne

Geçen haftanın sonunda Cuma günü B.M.M. nin hemen ön sıralarında oturan bir milletvekili bastonuna dayanarak ağır ağır yerinden kalktı. Ama öylesine yorgun ve bitkin görünüyordu ki ancak Meclis hademelerinin ve bastonunun yardımı ile güç hal kürsüye kadar gelebildi. Önce bir an kürsüye dayandı ve karşısındaki sıralarda oturan milletvekili arkadaşlarını süzdü. Sonra biraz heyecandan, biraz da bitkinlikten titreyen kısıkça bir sesle konuşmaya başladı. Daha ilk cümlelerinden sonradır ki gözlerinden yanaklarına doğru yaşlar süzülmeğe başladı. B.M.M. kürsüsünde ağlayan bu milletvekilinin adı Hamit Şevket İnce idi ve D.P. den ihraç edildiği için müstakil olarak Erzurumu temsil ediyordu. Geçen yıl hafif atlatılan bir felç geçirmiş ve hekimlerin tavsiyesi üzerine o zamandan beri de B.M.M. kürsüsünde hiç görünmemişti. Doktorlar ona çalışmayı, konuşmayı yasak etmişlerdi. Ama işte o doktorların bütün tavsiyelerini bir kenara bırakmış, kürsüye çıkmıştı. O gün B.M.M. nde görüşülen mevzu Doğuda bir üniversite kurulmasıydı. Hükümet bir kaç yıl süren calışmalardan sonra Meclise bir kanun tasarısı getirmişti. İşte müstaceliyetle görüşülen tasarı buydu. Kürsüde göz yaşlarını tutamıyarak konuşan hatip ise Erzurumda kurulacak bu üniversiteye Atatürk Üniversitesi adı verilmesi dolayısıyle tasarıyı hazırlıyanlara şükranlarını sunuyor ve 43 yıllık bir hukukçu olarak biriktirdiği bütün kitaplarını bu üniversiteye hibe ettiğini bildiriyordu. B.M.M. nin büyük salonu hazır bulunan muhalif-muvafık bütün milletvekillerinin içten gelen alkışları ile inliyordu. İhtiyar hatip gene göz yaşları arasında bastonunun ve hademelerin yardımı ile kürsüden inerken Meclisin bütün üyeleri ayağa kalkmış ona tezahürat yapıyorlardı. Hamit Şevket İnce muhakkak ki son yıllarda Meclisin en hissî konuşmasını yapmıştı. Ama doğrusu Atatürk Üniversitesi kanun tasarısının müzakerelerinin hep bu hava içinde geçtiğini söylemek doğru değildi. Kanun tasarısı görüşülmeğe başlanınca ilk sözü C.H.P. milletvekillerinden Sırrı Atalay almıştı. O da söze Doğuda bir üniversite kurulmasına önayak olduğu için hükümete teşekkürle başlamıştı. Fakat kanun maddeleri üzerinde, haklı olarak, takıldığı bazı noktalara itiraz etmişti. Kanun tasarısından çıkan bazı neticeler vardı. Meselâ bu tasarıya göre muhtar olması gereken Üniversitenin Rektör ve Dekanlarını Üniversite Senatosu değil Millî Eğitim Bakanı tayin edecekti. Bu, üniversiteye siyasetin karışmasından başka bir manaya gelemezdi. Bu durum karşısında olsa olsa üniversite muhtariyeti zedelenmiş olurdu. Sırrı Atalaya göre yeni üniversite iyiydi, hoştu; ama statüsü bir üniversite statüsünden çok bir orta okul statüsüne benziyordu. Sırrı Atalayın bu sözleri D.P. milletvekillerince derhal protestolarla karşılandı. Şurada elbirliğiyle bir iş yapılmağa çalışılıyordu, onu da baltalamağa kalkışmaya, ortaya üniversite muhtariyeti gibi altından çapanoğlu çıkacak bir mevzu atmaya ne lüzum vardı? Hele Konya D.P. milletvekillerinden Prof. Hamdi Ragıp Atademir iyiden iyiye kızmıştı. Ne demekti Üniversite muhtariyeti? Sanki İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde muhtariyet vardı da ne oluyordu? Ortalığı bulandırmağa lüzum var mıydı? Sonra tasarı hiç de Atalayın dediği gibi ilmî muhtariyeti zedeliyecek gibi değildi. Niye bu muhalefet milletvekilleri bir işi hüsnüniyetle mütalâa etmezler de illâ ve illâ bir itiraz noktası bulmak için çırpınırlardı. Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri de, Atalaya cevap verdi. İleri de Üniversite Rektör ve Dekanlarının seçim yerine tayinle başa getirilmesinde bir mahzur görmüyordu.

Hâmit Şevket İnce

Fikriyatta hissiyat!..

— **BİRADER, ŞİMDİ GEL DE TEVFİK İLERİ'NİN "BU MEMLEKETTE KİMSE HÜRRİYET İSTEMİYOR" SÖZÜNE İNAN!..**

Millî Eğitim Bakanından sonra söz alanlardan Osman Turan ise Atatürk Üniversitesi tasarısına bambaşka bir cepheden itiraz ediyordu. Atatürk Üniversitesi Amerikan Üniversiteleri örnek tutularak kuruluyordu. Eski üniversitelerimiz ise bambaşka esaslar üzerine kurulmuşlardı. Bu ayrılık ise tatbikatta karışıklıklara yol açabilirdi. Herşeyden önce düşünülmesi gereken mesele ise Üniversiteyi Üniversite halinde yaşatabilecek elemanların temin edilmesiy

di. Neticede maddeler ve tasarının tümü kabul edildi ve Erzurumda kurulacak olan Atatürk Üniversitesi kuvveden fiile çıkarıldı.

Atatürk Üniversitesi kanununun kabul edildiğini öğrenen bir takım Doğulu vatandaşlar ise hem Doğunun bir üniversiteye kavuşmasına seviniyorlar hem de üzülüyorlardı. Zira yıllardan beri bu Üniversite lâfı dillere dolanmış, hattâ seçim propagandalarına bile âlet edilmişti. Doğunun hemen her ili üniversitenin kendi sinesinde kurulmasını arzu ediyordu. Bu bakımdan iller arasında bir yarış başlamıştı. Her ilin seçmenleri kendi milletvekillerinden vaadler almışlardı. Öyle ki, bir aralık Van, Diyarbakır, Sivas, Kayseri, Erzincan ve Erzurumlu vatandaşlardan müteşekkil heyetler Ankaraya taşınmışlar ve Üniversitenin kendi şehirlerinde kurulmasını temin için çalmadıkları kapı bırakmamışlardı. Ama işte görülüyordu ki varışmayı Erzurumlular kazanmıştı. Üniversite Erzurumda kurulacaktı.

Doğuda, Erzurumda kurulacak olan bu üniversite tamamen Amerikan Üniversiteleri sistemi üzerine kuruluyordu. Gaye Doğu Anadolunun içtimaî, kültürel, iktisadî ve teknik bakımlardan kalkınmasını hızlandırmaktı. Üniversitenin kuruluş hazırlıkları Amerikanın meşhur Nebraska Üniversitesi ile işbirliği yapmak suretiyle hazırlanmıştı. Hattâ hatırlanabileceği gibi devrinin meşhur Millî Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı sırf bu iş için bir aralık Amerikaya kadar gitmiş, Nebraska Üniversitesinde tetkiklerde bulunmuştu.

Atatürk Üniversitesi bir halk üniversitesi olacaktı. Yani halk tarafından tesis edilip gene halk tarafından yaşatılacaktı. Amerikalılar bu tip üniversitelere Land Grand üniversite diyorlardı. Bunlar Amerikada halk tarafından tesis ve idare ediliyor, yaptıkları araştırmalar halka mal ediliyor ve halkın istihsal metodlarını ıslah ve hayat seviyelerini yükseltmede mühim rol oynuyordu. Atatürk Üniversitesi de memleketimiz şartlarına göre bu yolları takip edecekti. Üniversite faaliyetleri yalnız sınıftaki talebeye değil halka da teşmil edilecekti. Atatürk Üniversitesi esas itibariyle 4936 sayılı Üniversiteler Kanununa göre idare edilecekti. Ama maksat ve gayeye daha çabuk varılabilmesi için bu Üniversitenin Millî Eğitim Bakanlığına bağlanması uygun görülmüştü. Üniversitenin teşkilinde bir yenilik de üniversite bünyesinde bir "Müşavirler Heyeti" nin vazife görmesiydi. Bu heyet hükümet ile halk arasında bir bağ vazifesi görecekti. Atatürk Üniversitesinin getirdiği yeniliklerden biri de Rektör ve Dekanların seçim yerine tayinle başa getirilmeleri ve iki sene yerine Rektörün beş, dekanların da dörder sene yerlerinde kalmaları ve yeniden aynı yerlere tâyin edebilme hakkına sahip bulunmalarıydı. Atatürk Üniversitesi Kanununun kabulüyle memleketimizdeki üniversite sayısı beşe çıkmış oluyordu.

Beyinlere Çimento

Aydemir BALKAN

Roma'nın sonunun yaklaştığı günlerde idarecilerin tek kavgusu çılgınca eğlencelerle ahaliye günlük sefaletini ve boşluğunu unutturmaktı. Gladyatör dövüşleri, bunharca yarışlar, arenalarda zevkle uluyan yüzbinlerle Romalıya yaklaşan felâketin homurtusunu hissettirmiyecekti. Günlük endişeler, yoksulluk ve hastalıklar bu zevk ve eğlence afyonuyla uyuşturuluyordu. İmparatorluk her tarafından çatırdamakta, irtikâp ve hırsızlık memleketi her tarafından sarmaktaydı. Fakat yarış meydanlarında çılgın bir kalabalık imparatora dönüyor:

"— Ey Sezar, bize ekmeğimizi ve eğlencemizi ver, yeter!.." diyordu. Ancak, gün geldi ki Sezar ekmek dahi veremez oldu. Sefalet ve delice eğlenceler daha da arttı. Fakat "son" yaklaşıyordu. Bu Vezüv'ün gazabından da zorlu ve kahredici oldu. Koca devletin külleri Pompei'nin harabelerine karıştı gitti...

★

Birkaç hafta evvel stadyumda seyircilerin Başbakana "Yüzbinlik Stad!.." diye bağırmaları bize ister istemez bunları hatırlattı. Son yıllarda spor gösterileri Türkiyede garip bir ölçüyü, bilhassa endişe veren bir ruh haletini bulmuştur. Büyük şehirlerimizde haftada beş altı karşılaşmayı geçen maçlar, bunların basın ve radyoda ve gençlerde akisleri, çalışma günleri dahi tertip edilmeye başlanan bu basit eğlence programları başımızda bin dert varken hiç de hayırlı alâmetler değildir.. Elbette basın, radyo ve dolayısıyle bütün halk efkârı ne kadar boş ve lüzumsuz şeyle uğraşsa - veya uğraştırılsa - icabeden şeyleri söylemeğe - hattâ düşünmeğe - o kadar az zamanları kalacaktır. Bu yazış ve karşılaşma psikozu ve gürültüsü, bunlara sun'î şekilde verilen heyecan ve ehemmiyet bize asıl davalarımızı, asıl endişelerimizi unutturmaktadır. Bu hayhuya, bu toza dumana katılmak senelerdir sistemli bir şekilde beyinlerimize sıkılan çimentonun ilk neticeleridir. Memleket umumî efkârından öyle şeyler işitip, öğrenmeye başladık ki bu çimentonun çoktan "priz" yaptığına hükmetmek lâzımdır...

"Yüzbinlik stad!.." Şu İstanbulun, şu Türkiyenin başka derdi mi kalmamıştır? Şefaletle lüksün yaşyana yattığı şu İstanbulda, evlerine haftada iki defa et girmeyen şu İstanbulluların şehrinde, geçim endekslerinin yaşamak için asgarî 375 lirayı gösterip de korkunç bir çoğunluğun bunun üçte biriyle "süründüğü" şu memlekette başka dâva mı yoktur, Yarabbi!..

★

Fakat kabahati kitlede aramak ne dereceye kadar doğrudur? Radyolarda âyin müziği, kahvelerde din sohbetleri, basında futbol haberleriyle senelerdir beyinlere sıkılan bu şırınga, nerede, hangi diyarda sağlam, sıhhatli bir halk efkârı bırakır? Hele basın.. Şu bizim zavallı basın... 1951-57 yıllarında ömrünün en zelil, en düşük devresini yaşıyan "şanlı" basınımız.. Anayasanın çiğnendiği, partilerin bir günde ellerinden mallarının alındığı veya kapatıldığı, hâkimlerin, profesörlerin sindirildiği günlerde "Vefanın antrenman maçından" veyahut "Adaletin sol bekinden" bahseden ve bunlar üzerine sütunlar, sayfalar dolduran basın.. Gazeteciler hapishaneleri doldururken, Temyiz hâkimleri "görülen lüzum üzerine" emekliye sevkedilirken hafta arası maçları haberleriyle "toplum vazifesini" yapan şanlı Türk basını.. "Bakkal" tâbiri bunlara azdır bile..

Radyo saatlerinin de bitip tükenmek bilmeyen yalel havalariyle doldurulması da beyinlere sıkılan bu, şırınga metodunun bir çeşididir.

★

Ancak bunlar da kâfi değildir. Vaziyet kötüledikçe yeni çareler, yeni buluşlar aranır. İçerde kuvvetli olmayan her iktidar gibi, yeni dış tehlikeler dış düşmanlar "icad" edilerek yeni bir hava yaratılır. Bu hava içinde yeniden beyinlere yeni çimento sıkılmaya başlanır. Millete iç sıkıntılarını unutturmak için dış bahaneler uydurulur.

Yeni bir şırınga daha.. İmar hamlesi adı altında, aklı başında ve "işten anlıyan" herkesin güldüğü bir başıbozuk ve keşmekeş hareketi başlar.. Fakat yıllarla talebelerine ahlâk ve fazilet dersi veren Teknik Üniversite profesörleri dillerini yutarlar, hattâ "hınk" demeğe başlarlar!..

Bütün bunlar bir zincirin taneleridir. Fakat hepsi bir metodun, bir sistemin, beyinlere, beyinlerimize şırınga edilen çimento sisteminin çeşitli ve bahtsız tezahürleridir. Hepimizin, gençliğin; aydınların, işçilerin, memurların beyinlerine sıkılan bu çimento, yeni fabrikalarımızın istihsal seviyesinden kat kat fazladır.

★

Bütün bunlara rağmen sonumuz Roma ve Pompei olmıyacaktır. Çünkü Vezüv'ün homurtusunu ve lavlanmış cesedleri hatırlayanlarımız elbet bir gün içimizden sıyrılıp çıkacaklardır.

İşçiler

"Büyük ziraat!."

Türkiye, ekonomisi bakımından, endüstrici olmaktan ziyade ziraatçı bir memleket olduğundan bizim için, ziraat işçileri mevzuunun ehemmiyeti, diğer memleketlere nazaran daha büyüktür.

Bununla beraber, memleketimizde ziraat işçilerinin çalışma şartlarını düzenleyen her hangi bir kanun maalesef yoktur. Muhtelif tarihlerde tadilâta uğrayan 3008 sayılı İş Kanunu şümulü itibariyle son derece dar olduğundan zaman zaman ayrı kanunlarla başka başka çalışma sahalarının düzenlenmesi zarureti doğmuştur. Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki kanun ile gemi adamları kanunu bu zaruretin mahsulüdür. Bununla beraber Basın mesleğinde calışanlarla çalıştıranlar arasındaki kanun da bütün fikir işçilerini şümulü içine almadığından Türkiyedeki fikir işçileri Borçlar Kanununun umumî hükümleri dışında her hangi bir kanunî himayeden mahrum bulunmaktadırlar. Ziraat işçileri ise gerek ziraatın memleketimiz için arzettiği ehemmiyet, gerek sayı itibariyle süratle ele alınması ve halli zarurî bir mesele haline gelmiş bulunmaktadır. Bilhassa ziraatın yavaş yavaş makineleşmesi ve "büyük ziraat" e doğru gidilmesi kendi toprağındaki çalışması ile geçinemiyen veya hiç toprağı olmayan milyonlarca insanı başkalarına ait topraklar ve ziraat aletleri üzerinde "ücret" karşılığında çalışmağa sevketmiştir. Bu durum makine ile temasa geçmeğe başlıyan yeni bir "ziraat işçisi" meydana getirmiştir ki, bunların çalıştıranlarla olan münasebetleri her türlü kanundan uzak olarak düzenlenmiştir. Daha doğrusu kendi haline terkedilmiştir. İşin asıl acı olan tarafı yalnız hususî sektörde değil, fakat devlet sektöründe çalışan ziraat işçilerinin de her türlü kanunî himayeden mahrum bulunmaları ve en iptidaî şartlar içinde çok düşük ücretlerle çalıştırılmalarıdır. Ekseri şehirlerden ve medeniyet merkezlerinden uzak bölgelerde çalışan bu işçiler gerek işlerinin mevsimlik olması, gerek dağınık olmaları itibariyle birleşip bir teşkilât kurmakta son derece güçlük çekmekte ve bu yüzden de insan şerefi ile mütenasip bir hayat sürmelerini mümkün kılacak bir ücretten mahrum kalmaktadırlar.

Endüstri sahasında olduğu gibi, ziraat sahasında da erkek yerine "kadın" ın kullanılması ücretlerin son derece düşük olması neticesini doğurmaktadır. Meselâ Eskişehir Şeker Fabrikasında çalışan ziraat işçilerinin % 95 ini kadınlar teşkil etmektedir. Bunlar gün doğumundan gün batımına kadar, yani günde 12-13 saat, en kötü şartlar altında çalıştıkları halde aldıkları gündelik 2-3 lira arasında bulunmaktadır.

Türkiye için istihsalin arttırılması hayatî bir meseledir. İstihsalin de insan unsuruna ehemmiyet vermedikçe artmasına imkân olmadığı meydandadır.

20 bin işsiz!.

Bir memlekette bütün işlerin ve hele iktisadî işlerin bir plân ve program dairesinde düzenlenmesi şarttır. Bu program ve plânın bir örneği olarak herhangi bir endüstri kurmak isteyen bir memleketin o endüstrinin ham maddesini sağlamasının ilk şart olduğunu söylemek mümkündür. Memleketimizde bir kauçuk endüstrisi vardır. Fakat diğer memleketlerin aksine olarak biz bu endüstri için kauçuk istihsal etmediğimiz gibi, bunun ithalini de - diğer ham maddelerde olduğu gibi - düzenlemiş değiliz. Halbuki ham madde olmadan endüstri kurmanın bir faydası yoktur. Nitekim, memleketimizde kauçuk endüstrisi ham madde yokluğu sebebiyle son aylarda tamamen durmuş ve İstanbulda bu yüzden 20 binden fazla işçi işsiz kalmıştır. Gümrüklere gelen kauçuğun tevzii için kauçuk sanayii işçileri sendikalarının yaptıkları teşebbüs ve müracaatlar da Sanayi Odasının herkesi tatmin edecek bir tevzi usulü bulamamış olmasından dolayı henüz dağıtılamamıştır. Kauçuk sanayii işçileri esasen işverenlerin çeşitli tertipleri yüzünden yılın hemen yarısını ya boşta veya başka işlerde geçirmekte olduklarından şimdi de kauçuk yokluğu dolayısiyle işsiz kalarak son derece müşkül bir duruma düşmüşlerdir.

Türkiyede kauçuk sanayii bütün diğer endüstri kollarından ve başka memleketlerdeki usullerden ayrı olarak "mevsimlik" bir faaliyet haline gelmiştir. Herkes bilir ki, endüstri kurmaktan maksat "devamlı istihsal" de bulunmaktır. Endüstrinin kullandığı mevsimlik bazı ziraat mahsulleri - şeker pancarı gibi - dışında da bütün ham maddelerin stoku yapılmak suretiyle endüstrinin durmadan faaliyette bulunmasını sağlamak mümkün olmaktadır. Esasen endüstrinin devamlı faaliyette bulunması sayesindedir ki, istihsalin artması ve talebin devamlı olarak karşılanması mümkün olmaktadır. Diğer taraftan gene bu devamlılıktır ki endüstriyi rantabl bir hale getirmektedir.

Türkiyede kauçuk sanayicileri ellerinde yeter miktarda ham madde bulunduğu zamanlarda bile işçilerine fazla mesai yaptırmak, ihtisası icabettirmiyen işlerde muvakkat kadın ve çocuk işçiler kullanmak suretiyle yılın ancak yarısında faaliyet göstermekte ve diğer yarısında işçilerine yol vermektedirler. Bu suretle kauçuk endüstrisinde çalışan işçiler - tıpkı tütün depolarındaki gibi - yılın bir kısmında çalışabilmekte ve İş Kanununun diğer işçilere tanıdığı birçok haklardan mahrum kalmaktadırlar. Meselâ bu işçiler "mevsim" dolayısiyle işlerinden ayrılmış sayıldıklarından herhangi bir tazminattan faydalanamamakta, kıdem haklarını kaybetmektedirler. Diğer taraftan sözde "mevsim" in sona ermesi dolayısiyle İş Kanununa tâbi bir işyerine giremeyen işçiler sigorta primlerini ödiyememekte,bu yüzden de zarara uğramaktadırlar. Kauçuk endüstrisindeki bu istikrarsızlık bu iş kolunda kalifiye işçilerin yetişmesine engel olduğu gibi, onların teşkilâtlanıp kuvvetlenmelerine de imkân vermemektedir.

Eskişehir Şeker Fabrikası ziraat işçileri

Kadın çalıştırmak ucuz oluyor

İŞ KAZALARI

Adil AŞÇIOĞLU

İstihsalin devamlılığı ancak insan gücünün ve makinelerin arızasız olarak çalışmaları ile mümkündür. Birçok memleketlerde yapılan istatistikler iş kazaları sebebiyle istihsalde vâki duraklamaların büyük zaman kaybına sebebiyet verdiğini ve binnetice istihsalin azalıp maliyetin yükseldiğini göstermiştir.

Bir taraftan müstahsil bir insanın herhangi bir kaza sebebi ile kısmen veya tamamen çalışamaz olmasının cemiyet için teşkil ettiği kayıp, diğer taraftan da bu kaybın istihsale tesiri suretiyle görülen maddi neticeleri sanayi memleketlerini iş kazaları üzerinde sosyal bir problem olarak durmaya sevketmiştir.

Bilhassa makineleşmiş bir istihsal düzeni içinde tehlikeli ve girift aletler ve makineler arasında işçilerin ellerini kollarını veya hayatlarını tamamen kaybettikleri sık sık görülen hallerdendir. Bunun dışında maden ocaklarında infilâkler ve çökmeler ve inşaat sanayiinde de buna benzer haller sebebiyle hayatlarını kaybeden işçiler çoktur.

Memleketimizde henüz iş kazalarının sebep, netice ve sayıları hakkında tam bir kanaate varılmasını mümkün kılacak istatistikler mevcut olmamakla beraber, gerek basına akseden, gerek kulaktan kulağa geçen haberlerden anlaşıldığına göre bizde iş kazaları nisbeti diğer bir çok memleketlere nazaran bir hayli yüksektir.

Mevcut istatistiklere göre iş kazalarının küçüklerden başlayıp 25-44 yaş arasındaki işçilerde en yüksek seviyeyi bulduğu ve daha yaşlılara doğru gidildikçe kaza sayısının azaldığı görülmektedir. Bunun sebebi basittir: 25-44 yaş her işçi için en verimli ve faal çağları teşkil etmekte ve bu bakımdan gerek bu yaşta istihdam edilen işçilerin sayısının diğerlerine nisbetle yüksek olması, gerek bunların en ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları iş kazalarına en fazla bu yaştaki işçilerin maruz kalmaları neticesini doğurmaktadır.

Memleketimizde en yüksek iş kazası sayısının sırasıyla makine sanayiinde, yeraltı maden sanayiinde, yükleme ve boşaltma işlerinde, inşaat sahasında ve nihayet taşıt sanayiinde rastlandığı elde mevcut istatistiklerden anlaşılmaktadır. Diğer iş kollarında vukua gelen kaza nisbeti ise sayılan iş kollarındaki kaza sayısına nazaran evvelce son derece düşükken şimdi gittikçe artan bir seyir takip etmektedir. Bununla beraber sayılan iş kolları dışında vukua gelen kaza sayısının artmasının bu iş kollarındaki kazaların azaldığı mânasına gelmediğini de hemen belirtmek lâzımdır. Hakikaten, istatistiklerde adlandırılmamış olan iş sahalarının topunda vukua gelen kaza sayıları ile birlikte yukarıda adları belirtilen iş kollarındaki kazalar da gittikçe artmaktadır. Hattâ taşıt sahası ile yükleme ve boşaltma işlerindeki kazalar 1950 ile 1951 yılları arasında % 100 bir artış göstermiştir. Umumi kaza yekûnunun artışı ise aynı yıllar arasında % 50 nisbetindedir. 1951 yılında 21204 iş kazasından 674 ü malûliyet ve 296 sı ölümle neticelenmiştir.

Daha sonraki yıllarda vukua gelen iş kazaları hakkında istatistik bir bilgi elde etmek mümkün olamamakla beraber, İşçi Sigortaları Kurumuna ait istatistiklerden çıkarılan neticelere göre 1946 dan 1956 yılına kadar iş kazalarının 4 misli arttığını söylemek doğru olur. Bununla beraber bu istatistiklerin iş kazalarının tam sayısını aksettirdiğini kabule imkân yoktur. Çünkü İş Kanununa tâbi müesseselerin mahdut sayıda olmaları bunların dışındakilerde vukua gelen kazaların tesbitini imkânsız kılmaktadır. Hattâ İş Kanununa tâbi işyerlerinde bile vukua gelen iş kazaları çok defa işverenin mali ve cezai mesuliyetten kurtulmak maksadiyle yaptığı baskılar, veya ödediği cüz'i tazminatla taraflar arasında sulhen halledilmekte ve bu suretle resmi mercilere aksetmemektedir. Bu bakımdan İş Kanununa tâbi olmayan işyerlerinin kabarık bir yekûn teşkil etmesi ve kanuni veya idari kontroldan tamamen uzak bulunmaları sebebiyle buralarda daha çok sayıda iş kazasının vukua geldiğini ve bunların yekûnunun istatistiklerde yer alan yekûndan birkaç misli fazla olduğunu kabul etmek zarureti vardır.

Bir taraftan nüfusun en faal unsuru olan işçilerin sakatlanıp ölmesine, diğer taraftan da istihsalin aksamasına sebep olan iş kazalarının sebepleri üzerinde durulduğu zaman bunların 4 mühim faktörden ileri geldiği anlaşılmaktadır.. İlk faktör, şüphesiz, işyerlerinde gerekli emniyet tertibatının alınmaması ve kullanılan makine ve aletler gibi istihsal vasıtalarının iptidailiğidir. Meselâ maden ocaklarını ele aldığımız zaman buralarda çalışanların iş kazalarına karşı korunmaları için gerekli tertibatın alınmadığını ve maden istihsalinde kullanılan vasıtaların kifayetsizliğini derhal görmek mümkündür. Mekanik ve tekstil sanayiinde de aynı mahzurlar müşahede edilmekte ve bunlar yüzünden işçi kızların saçlarını makinelere kaptırdıkları, diğerlerinin testere makinelerinde parmaklarını kaybettikleri, demir çekme fabrikalarında da işçilerin silindirlere kapılarak öldükleri sık sık rastlanan vakalardandır.

İş kazalarının vukua gelmesinin diğer faktörü şüphesiz işçilerin meslekî bilgiden mahrum olmaları, kalifiye işçi yetiştirilmesine ve kullanılmasına ehemmiyet verilemiyerek tecrübesiz ve bilgisiz işçilerin düşük ücretlerle istihdamıdır. Üçüncü faktör ise idari kontrolsüzlüktür. İşyerlerinin hemen hepsi çeşitli mevzuatta yer alan hükümlere taban tabana zıt bir durumdadır. Buralarda insanların değil çalışması bir saat bile oturmaları mümkün değildir. İşverenler kendilerine vâki ihtarlara rağmen işyerlerinin çalışma şartlarını değiştirmemişler ve işçilerin devamlı şikâyetleri de idari makamları bir türlü harekete geçirememiştir. Bunun bir neticesi olarak da iş kazaları önlenmek şöyle dursun artagelmiştir. Fakat bunların yanında bir de görülmeyen zararlar vardır ki, o da meslek hastalıklarıdır. Gayri sıhhi ve çalışma tedbirlerinden mahrum işyerlerinde çalışan yüzbinlerce işçi her gün ve hattâ her saat bir hastalığa veya ölüme doğru gitmektedir. Gayrısıhhi işyerlerinde havasızlık ve karanlık içinde sıcaktan bunalmış bir şekilde ve insan üstü bir gayretle 12-13 saat çalışan en tedbirli işçiler bile yorgunluk ve asap bozukluğu sebebiyle kendilerini kazaya kaptırmaktan kurtaramamaktadırlar.

Nihayet son faktör olarak iş kazalarının neticelerini azaltacak sıhhi teşkilâtın noksanlığını belirtmek yerinde olacaktır. Herkesin bildiği gibi birçok iş kazaları vaktinde müdahale edilemediği için bir uzvun kaybına veya kan kaybı dolayısiyle ölüme müncer olmaktadır. Kanuni mecburiyete rağmen ister devlet sektörü olsun, ister hususi sektör olsun iş kazaları ve hastalıklar için gerekli ilk yardım malzemesinden ve bir doktordan mahrum bulunmaktadır. İşçilerin çalıştıkları fabrika ve atölyelerde doktor bulundurulması için yaptıkları ısrarlı müracaatlar bir semere vermediğinden bu yolda şikâyetler devam etmektedir.

Binaenaleyh yalnız istihsal vasıtalarına sahip olmakla istihsal ve kalkınma probleminin halledilemiyeceği anlaşılmaktadır. Bu istihsal vasıtalarını kullanan insanların sağlıklarını ve hayatlarını korumak suretiyle hem insan kaybını, hem de istihsalin aksamasını önlemekledir ki, gerçek bir istihsal ve kalkınma hareketi başarılı olabilir.

Kalkınma

Kaz gelecek yerden...

Bir müddetten beri vatan sathını hususî uçağı ile karış karış dolaşan dünyanın 1 No. lu sanayi adamı Alfreid Krupp, geçen haftanın sonunda, memleketimizden ayrılmazdan önce bir de basın toplantısı yaptı. Ne yazık ki bu büyük ve çok ehemmiyetli toplantı, ancak 35 dakika sürdü. Birçok gazeteci Krupp'un beklenmedik bir davet karşısında toplantıyı terketmesi üzerine suallerini soramadan ayrıldılar. Kendisinin de "biraz mühendis" olduğunu söyliyen Bonn'daki hususî surette gönderilmiş Orta Elçimiz Kâmil Argut, bu toplantıda mühendis Krupp'a bir nevi sözcülük yapıyordu. Esasen basın toplantısının "samimi" bir hava içinde başlamamasına da kâmil Argut sebep oldu. Akşam gazetesi muhabiri Türkân Türker'i "orası bizim yerimiz" diye oturduğu yerden kaldırmasını gazeteciler hiç de iyi karşılamadılar.

Gazetecilerin en çok merak ettikleri mesele sanayi kralının yapmayı düşündüğü yatırımların yekûnuydu. Krupp bu mevzuda bütün ısrarlara rağmen bir şey söylemedi ve gazeteci kurnazlıklarını da tebessümlerle atlatmayı bildi. Ama Kâmil Argut, sanayi kralı kadar sabırlı değildi ve ısrarlar karşısında Krupp'un yapacağı yatırımların 800-1200 milyon mark arasında bir yekûna varacağını "ağzından kaçırdı". Bu rakamın büyüklüğü karşısında hayrete düşen bir gazeteci, "Krupp Türkiyeye yardım mı yapacak, yoksa bütün malı ve mülkü ile buraya mı yerleşecek" diye sormaktan kendini alamadı. Krupp'un cevabı, "şimdilik bir şey söylemeye imkân yok" tan ibaretti. Bununla beraber Krupp, sadece Türkiyeye değil, İrana, Hindistana yerleşiyordu. Diğer Orta Doğu memleketlerinde de tekkeyi kurup postu sermek, elbet, hoşuna gidecekti.

Zihni döviz alım satımı ile pek meşgul, diğer bir gazeteci de Krupp'un getirmeyi düşündüğü sermayenin Türk parasiyle tutarının resmî kurdan mı, yoksa serbest kambiyo rayiçleri üzerinden mi ödeneceğini merak ediyordu. Krupp bu suali bizzat cevaplandırdı: "Bana mark kuru hakkında bir şey sormayın. Zira haberim yok.. Beni memleketinize davet edenler o kadar nezaket gösterdiler ki tek mark harcamaya dahi fırsat bulamadım."

Eeee, tabii kaz gelecek yerden tavuk esirgenmezdi.

Plân mı, enflâsyon mu?

Geçen hafta içinde Siyasal Bilgiler Fakültesinde nazarî bilgisi kadar tatbikî tecrübesi de olan bir yabancı profesör alâka çekici şeyler söylüyordu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, meşhur Rockefeller Tesisinin para yardımı sayesinde, dünyanın en iyi iktisatçılarından bazılarının Türkiyede konferans vermeleri imkânından faydalanıyordu. İlk konferansçı Oxford'dan Habakkuk idi. Onu İtalya'dan Vanoni plânı tatbikatçısı Saraçeno, Fransa'dan meşhur Sauvy, Amerikalı Lary takip etmişlerdi. Geçen hafta içinde son derece alâka ile dinlenen konuşmaları yapan da bu teşebbüs neticesinde Türkiyeye gelmiş bir başka profesördü. Kopenhag Üniversitesi iktisat profesörü olan Iversen, Birleşmiş Milletler teşkilâtında vazife almış, bir çok defa Birleşmiş Milletler Heyeti Başkanı olarak geri kalmış memleketleri ziyaret etmişti.

Alfreid Krupp

Elini cebine sokmadı

Bütün konferans ve seminerlerin ana mevzuu iktisadî kalkınma ve gelişme idi. Iversen de aynı mevzu üzerinde konuştu. Seminerinde iktisaden az gelişmiş memleketlerde para ve maliye politikasına dokundu ve konferans mevzuu olarak da enflâsyon yolu ile kalkınma meselesini seçti. Hem konferansı hem de semineri dinleyenler iktisadın en çetin fakat en ehemmiyetli meselelerinden biri üzerinde derli toplu, açık bir görüşe sahip olmak fırsatını buldular.

Az gelişmiş memleketlerde para politikasının, maliye politikasının neden tek başlarına iktisadî durumu şu veya bu istikamette değiştiremiyeceklerini anlatan profesör bizim için çok mühim olan şu neticeye varıyordu: Az gelişmiş memleketlerin kalkınmaları için tek çıkar yol plânlı, programlı bir ekonomidir. Hususî teşebbüsle devlet teşebbüsü yanyana yer alacaktır. Fakat devlet, düzenleyici bir rol oynamak, plân yapmak, programlı hareket etmek, kısacası iyice bilinen bir hedefe ulaşmak için bilgili, şuurlu bir şekilde çalışmak zorundadır.

Plân bahsinde profesörün şöyle bir sual ile karşılaşması kaçınılmaz bir şeydi: Az gelişmiş memleketlerde plân için gerekli istatistikler yoktur, eksiktir, bu rakkamlar olmadan plân yapmak imkânsız veya hiç değilse güç değil midir?

Iversen suali cevaplandırmak için hiç sıkıntı çekmedi. Evet bu memleketlerde plân için gerekli bilgi azdı, zor bulunurdu. Fakat az da olsa, yanlış da olsa bu rakkamlara bakarak bir iktisat siyaseti çizmek hiç bir şey bilmeden gözü kapalı hareket etmekten daha iyi, daha faydalı değil miydi?

Enflâsyon ve kalkınma hakkındaki sözlerine profesör az gelişmiş memleketlerin başlıca iki hususiyeti olduğunu belirtmekle başladı. Bu memleketlerde reel gelir seviyesi çok düşüktü, çok az artıyordu. Fakat aynı zamanda bu reel gelir seviyesini yükseltmek imkânları vardı. Kalkınma politikası, bu durumda, reel gelir seviyesini yükseltmek veya potansiyel gelir imkânlarını kullanmak için sarfedilen maksatlı gayretler demek olacaktı.

Reel gelir seviyesini artırmak için yatırımların artırılması gerekirdi. Yatırım tasarruf sayesinde mümkün olabilecek bir şeydi. Halbuki az gelişmiş memleketlerde gelir az olduğu için tasarruf azdı. Tasarruf az olunca yatırım az oluyordu. Bu bir fasit daire idi. Bu bakımdan şu söz bir hayli manâlı oluyordu: Az gelişmiş memleketler fakirdirler, çünkü fakirler.

Bu fâsit daire kırılamaz mıydı? Az gelişmiş memleketler dünya durdukça fakirlikten kurtulamıyacaklar mıydı? İşte bu noktada enflâsyon işe karışıyordu. Gerçekten bazı kimselere göre fâsit daireyi kırmanın yolu enflâsyoncu bir siyasettir. Böylece bazı kimselerin gelirleri dolayısı ile tasarrufları artacak, yani yatırım imkânları genişliyecektir. Fiatların devamlı artışı yüzünden kârlar fazlalaşacak, bu da müteşebbisleri daha fazla yatırım yapmağa sevkedecektir. Bazı sınıfların bir müddet için sıkıntı çekmeleri kaçınılmaz bir şeydir.

Iversen bu düşüncede değildi. Enflâsyoncu bir politika takip edildiği zaman ne olup biteceğini uzun uzun anlattı. Hani söyledikleri bizim birkaç yıldır gördüklerimizden pek farklı değildi. Meselâ şu nokta bizim bakımımızdan çok ehemmiyetliydi. Enflâsyoncu bir politika güdüldüğü zaman bazı kimseler anormal kârlar elde ederler. Artık normal bir şekilde kâr elde etme gayesi ile çalışıl-

maktan uzaklaşılır. Sanayiin bünyesi değişir. Daha kötüsü tasarruflar istihsali arttıracak sahalara değil spekülasyona imkân veren sahalara kayar. Bu millî ekonomi bakımından büyük kayıptır.

Enflâsyonla vergi arasında bir benzerlik hattâ birlik görenlerin görüşü karşısında Iversen'in hükmü kesindi: Enflâsyon vergilerin en kötüsü ve adaletsiziydi.

Bir memleket enflâsyona gitmeden de kalkınabilirdi. Bunun için dış yardımın yabancı sermayenin de varlığı şart değildi. Yahut kalkınmada esas, millî kaynaklara dayanmak ve millî kaynakları en iyi şekilde kullanarak gelişmek idi.

Kısaca söylemek gerekirse enflâsyonun kalkınmayı sağlıyacak iyi bir yol mu, kötü bir yol mu olduğunu münakaşa etmek mânasızdı. Çünkü enflâsyon kalkınmaya götüren bir yol değildi.

Ticaret

Yükselen şikâyetler

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği 8 inci Genel Kurulu geçen haftanın perşembe günü Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Konferans salonunda toplandı.

Odalar Birliğinin birkaç yıldır oldukça canlı bir çalışma temposu tutturduğunu bilen ve geçen defa birlikte hazırlattırılan iktisadî raporu hatırlıyanlar, toplantıyı alâka ile bekliyorlardı. Nitekim Odalar Birliği toplantısı hemen memleket ölçüsünde bir hâdise oluverdi.

Kongre başkanlığına İstanbul Ticaret Odasından Enver Sırrı Batur seçildikten sonra Birlik Yönetim Kurulu Başkanı Üzeyir Avunduk faaliyet raporunu okudu. Bu uzun raporun ilk kısmı birliğin bir yıllık faaliyetlerini anlatıyordu. Birliğin faaliyetleri arasında bazı kararların alınması veya değiştirilmesi için resmî makamlarla yapılan görüşmelere bir hayli yer ayrılmıştı. Meselâ birlik dış ticarette prim esasına gidilmesini istiyordu. Bu mevzuda Maliye ve Ticaret Bakanlıklarına bir rapor vermişti. Fakat bu bakanlıklar birliğin görüşünü kabul etmemişlerdi. İhracat malları ile alâkalı bazı teklifler de raporda yer almıştı. Fakat Bakanlıklar bunları da göz önüne almamışlardı. Bu yüzden ihracat işlerimizde yeni aksaklıklar olmuş, satılması mümkün olan mallarımız elde kalmıştı. Geçen yıl fındık, üzüm, incir gibi mahsullerimizin miktarı çok boldu. Bunları müsait şartlarla satabilsek bazı sıkıntılarımızı karşılıyacak kadar döviz elde edebilirdik. Halbuki bazı tedbirlerin vaktinde alınmaması ve bu mahsuller için yüksek fiat tesbit edilmiş olması ihracat imkânlarımızı azaltmıştı. Zeytinyağı ihracı ve don yağından sabun imâli bahsinde de Birlik, Bakanlığın tutumunu doğru bulmuyordu. Bu husustaki görüşlerini de Bakanlığa bildirmişti. Fakat tersine tedbir alındığı için hem zeytinyağı fiatları yükselmiş, ihraç imkânları azalmış, hem diğer nebatî yağlara talep artmış, bu yüzden onların da fiatları yükselmişti. Öte yandan donyağından sabun imalinde de güçlüklerle karşılaşılmıştı. Donyağı temininde güçlük çekilmiş, ihtiyaç sahiplerinin eline yetecek miktarda donyağı geçmemişti. Yüksek asitli zeytinyağlar ne ihraç edilebilmiş, ne de sabun imalinde kullanılabilmişti.

Tahsis işleri

Rapor transfer işlerini de tenkid ediyordu. Geçen yıllarda yapılması gereken bazı transferler hâlâ yapılamamıştı. Bu yüzden bir çok firmalar büyük zararlara uğramışlardı.

Raporun en ehemmiyetli parçalarından biri tahsis ve tevzi işlerine ayrılan kısmıydı. Öteden beri tahsis ve tevzi işlerinden şikâyet ediliyordu. Güçlükleri kabul etmek gerekirdi. Çünkü memleketin durumunu gösteren istatistik bilgiler eksikti. Birlik bu meselede çalışmalara koyulmuş, tahsis ve tevzi işlerinin yeniden düzenlenmesini sağlamak maksadı ile Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı ile görüşmeler yapmıştı. Bakanlık Birliğin teklif ettiği sirküler taslağı üzerinde mutabık kalmış, fakat sonra 21 sayılı sirküler yayınlandığı zaman görülmüştü ki Bakanlık kabul ettiği prensipten ayrılmıştı. Böylece sıkıntıların giderilmesi bakımından 21 sayılı sirküler hiç de faydalı olamamıştı.

Tahsis ve tevzi işlerinin neden yürümediği açıklanırken şunlar söylenmişti:

"Memleketimizin hususiyeti, ihtiyaçlar ve sarfiyat hakkında ihsaî malûmat bulunmaması, tevziatı tanzim eden sirkülerlerin mevzuu iyi kavramaması, bu iş hususî bir teşkilâtın yokluğu, koordinasyonsuzluk ve murakabesizlik tevzi ve tahsis işlerinde şikâyetlere ve müşkilâta yol açmaktadır."

Birlik ithalâtçıları büsbütün güç duruma düşüren bir usulden de şikâyetçiydi. Gerek Amerikan yardımından, gerek sanayi sahası ihtiyaçları için yapılan tahsislerin büyük bir kısmı doğrudan doğruya iktisadî devlet teşekkülleri veya Bakanlığa bağlı teşekküller eli ile kullandırılması hem ithalâtçıları sıkıntıya düşürüyor, hem de işi aksatıyordu. Çünkü bu teşekküller ithalât işlerini gereği kadar bilmiyorlardı.

Tersine tesir

Raporun en büyük alâka ile dinlenen satırları Millî Korunma Kanunundan bahsedenler oldu. İktisadî hayatın gereklerine uymayan bazı tedbirler ve tatbikattaki aksaklıklar yüzünden kanunun gayesine erişmek imkânı yok edilmiş, hattâ ters bir netice alınmıştı. Yani fiatlar düşeceği yerde yükselmişti. Birbiri arkasına çıkarılan kararnameler piyasanın muhtaç olduğu istikrarı ortadan kaldırmış, herkesi telâşa ve korkuya düşürmüştü. Bu yüzden istihsal faaliyeti felce uğramıştı. Millî Korunma Kanunu hakkındaki tenkidler raporda şöyle hülâsa ediliyordu:

"1 — Millî Korunma Kanununun tatbikatına hazırlık için kâfi zaman bulunamamıştır.

2 — Kanunun tatbiki sırasında vazı kanunun istihdaf etmediği hedefler doğmuş, kararnamelerle hayatın pahalılanması önlenecek yerde

Odalar Birliği kongresinden bir görünüş

Şikâyetler salonun tavanını da aştı

hayatın ucuzlatılması gayeleri belirmiş ve bu gayelerin tahakkuku için iktisadi hayatın icaplarına uymayan tedbirler alınmıştır.

3 — Bütün memleketin ekonomisini kavrayan fevkalâde şumullü bir kanunun tatbiki için yüz milyonlar sarfı derpiş edildiği halde lüzumlu teşkilât kurulamamıştır."

Öğleden sonra rapor üzerinde görüşmeler oldu. Üyeler tenkidlerini, dileklerini belirttiler. Konuşanların çoğu Millî Korunma Kanununun değiştirilmesini değil kaldırılmasını istiyorlardı. Birlik bu yolda gereken teşebbüslere geçmeliydi. Ticaret Bakanlığından işlerin geç ve güç çıkması bir başka şikâyet mevzuu idi. Dış ticaret rejimi hemen her yıl değişiyordu. Bu, ticareti aksatıyordu. Yabancı firmalar her şeyden önce istikrar istiyorlardı. Eldeki tesislerin tamamlanması, ihtiyaçlarının giderilmesi normal yol olduğu halde bunlara tahsis verilmeyip yeni tesisler kurulması da yersiz bir hareketti. Dış piyasada fiat kontrolları da iyi netice vermemişti. Ucuz mallar düşük kaliteli mallardı. Geçen yılla bu yıl arasında ithal malları fiatları iç piyasada ucuzlamağa doğru gitmediği halde kaliteleri düşmüştü.

Tenkidcilere göz dağı

Ertesi gün Yönetim Kurulu Başkanı Üzeyir Avunduk tenkidleri cevaplandırmak için kürsüye çıktı. Konuşmasının başlangıcı bir hayli sertti. Dün konuşan delegelerden bazıları iyi niyetli, yapıcı tenkidler ileri sürmüşlerdi. Fakat bazılarının sözleri öyle değildi:

"Tenkidlerin bir kısmı yapıcı, irşat edici mahiyettedir. Fakat bazı tenkidler de her türlü asıl ve esastan âri bulunmaktadır. Birkaç arkadaşımızın tenkidde ölçüyü anlamamaları yüzünden vakit kaybediyoruz. Bu ölçüsüz tenkidlerin nasıl birliğimize maledildiğini sabahki gazetelerde görürler."

Üzeyir Avunduk İktidara yakın bir kimse olarak biliniyordu. Tenkidlere fazlaca sinirlenmesinde ihtimal bunun payı vardı. Birliğin İktidarın gözünde mimlenmesini istemiyor da olabilirdi. Zaten pek gözde bir teşekkül olmadığı da belliydi. Nitekim Odalar Birliği Genel Kurulunun toplantılarına başladığını bildiren iktidar sözcüsü gazetede ertesi gün görüşmeler hakkında tek bir satır olsun yoktu.

Millî Korunma Kanunu ile alâkalı tenkidlere ve bu kanunun kaldırılması gerektiği şeklindeki düşünceye Üzeyir Avunduk'un cevabı şu oldu:

"Millî Korunma Kanunu ile ilgili olarak çıkarılan kararnamelerin ve Millî Korunma Kanununun tadili için 9.6.1956 tarihinden 23.3.1957 tarihine kadar hükümete 91 teklif yaptık. Bunlardan bir kısmı is'af edilmiş bulunuyor. Bazı kararnameler yürürlükten kaldırıldı. Bu arada bazı arkadaşlar da Millî Korunma Kanununun kaldırılmasını istediler. Millî Korunma Kanununun ilgası, içinde bulunduğumuz şartlar muvacehesinde pek makbul bir fikir değildir. 1940 yılından beri mer'i bulunan kanun liberasyon devrinde bile kaldırılamamıştır."

Eh, Millî Korunma Kanunundan en fazla müteessir olması icap eden ticaret erbabının meslekî teşekkülünün selâhiyetlileri kanuna bu derece bağlı olduktan sonra, diyecek ne kalırdı ki...

Millî Korunma

Yeni tecrübeler

Piyasada yarattığı dehşet havası ile olduğu kadar ikide birde değişmesi ile de meşhur olan Millî Korunma Kanunu gene değişmek üzeredir. Odalar Birliği toplantısında şiddetle tenkid edilen bu kanunun ilerde yeni yeni değişikliklere meydan bırakmıyacak bir şekilde değiştirileceği bazı kimseler tarafından bir müddettir söyleniyordu. Odalar Birliğinin teşebbüsleri de açıklandıktan sonra değişiklik büsbütün merakla beklenmeğe başlamıştı. Fakat bu bekleme safhası uzun sürmedi. Çünkü değişiklik tasarısı hemen Meclise verildi ve tasarının esasları başta D.P. sözcüsü gazete olmak üzere basın tarafından halka duyuruldu. Fakat ilk intiba, beklenilenin gene gelmiyeceği merkezindeydi. Kanun bazı bakımlardan eskisinden daha şiddetli olacaktı.

D.P. bu yeni değişiklikten fazlaca ümitli görünüyordu. Zafer gazetesinin kocaman puntolarla yayınlandığı uzunca bir yazıda geçen yılın Haziran ayında hüküm süren iyimserlik ve ümidi göstermek arzusu vardı.

Muteber İktidar organına göre tasarının esasları şunlardı:

"1 — Bilûmum yiyecek ve giyecek maddelerinin müstahsilden müstehlike normal kazanç esaslarına göre intikalini sağlıyacak müeyyideler.

2 — Tahsis ve tevzi edilen her türlü madde ve malzemeler kanunsuz ve müsaadesiz olarak bir başkasına devredilemiyeceği gibi satılamıyacak.

3 — Hakikî ve hükmî şahıslar ellerindeki malların nev'i ve miktarını beyan etmek kadar şahıslarına ait depo ve ardiyelerde bulunan malların da miktarını ve vasıflarını alâkalılara beyan edeceklerdir.

4 — Bilûmum maddelerin maliyet unsurları Hükümetçe tesbit ve tayin edilecektir.

5 — Ellerinde bulunan malları satmıyan, satıştan imtina eden, saklıyan veya kacıranlar cezaî takibata uğrıyacaklardır.

6 — Emek, sanat ve hizmet karşılığında ücret alan nakliyatçı ve tamiratçı gibilere de fatura mükellefiyeti konmuştur.

7 — Perakendeci, toptancı ve ithalâtçı vasıflarını şahıslarında toplıyanların kâr hadleri ile alâkalı müeyyideler vazedilmiştir.

8 — Millî Korunma Kanunundaki suçları tezgâhtar veya satış memurlarının işlemesi halinde çalıştıkları iş yeri kapatılacağı gibi suça konu olan mallar da müsadere edilecektir.

9 — Her türlü kaçakçılık ile döviz ve para kacakçılığı Millî Korunma Kanunu şümulüne girecek ve bu husustaki dâvalar bundan böyle Millî Korunma Mahkemelerinde bakılacaktır."

Bunlar Zafer gazetesinin birinci sayfasında çerçeve içinde bildirilen esaslardı. Aslında daha başka hükümler de tasarıda yer almıştı.

Meselâ ithalât ve ihracatla alâkalı hükümler vardı. İthal müsaadesi alınan maldan başka mal getirilemiyecek ve ancak müsaadesi alınan memleketten getirtilebilecekti.

Tasarının müstaceliyetle görüşülerek Meclisin yaz tatiline girmesinden önce kanunlaşacağı muhakkak gibidir. Hükümleri ne olursa olsun yeni şekli ile dahi Millî Korunma Kanunundan fazla bir şey beklemek aşırı iyimserlik olur. Yahut iktisat bilgisinden fazlaca mahrumiyet ifade eder.

Henrique Galvao
Son perde yazılmadı

Portekiz

Hapishaneyi seçen adam

Portekizli diktatör Salazar'ın bir zamanlar en iyi arkadaşı olan yakışıklı piyes yazarı Galvao, geçen hafta hapishanede kalmayı, Salazar'ın idaresindeki Portekizde yaşamaya tercih ettiğini bildirdi.

Galvao, Portekizi 1932 den bu yana babasının çiftliği gibi idare eden sabık maliye profesörü Salazar'ın yakın arkadaşlarından biriydi. Hattâ bir aralık diktatöre hizmet bile etmişti. Yalnız bu arkadaşlık uzun müddet devam etmedi. Portekizin Afrika müstemlekelerini teftiş vazifesinden Galvao, orada dönen dolapları, yapılan yolsuzlukları keşfetmişti.

Milletvekilliği seçimlerinde adaylığım koyan Galvao, rüşveti, irtikâbı ve zulmü ifşa etmede tereddüt göstermedi. Salazar için bu kadarı kâfiydi. Diktatörün pek itaatlı hâkimleri, vicdanının sesine uyan piyes yazarını 3 yıl hapse mahkûm ettiler. Galvao mücadelesine başladığı zaman kendisini bekliyen akıbeti esasen biliyordu. Mahkemede o da tıpkı Victor Hugo gibi, "Diktatörlük bir vakıa haline geldiğinde, isyan bir haktır" diyordu. Mahkûmiyet kararının tefhiminde piyes yazarı "Bu oyunun son perdesi daha yazılmadı" demekle iktifa etti.

Hakikaten son perde daha oynanmamıştı. Salazar rejimi aleyhinde binlerce broşür vatan sathında elden ele dolaşıyordu. Bu broşürlerde meşhur piyes muharririnin üslûbunu tanımakta kimse güçlük çekmiyordu. Hapishane müdürü vazifesinden kovuldu; muavini intihar etti. Galvao neşren hakaret suçuyla yeniden mahkemeye verildi. Ama Galvao Salazar'ın hakimlerinin karşısına çıkmayı reddediyordu. Avukatını da azletti. Madem ki mahkemeler dürüst işlemiyordu, şu halde avukata ne lüzum vardı? Bu, sonu önceden belli bir dava idi. Sonu ise Galvao'nun mahkûmiyetiydi. Bunu bile bile ne sebeple hakimlerin karşısında dikilip duracaktı?

Hapishanedeki piyes yazarı, Salazar'ın rejimi ile yılmadan mücadele ederken, Portekiz halkı da üçüncü perdenin ne zaman başlıyacağını ve nasıl kapanacağını kendi kendine soruyordu.

Ürdün

Geri çekilen askerler

Geçen haftanın en ehemmiyetli Orta Doğu hâdiselerinden biri, hiç şüphe yok ki, Suriyenin Kuzey Ürdündeki askerlerini geri çekmesiydi. Böylece, yalnız Ürdündeki son hadiselerden sonra bu ufak Orta Doğu Devleti ile Suriye arasında beliren bir anlaşmazlık ortadan kalkmıyor, aynı zamanda Irak ve Suudi Arabistan Krallarının Bağdatta yaptıkları toplantının "ilk müşahhas neticesi" de alınıyordu.

Kuzey Ürdündeki Suriye askerleri, buraya, İsrailin Mısıra tecavüz ettiği günlerde ve Mısır-Suriye ve Ürdün arasında mevcut askeri anlaşma gereğince girmiş bulunuyorlardı. Ancak bu kuvvetler Mısır-İsrail çatışmasına seyirci kalmaktan başka bir şey yapmadıkları gibi, üstelik Ürdün de tehlikeli bir karışıklık unsuru olmuşlardı. Ürdün makamlarının ileri sürdüğüne göre, Abdülhamit Saraç kumandasındaki Suriye kuvvetleri, Kral Hüseyin ile solcular arasında, geçen aylar içinde cereyan eden mücadele sırasında solcular safında faal mücadeleye katılmışlar; bazı Ürdün köy ve kasabalarını muhasara altına almışlar; Suriye, Ürdün ve Irak arasındaki muhabereyi keserek bu muhabereyi sağlamakla vazifeli Ürdünlü bir subayı tevkife yeltenmişler; nihayet bazı Ürdünlü solcuların Suriye üniforması giyerek Şama kaçmalarına yardım etmişlerdi.

Suriye makamlarına gelince, Suriye idarecilerine göre, Ürdün, üç taraflı bir anlaşma gereğince topraklarına giren Suriye askerlerinin tek taraflı olarak geri çekilmelerini istemekle bu anlaşmaya aykırı hareket etmiş oluyordu. Ürdün, böyle bir istekte bulunmadan önce, müşterek ordu kumandanlığının fikrini ve tasvibini almalıydı. Ürdün hükümeti, Suriye askerlerinin geri çekilmesini isterken Ürdün halkının hakiki temayüllerine uygun bir şekilde hareket etmiyordu.

Bundan başka, gene Suriye idarecilerine göre, Ürdün hükümetinin Suriye askerlerinin Ürdün iç işlerine karıştıkları yolundaki iddiaları hakikata uygun değildi. Suriye hiçbir zaman Ürdün'ün iç işlerine karışmamış; buna mukabil, Amman Hükümeti, Suriye ile aynı politikanın takibini isteyen Ürdünlü subayları tevkif etmişti. Bunlar yetmiyormuş gibi Ürdün Hükümeti Suriye askerleri Ürdünden çekilmediği takdirde yardımına koşmaları için sınırlarında Irak birliklerinin toplanmasına müsaade ediyor ve Suriye askerleri çekildikten sonra bunların mevkiini işgal etmeleri için de Suudi Arabistan kıtalarına haber yolluyordu.

Ürdün'den çekilen Suriye Ordusu.
Başka kapıya!.

Ancak bütün bu iddialarına rağmen, Suriye Hükümeti Ürdün'deki askerlerini geri çekmekten kendini alamıyordu. Zira Ürdün olaylarının en civcivli zamanında bir işe yaramıyan bu birliklerin ortalık yatıştıktan sonra Ürdünde kalması hiçbir şeye yaramıyacaktı. Irak ve Suudi Arabistan hükümetlerinin Ürdüne teminat vermelerinden ve Birleşik Amerikanın Ürdünde bir hükümet ve siyaset değişikliğine müsaade etmiyeceğini belirten hareketlerinden sonra, bu birliklerin Ürdün siyasetini Kahire-Şam mihveri etrafında döndürmek gayesine hizmet etmelerine gerçekten imkân kalmamıştı. Bundan böyle, Suriye ve Mısırın artık başka topraklar üzerinde macera aramaları gerekiyordu.

Lübnan

Ayaklanan halk

Geçen haftanın son günlerinde, Lübnanda baş gösteren huzursuzluklar bir ayaklanma şeklinde patlak verdi ve çabucak genişleme istidadı gösterdi. O kadar ki geçen haftanın sonunda ve bu haftanın başında Beyrut hava alanına yabancı uçaklar inemez oldu. Umumi seçimlere bir ay kadar az bir zaman kaldığı sırada ortaya çıkan bu ayaklanmaların görünür sebebi şuydu: Hükümetin muhalefet partilerinin yapmak istedikleri toplantıları yasak etmesi ve bu yasağa rağmen toplanan kalabalığı zorla dağıtmaya teşebbüs etmesiydi. Ancak, karışıklığın asıl sebeplerini biraz daha gerilerde aramak gerekiyordu. Bu karışıklıklar sırasında iktidardan indirilmek istenen Başbakan Sami El Sulh Arap devlet adamları içinde Suriye-Mısır gurubundan ayrı siyaset takip edenlerden biri olmakla tanınmış ve geçen aylar içinde memleketinin Eisenhower plânına katıldığını ilân etmişti. İşte Lübnanlı ayaklanıcıları harekete geçiren gerçek sebep Sami El Sulh'un bu politikasıydı.

Ayaklanıcıların başlarında iki tane eski Lübnan Başbakanı -Abdullah Yafi ve Saib Salim- bulunuyordu. Bunlar, bundan bir ay kadar önce, Sami El Sulh'tan istifa ederek 30 Haziranda yapılacak genel seçimlerin neticesi belli oluncaya kadar yerini daha tarafsız bir devlet adamına bırakmasını istemişler, fakat Sami El Sulh muhalefet liderlerinin bu talebini kabule yanaşmamıştı. Bunun üzerine Lübnanda yer-yer grevler çıkarılmış; Hükümet de grevlerin bir karışıklığa inkılâbını önlemek için, toplantı yasağı ilân etmişti. Muhalefet partileri, bu yasağa rağmen, geçen Perşembe günü Beyrutta bir toplantı yapmaya teşebbüs etmişler ve hükümete bağlı olan Ordu toplantıyı dağıtmak için müdahalede bulununca da işi bir çarpışmaya kadar götürmekten çekinmemişlerdir.

Ötedenberi hükümete bağlılığı ile tanınan Lübnan ordusu ayaklanmayı bastırmakta güçlük çekmemişti. Çarpışmalar sonunda ölenlerin sayısı sekizi buluyordu. Bunlardan birisi, genç bir kızdı. Geri kalanlardan birkaçının ise Komünist Partisinden olduğu söyleniyordu. Esasen, bu ayaklanmada, komünistlerin büyük bir payı olduğu, ölülerin hüviyetinin tesbitinden önce de bilinmiyor değildi. Bundan başka, ayaklananların büyük ölçüde Suriyenin destek ve tahriki ile hareket ettikleri de söyleniyordu. Hakikaten Ürdündeki solcu Nablusi hükümetini iktidarda tutmak için yaptığı gayretler boşa gittikten sonra, Suriye bütün ümitlerini Lübnana bağlamış bulunuyordu. Suriye İstihbarat dairesi başkanı Abdülhamit Saraç, bir müddetten beri, bu maksatla Beyrutta bulunuyordu. Ancak son karışıklıkların Ordunun galebesiyle neticelenmesi Suriyeye Lübnandan da ümidi kesmesi gerektiğini, Kahire - Şam mihverinin tamamen tecrit edilmiş bir hale gelmek üzere olduğunu göstermiştir. Bir kere tecrit edildikten sonra da Suriye ve Mısırdaki mutedil unsurların doğru yolu bulmak ve maceraperest siyasetlere bir son vermek zorunu duyacakları günlerin gelmesi, her halde beklenilebilir bir hadise olacaktır.

A. B. D.

Bir ziyaretten kalanlar

Federal Almanya Şansölyesi Dr. Conrad Adenauer'in Birleşik Amerika seyahati geçen hafta sona erdi. 81 yaşındaki siyaset kurdu, bu seyahati sırasında önce Başkan Eisenhower'le, sonra da Foster Dulles'la üçer görüşme yaptı. Görüşmelerden sonra yayınlanan resmi tebliğde belirtildiğine göre, bunlar Alman ve Amerikan hükümetleri arasında "zaten mevcut yakın anlayış ve görüş birliğini" büsbütün kuvvetlendirmişti.

Adenauer ile kızı

Amerika çıkartması!.

İki hükümete yakın çevrelerden sızan haberlere bakılırsa, Eisenhower ile Adenauer arasındaki görüşmelerin ağırlık noktasını Almanya'nın birleştirilmesi teşkil etmişti. Bilindiği gibi, önümüzdeki sonbaharda Almanyada seçimler yapılacaktı ve Alman muhalefet partileri, - bilhassa Dr. Ollenhauer'in Sosyal Demokrat Partisi -, seçim kampanyalarını Adenauer'in takip etmekte olduğu siyasetin iki Almanyanın birleştirilmesine mani olduğu iddiasına dayıyorlardı. Alman Başbakanı, durumunu muhafaza edebilmek için, bu iddiaların asılsız olduğunu ispat etmek zorundaydı. Eisenhower Adenauer'in bu endişesini anlamıyor değildi. Fakat şu sıralarda Amerikan Devlet Başkanının dikkati Almanya'nın birleştirilmesi meselesinden ziyade, silâhsızlanma meselesinin üzerine çekilmişti. Eisenhower, her ne pahasına olursa olsun, Ruslarla bir silâhsızlanma anlaşmasına varmak istiyordu. Ruslarla bir silâhsızlanma anlaşmasına varmak için ise, ya bu arada Almanyanın da askerlikten tecrid edilmesini kabul etmek, yahut Almanyanın birleştirilmesinden şu sıralarda hiç söz açmamak gerekiyordu. Almanyanın askerlikten tecridi hür dünyanın işine gelemezdi. - Birleşik Amerika Almanyayı askerlikten tecrit etmek şöyle dursun Alman askerlerini atom silâhlariyle teçhiz etmeyi düşünüyordu - . Eisenhower'e göre, en iyisi Almanyanın birleştirilmesi meselesini Londrada yapılan silâhsızlanma komisyonu toplantılarının bir neticeye varmasından sonraya bırakmak olacaktı. Amerikan devlet adamının bu mevzudaki azmini gören Dr. Adenauer de bu hal tarzını kabul etmekten başka çare göremiyor ve şimdilik Alman - Amerikan görüşmelerinden sonra yayınlanan resmi tebliğe göre, Londradaki silâhsızlanma konuşmaları başarılı bir ilk neticeye ulaştığı takdirde, Almanyanın birleştirilmesi meselesinin de halli için Dört Dışişleri Bakanı arasında bir konferans akdedilmesini istemekle iktifa ediyordu. Eisenhower'e gelince, Amerikan Devlet Başkanı bu teklifi açıkça kabul etmemiş, fakat meseleyi İngiliz ve Fransız hükümetleriyle görüşeceğine dair söz vermişti. Fakat Eisenhower'in böyle bir konferans teklifini kabulü, silâhsızlanma görüşmelerinin gelişmesine bağlı bulunuyordu.

Adenauer'in Almanyanın birleştirilmesi meselesini silâhsızlanma görüşmelerinin neticesine bağlamasına karşılık, Eisenhower de Amerika Birleşik Devletlerinin silâhsızlanma meselesinde Almanyanın birleşmesine engel olacak hiçbir anlaşmaya yanaşmıyacağını taahhüd ediyordu. Bundan başka, resmi tebliğde, Avrupa üzerindeki komünist tehdidi ortadan

J. Foster Dulles
Teferruat merakı

kalkmadıkça Birleşik Amerikanın bu bölgedeki askerlerini geri çekmiyeceği de kaydedilmişti. Gene resmî tebliğe göre, Birleşik Amerika, kendilerine vaki olacak bu tecavüze karşı kullanmaları için Atlantik Paktı üyelerine "en yeni savunma silâhları" vermeyi de kabul ediyordu. "En yeni savunma silâhları" tâbirinin içine atom silâhlarının girdiğine de şüphe yoktu.

Amerika'nın verdiği teminatlar ne kadar kuvvetli olursa olsun, Batı Almanya Şansölyesinin Almanyanın birleştirilmesi meselesinde Vashington'dan elleri boş döndüğünü söylemek yanlış olmıyacaktı. Almanya'nın birleştirilmesi Vashington görüşmeleri sonunda da her zamanki gibi bir başka bahara bırakılıyordu.

Silâhsızlanma

Amerikan plânı

On günlük bir aradan sonra geçen Pazartesi günü çalışmalarına yeniden başlayan Birleşmiş Milletler Silâhsızlanma Tali Komitesindeki Birleşik Amerika delegesi Harold Stassen Londraya gitmek için uçağa binmeden önce, gazetecilere, çantasında yeni bir Amerikan teklifi götürmekte olduğunu söylüyordu. Stassen bu yeni Amerikan plânı hakkında fazla bir şey açıklamaya yanaşmıyor, sadece bunun silâhsızlanma meselesinde atılan en ehemmiyetli adımlardan biri olacağını söylemekle iktifa ediyordu. Aynı gün ve aynı mevzuda bir basın toplantısı yapan Amerikan Dışişleri Bakanı Foster Dulles'ın sözlerinden de kesin hükümler çıkarmak mümkün değildi. Dulles, bu yeni Amerikan plânının başlıca vasfının elastikiyet olduğunu söylüyordu. Amerika, Londra'da, esas olarak atom silâhlarına sahip üç devlet -Birleşik Amerika, Rusya ve İngiltere- arasında bu silâhların tahdidi mevzuunda bir anlaşma yapılmasını, elde mevcut atom silâhlarının milletlerarası bir murakabeye tabi tutulmasını ve Eisenhower tarafından ortaya atılan "havadan kontrol" sisteminin tatbikini istiyecekti. Ancak bu esaslar belli formüllere bağlanmamış, Stassen'e geniş bir hareket serbestliği bırakılmıştı. Stassen, hür dünyanın menfaatlerine aykırı olmamak şartiyle, bu esaslar dahilinde Ruslara bazı tavizler vermeye yetkili kılınıyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu üç esas silâhsızlanma meselesinde ilk defa bahis mevzuu olmuyordu. Silâhsızlanma tali komisyonunun üyeleri her toplantılarında aynı esaslar etrafında dolaşıyorlar, ancak bunların tatbik şeklinde bir türlü anlaşamıyorlardı. Görünüşe bakılırsa Rusya da en az diğer devletler kadar atom silâhlarının tahdidi taraftarı sayılabilirdi. Ancak Batılılar tahdidin bunun kontrolünü yüklenecek bir mekanizmanın kurulmasından sonra yapılmasını isterlerken Rusya, ısrarla, önce atom tecrübelerine son verilmesi ve tahdidin kontrol mekanizmasına takaddüm etmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Bundan başka, Ruslar, ilk defa Cenevre konferansları sırasında ve Başkan Eisenhower tarafından ortaya atılan "havadan kontrol" sistemine muhalif olmadıklarını söylüyorlar, ancak havadan kontrol edilecek sahaları genişletmeye istekli görünmüyorlardı. Hattâ Nisan sonlarında yaptıkları bir teklifle Ruslar, havadan kontrol edilecek yerleri kendi çıkarlarına tesbit bile etmişlerdi. Rusya, bu teklifinde, Batılıların Doğu Sibirya ve peyk devletlerdeki askerî tesisler ile Batı Rusyada ufak bir arazi kuşağını havadan kontrol edebileceklerini söylüyor, buna mukabil kendisine de Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupanın batısındaki endüstri bölgelerini ve Alaska'yı havadan kontrol etmek yetkisinin verilmesini istiyordu.

Dulles tarafından üstü kapalı sözlerle efkârı umumiyeye aksettirilen Amerikan plânı, görüldüğü gibi, esaslarda hiçbir değişiklik yapmıyordu. Bu bakımdan, esaslı değişikliğin teferruatta olduğu korkusuzca söylenebilirdi. Teferruattaki değişiklik ne olabilirdi? Dulles bunu açıklamayı vakitsiz buluyordu. Amerikan Dışişleri Bakanına göre, Birleşik Devletler, yeni tekliflerini komisyonda ileri sürmeden önce Batılı müttefiklerinin görüşlerini öğrenmek istiyordu. İşte Tâli Komitedeki Amerikan temsilcisi Stassen de, bu maksatla Pazartesi günü yapılan ilk toplantıdan sonra hemen uçakla Londradan Parise geçmiş ve orada NATO Devletleri daimî temsilcileri ile bir görüşme yapmıştı. Ancak Paristen bildirildiğine göre, bu görüşmeler sırasında Fransız idarecileri ile Stassen arasında bir görüş ayrılığı çıkıyor ve Fransızlar atom silâhlarının üç devlet yani Amerika, İngiltere ve Sovyet Rusya arasında tahdit edilmesi sözünü izaha muhtaç buldukların söylüyorlardı. Diğer NATO devletlerinin ise Amerikan plânını ana hatları itibariyle destekledikleri anlaşılıyordu. Bu arada İngiltere, Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd'un ağzı ile, Amerika ile birlikte olduğunu açıkça beyan etmişti.

Kısa bir hafta sonu tatilinden sonra çalışmalarına yeniden başlayan Silâhsızlanma tâli komitesi, bu haftanın başında hâlâ yeni Amerikan teklifini müzakere etmekle meşgul bulunuyordu ve bu yeni Amerikan plânı dünya efkârına açıklanmış değildi. Açıklanan tek şey Birleşik Amerikanın silâhsızlanma meselesinde bir anlaşmaya varmak hususundaki şiddetli arzusuydu. Bu arzu, öyle anlaşılıyor ki, Amerikalıları Ruslara bazı tavizler vermeye kadar götürecekti. Ancak Amerikalıların yolun ilk yarısını aşmaları böyle bir anlaşmanın gerçekleşmesi için kâfi sayılamazdı. İkinci yarının da Ruslar tarafından aşılması gerekiyordu. Rusların buna yanaşıp yanaşmıyacakları ise, şüphesiz, şimdiden bilinemezdi.

Sovyet Rusya

Bürokratların hicreti

Sovyetler Birliğinin sınaî yapısını değiştirme maksadı ile hazırlanan kanun tasarısı oy birliği ile kabul e-

Harold Stassen
İyi niyet

Krutçef
Veyl bürokrasiye!.

dildikten sonra dünyanın dikkati bu hâdise üzerinde toplandı. Acaba Rusya hangi sebeplerle değişiklik yoluna giriyordu? Acaba değişikliğin mahiyeti ne olacaktı?

Sovyet ekonomisi aşırı bir merkeziyetçilikle idare ediliyordu. Şimdi merkeziyetçiliğin bir dereceye kadar bırakılması, mahalli makamlara daha geniş selâhiyet verilmesi için bir takım kuvvetli sebepler olması gerekirdi. Hakikaten aşırı merkeziyetçilik işleri korkunç bir şekilde ağırlaştırmış, istihsalin istenilen hızla artmasını kösteklemeğe başlamıştı. Halbuki yakın zamanlara kadar komünistler, komünizmin kapitalizmi kendi silâhı yani istihsal ile yeneceğini iddia ediyorlardı. İstihsal yarışında kazanmak için Rusyanın bir şeyler yapması zamanı gelmişti.

Bir zamandır Rusyada istihsalin duraklama safhasına girdiğini gösteren işaretler vardı. Buna sebep aşırı merkeziyetçilikti. Memleketteki 300 bin kadar teşebbüsü Moskovadaki teknisyen ve memurlar idare ediyorlardı. Şimdi yapılmak istenen, bu duruma son vermekti.

İlk olarak 22 bakanlık kaldırılacaktı. Sovyet Rusya 92 bölgeye ayrılacaktı. Her bölgenin başında bir iktisadi meclis bulunacak, bu meclis sınai istihsal ve inşaattan sorumlu olacaktı. Aslında bu meclislerin sadece bir nezaretci durumunda kalacakları tahmin edilebilirdi. Çünkü Moskovadaki plânlama komisyonu vazifesine devam edecekti. İstihsal baremleri tesbit etme, çeşitli sektörler arasında ahenk ve işbirliği sağlama vazifesi gene Moskovanın üzerinde kalacaktı. Fakat ademi merkeziyetin sosyal bakımdan bazı alışkanlıklar doğurması, bölgecilik duygusunun daha kuvvetle ortaya çıkması ihtimali vardı.

Moskovadaki bürokratları Rusyanın dört bir köşesine yaymakla Rus ekonomisini içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtarmak pek kolay olmıyacak gibi görünmektedir. Komünizmin ruhunda bürokrasi vardır. İktisadi faaliyetlere istikamet verme selâhiyeti ister Moskovadaki, ister taşradaki bürokratların elinde olsun, netice değişmiyecektir.

Formoza

Yıkılan sefaret

Formoza'nın başkenti Taypeh'in sekiz kilometre kadar dışında bulunan bir sayfiye evinde oturan çavuş Robert R. Reynolds, Amerika Birleşik Devletlerinin bugün askeri personel bulundurduğu 72 yabancı memleketteki on binlerce Amerikan çavuşundan biriydi ve eğer geçen ayın sonlarına doğru, güzel bir bahar gecesi, banyo yapan karısını pencereden gözetleyen bir Çinliyi öldürmeseydi ismi bu on binlerce Amerikalı çavuşun ismi içinde unutulup gidecekti.

Reynolds ve karısı, o gece, geç vakit bir eğlenceden eve dönmüşler, yatmadan önce bir banyo yapmak istemişlerdi. Banyoya önce Mrs. Reynolds girmiş ve biraz sonra bağıra çağıra, pencereden bir çift çekik gözün kendisini gözetlediğini söyliyerek dışarı uğramıştı. Çavuş Reynolds bunun üzerine tabancasını almış ve ne olup bittiğini öğrenmek üzere bahçeye çıkmıştı. Reynolds'un anlattığına göre, banyo penceresinden karısını gözetleyen Çinli karşısında Amerikalı çavuşu görünce eline bir demir çubuk geçirerek Reynolds'un üzerine yürümüş ve Reynolds da, kendi canını kurtarmak için Çinliyi öldürmek zorunda kalmıştı.

Formoza'da bulunan Amerikan askeri kuvvetlerinin statüsü iki Devlet arasında imzalanmış bir anlaşma ile tesbit edilmiş değildi. Amerikalılar, teamüle dayanarak suç işliyen bir Amerikan personelini kendi kurdukları mahkemede ve kendi kanunları gereğince yargılıyorlardı. Bu sefer çavuş Reynolds için de beş binbaşı ve üç başçavuştan teşekkül eden bir harp divanı kurmuşlar ve çavuşun yargılanmasını bu harp divanına bırakmışlardı. Gene bir Amerikan subayı olan Savcı, Reynolds'un Çinliyi kasden öldürdüğünü iddia ediyordu. Fakat dört günlük yargılamadan sonra harp divanının Savcıyla aynı kanaatte olmadığı anlaşılıyor ve çavuş Reynolds'a meşru müdafaa halinde adam öldürdüğü gerekçesiyle beraat kararı veriliyordu.

Ancak bu karar Taypeh'te büyük bir hoşnutsuzlukla karşılanmıştı. Taypeh gazetelerine göre, bu, bariz bir tarafgirliğin ifadesinden başka birşey değildi. Bundan başka, gazetelerin iddiaları halk efkârını da çavuş Reynolds aleyhine çevirmiş ve Taypeh sokaklarında Reynolds'un öldürdüğü Çinliyi karaborsa işlerinde kullanmakta olduğu söylentileri dolaşmaya başlamıştı. Bu söylentilerin her gün biraz daha kuvvetlenmesi üzerine, Formoza'daki Amerikan makamları Reynolds'u evvelki haftanın sonlarında geri yollamak mecburiyetinde kaldı.

Fakat Reynolds'un geri yollanması Formoza halkının hoşnutsuzluğunu gidermeye yetmedi ve asıl kıyamet bu geri yollamadan sonra kopmuştu. Öldürülen Çinlinin karısının peşine takılan büyük bir Taypehli kalabalığı aynı günün öğlesinde Taypeh'deki Amerikan sefaretine hücum etti ve sefareti tahrip etti. Öğleden sonra daha da büyüyen bu kalabalık şehrin muhtelif yerlerinde karışıklıklar çıkararak sefaretten sonra Amerikan Haberler Servisi ile Amerikan Askeri Haberleşme merkezini de tahrip ettiler. Formoza hükümeti, duruma, ancak ordunun yardımı ile ve güçlükle hâkim olabildi.

Bu hadise üzerine gittikleri yerlerde kolayca hadise çıkarabilen Amerikan askerlerinin durumu bir kere daha ortaya çıkmış bulunmaktadır. Hakikaten, gittikleri yerlerin örf ve âdetlerine kolay intibak edemiyen ve intibak edemedikleri gibi hiç olmazsa saygı göstermesini bile beceremiyen Amerikan asker ve erbaşları - çoğu Amerikanın kültürsüz tabakasına mensup olduğu için buna pek şaşmamak gerekir - sık sık hadiseler çıkarmakta ve Amerika hesabına bol bol antipati toplamaktadırlar. Amerikan hükümetinin, son hadise üzerine, sadece Formoza ile kendi arasındaki münasebetleri yeniden gözden geçireceği yerde, yabancı memleketlere yolladığı askerlerin oralardaki şartlara daha iyi intibak edebilecek kimseler olmasına dikkat etmek kararını da alması prestij peşinde koşan State Department'ın menfaatlarına daha uygun olacaktır.

Terbiye

En mühim mevzu

Bir müddet evvel, Viyanadan Türk Kadınlar Birliğinin davetlisi olarak memleketimize gelen Akliye Profesörü Hans Hoff, Ankarada Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde "Çocuk ve ebeveyn münasebetleri" mevzulu bir konferans vermişti. Konferans ana ve babalardan müteşekkil büyük bir kalabalık tarafından merakla takip edilmişti. İşte meselenin en mühim noktası buydu. Çünkü aynı mevzuda kış mevsiminin başından beri, gerek selâhiyetli ruhiyatçılarımız, gerek terbiyecilerimiz tarafından Ankarada birçok güzel konferanslar verilmiş, hasbıhaller yapılmıştı. Fakat cazip mevzua rağmen, bu konferanslar, ekseriya, az dinleyici cezbetmişti. Dünyaca şöhret yapmış akliye profesörünün bu kadar uzaktan gelerek, vereceği tek konferans için çocuk terbiyesi mevzuunu seçmiş olması, bu meseleye verilmesi icap eden ehemmiyeti belirtmek bakımından müphemdi. Yoksa elbette ki sayın profesörün söylediği sözler Ankarada daha evvel verilmiş olan konferanslara bir yenilik getirecek değildi. Çünkü artık bir ilim olarak son şeklini bulmak üzere olan çocuk psikolojisine ilâve edilecek pek büyük şeyler kalmamıştı.

Şahsiyet binası

Akliye profesörünün zaten en çok üzerinde durduğu nokta da bu mevzuun ehemmiyeti olmuştu. Dünyanın her tarafında, bugün akıl ve ruh hastalıkları artmış bulunuyordu. Bunun elbette bir sebebi vardı. Vaktiyle hep irsiyet üzerinde durulur ve akıl hastalıklarında daima bir irsiyet aranırdı. Halbuki irsiyet bir çok faktörler arasında ancak bir tanesiydi. Asıl mühim olan insanın "şahsiyet" inin iyi bir şekilde bina edilebilmesiydi. Şahsiyet binasının tuğlaları anne ile babanın elindeydi. Tuğlalar iyi yerleştirilirse ortaya sağlam bir saray çıkacak, yoksa elde edilen şey bir samanlıktan ibaret kalacaktı: İlk fırtınada yıkılacak bir samanlık!

Anne ve çocuğu

Telefonda "baba"nın sesi

Emniyet dünyası

Hayat doğumla başlar.. Hattâ bir çocuğun ruhî hayatı anasının rahmindeyken başlar, diyebiliriz. Çünkü bu devirde dahi annenin ruhî durumu, sıkıntıları, üzüntüleri, çocuğu isteyip istememesi ilerde çocuğa tesir edebilir. Çocuğun emniyet dünyası, anası ve babasıdır.. Onlardan istediği en mühim şey ise sevgidir. Okşanmak çocuk için çok mühimdir. O kadar mühimdir ki okşanmayan çocukların bazen gıdayı reddettikleri görülmüştür. İkinci sevgi tezahürü mide yolu ile, beslenme ile olur. Meme emen çocuk anasından yalnız süt değil, sevgi alır.

Anne sevgisi

İşte bu ilk devrede, çocuk daha ziyade annesinin şefkatine, annesinin sevgisine muhtaçtır. Baba daha uzaktadır. Birkaç aylık bir çocuğa resimler gösterildiği zaman o, annesini arar. O sık sık annesine dokunmak, onun mevcudiyetinden emin olmak ister.

Anne ve babaların bir an evvel terkedecekleri yanlış bir düşünce çocuklarının görmez, işitmez, anlamaz olduklarıdır. Çocuklar onlardan gizlediğimiz, onlara hiç belli etmediğimizi zannettiğimiz şeyleri bile hissederler. Onlar âdeta içimizi okurlar. İki aylık, meme emen bir bebeği düşünelim. Şayet bu bebeğin annesi ço-

Teselli

Jale CANDAN

Kibar ve hoş bir hanımdı. Kendisiyle bir dernekte tanışmış, daha doğrusu konuşmuştuk. Kimse bizi tanıştırmamıştı; yani isimen birbirimizi tanımıyorduk. Fakat sık sık birbirimize rastlıyor, selâmlaşıyorduk. Bir müddet evvel, gene karşılaştık. Hatırını sordum. Durgundu:

"— İyi olmaya çalışıyorum, dedi. Çok üzüntü geçirdim."

Müşkül durumda kalmıştım. Acaba üzüntüsü neydi? Sormak ve sormamak arasında bocaladım. O anlamıştı. İzahat verdi:

"— Nurullah Ataç için üzülüyorum".

Bilmem neden, dudaklarımdan, "Akrabanız mıydı?" diye bir sual kaçtı:

"— Çok daha yakınımdı" dedi.

Büsbütün şaşırdım. Akrabadan da daha yakın nesi olabilir diye düşünürken, Allahtan, meçhul ahbabım imdadıma yetişti:

"— Hayır, dedi, o türlü bir yakınlık değil.. Hattâ senelerden beri Ankarada otururum ama Ataç'ı bir türlü göremedim. Yalnız belki on, belki yirmi senedir her sabah onu okurdum da.. Fikirlerini beğenirdim, takdir ederdim. Bu bakımdan dostum, en yakın arkadaşımdı, hepsi bu kadar!"

Hepsi bu kadar dediği şey, o zaman anladım ki pek çok şeydi! Kendi arkadaşlarımı düşündüm.. Çocukluktan beri arkadaş için, fikren anlaştığım insan için, canımı verirdim. Birçok meseleleri aynı gözle gördüğümüz için, birçok meseleleri aynı reaksiyonlarla karşıladığımız için, birbirimize ne kadar bağlanırdık. Hele fikir aykırılıkları olduğu zaman ne tatlı bir sarhoşluk içinde münakaşaya dalar, birbirimizi ne büyük bir zevkle dinlerdik! Ama ne oluyordu bilmem, şartlar mı değişiyordu, kafalar mı? Günün birinde insan eski arkadaşında eskiden bulduklarını bulamıyor. Eski arkadaşının değişmiş olmasına gönlü razı olmayınca insan kendi kendini itham ediyordu ya! Kısacası eski sihir bozuluyordu. Ama sevdiğimiz, beğendiğimiz yazarların bize verdikleri arkadaşlık için aynı şeyleri söyliyebilir miydik? Öyle kitaplar vardır ki, ne zaman elimize alırsak alalım bizi saadete götürür, öyle yazılar vardır ki bizim için devamlı bir tesellidir. Bazı satırları muharririn bizim için yazmadığına bir türlü inanamayız. Hayatımıza yeni istikamet verdiren fikirleri en yakınlarımızdan değil bu uzaktaki meçhul dostlarımızdan almaz mıyız? Şahsî dâvalarımızda olsun, memleket dâvalarında olsun sıkıntılarımıza tercüman olan yazarlara yalnız sevgi ile değil minnetle bağlanırız.

★

Bu yazıyı Cevat Fehmi Başkuta yazıyorum. Yalnız Cevat Fehmi Başkuta değil, onun gibi Nurullah Ataçın arkasından kötü yazan birkaç kalem yüzünden üzüntü duyanlara yazıyorum. Yukardaki hikâye yaşanmış bir vakıadır ve bir yazar zaman zaman cefa da çekse yakında, uzakta onun tanımadığı binlerce dostu vardır. Bu bile fevkalâde bir şey değil mi?

cuğuna zevk duyarak meme veriyorsa, çocuk memnun ve mesut gıdasını alacaktır. Ama anne meselâ beş dakika meme verip, birden sıkıntı, acı veya sinirle çocuğu itip bu ameliyeyi inkıtaa uğratıp, tekrar vermeye başlıyorsa, çocuk sinirli hareketlerle meme emecektir ve bu inkıtalar onun ilerdeki hayatına bile tesir edecek, inkıtaa uğrayan bu ilk muhabbet tecrübelerini çocuk kolay kolay unutamıyacaktır. Bir çocuk odası tasavvur edelim. Güzel ve temiz bir yatakta güzel bir bebek yatmaktadır. Anne ve baba gelir, örtüleri aralıyarak zevkle, iftiharla çocuklarını seyrederler. Çocuk, daha birkaç aylık iken anne ve babanın gözlerindeki "iftihar" ifadesini okuyacak, hissedecek, mesut olacaktır. Şimdi bu çocuğun yerinde çirkin bir çocuk tasavvur edelim ve öyle tasavvur edelim ki, anne ve baba bu çocuğa üzülerek, beğenmiyerek bakmışlardır. İşte çocuk bu bakışı hissedecek, ağlıyacak, huysuzluk, densizlik edecektir. Çocuk ağlayınca ebeveyn belki onu daha çirkin bulacak, kendilerine verdiği üzüntüden dolayı sinirleneceklerdir. Onların bu sabırsızlıkları çocukta yeni sinir krizlerine ve yeni krizler yeni sabırsızlıklara yol açacaktır. Böylece ilerde intibaksızlıklara zemin hazırlıyacak ilk hoşnutsuzluklar, fasit daire şeklinde birbirini kovalıyacaktır ve bütün bunlar, ebeveynin bir yanlış hareketinden, bir yanlış sözünden, bazen bir yanlış bakışından meydana gelecektir.

Çocuklar epeyce büyüdükleri zaman bile anne ve babaların onları hiç birşey anlamaz mahlûklar gibi telâkki etmeleri ne çok hatalara sebebiyet verecektir! Çocuklar sual sormazlar. Çocuklar müşahede ederler. Çocuklar her şeyi âdeta hissederler.

Kabahatli çocuk ve öfkeli anne
Bedbahtlığın temelleri atılıyor

Yasaklar

Çocuk tanımadığı, meçhul bir dünyaya doğmuştur. Doğar doğmaz da yasaklar, kaideler, kanunlarla karşılaşmıştır. Meselâ idrarını muayyen bir yere yapması onun anlıyamıyacağı bir şeydir. Bu ilk devirde, annenin çok sabırlı, çok anlayışlı olması şarttır. Çocuk, ilerde de cemiyet kaidelerine riayet ettikçe mesut olacağını anlıyabilmeli ve ilk yasaklara riayet ettiği zaman daha çok sevildiğini hissetmelidir ki bu yasaklara bir mâna verebilsin. Yalnız şayet bir çocuğa gösterilen "nizam" lar çok sertse, çocuk bunları yapamamaktan, böylece ailesinin sevgisini kaybetmekten korkacak ve neticede sinirli olacaktır. Vakıa çocuk muhayyilesi zengindir ve küçük yaştan arzularını bastırmak için muhtelif hilelere de başvurabilir. Fakat bu yanlış telâfi sistemi çocuğun büyüdükçe aynı yollardan yürümesine sebebiyet verecek ve hayattaki muvaffakiyetine set çekecek, aşağılık duygularına yol açacaktır. Demek ki yasaklar, makûl ve çocuğun kaldırabileceği kadar olmalıdır.

Babanın rolü

Öyle bir devir gelir ki, anne çocuğun hissi hayatında oynadığı çok büyük rolü kaybeder ve işte o zaman baba kuvvetli, parlak bir şahsiyet olarak sahneye çıkar. Bu devrede artık çocuk, tenasül uzuvlarını keşfetmiş, erkek ve kadın arasındaki farkı idrâk etmiştir. Eğer kızsa anne ile, erkekse baba ile rekabete geçer.. Kız çocuk babayı anne ile paylaşmaktan ve erkek çocuk anneyi baba ile paylaşmaktan hoşlanmaz. Bu cinsî bir sevgi değildir. Fakat evin en kuvvetli erkeği olmak dururken ikinci plâna düşmek veya en gözde kadını gibi sevilmek varken annenin daima daha çok düşünüldüğünü görmek, çocuklara ilk kompleksleri verebilir. Bu devrede baba olgun ve makûl hareketlerle, sevgi münasebetlerini tanzim edebilmelidir. Çünkü ilk devrede annesine duyduğu aşırı sevgiden kurtulamıyan çocuk betbaht olacak demektir: şahsiyetini yapamıyacaktır demektir.

Boşanmış aileler

Madem ki çocuğun emniyet dünyası anasının babasının yanıdır, şu halde boşanmış aileler ne yapacaklar? Bunların çocukları bedbaht olmaya mahkûm mudurlar? Hayır, yeter ki bu çocuklar o evden ötekine mütemadiyen aktarılmasınlar. Bir evde oturup oradaki kaideleri, hayat görüşlerini benimsesinler. Çocuk iyi ve müşfik bir başka kadını, bir anne-anneyi, bir teyzeyi, bir halayı kolayca kendi annesinin yerine koyabilir. Aynı şekilde bir baba da telâfi edilir. Hattâ kimsesiz çocuklar bile bazen bir hemşireyi, bir öğretmeni, bir dadıyı ailelerinin yerine koyup, ondan bütün muhtaç oldukları sevgiyi alırlar: Bir evlâtlık bazen hakikî bir evlât gibi mesut olur. Çocukların mesut olmak arzuları, aşk ihtiyaçları, zengin muhay-

yileleri bu vaziyetlerde kendilerine yardım eder.

En feci şey çocukların evden eve sürüklenmesi ve bazan, umumi yetimhanelerde olduğu gibi, devamlı surette değişen bakıcıların ellerinde kalmalarıdır. Kimsesiz fakir çocuklar bu bakımdan cemiyet için büyük bir yaradır. Onlara şefkat göstermek, onlara yardım etmek şarttır.

Okul çağı

Çocuğun ilk defa okula gidişi onun bir nevi tahttan inişidir. Artık "Hoca", ebeveynin yerini tutmuştur. Çocuk hocanın da bir normal insan olduğunu anlayınca, yerine futbol, sinema yıldızlarını, kahramanları koyar.

Daha sonraları çocuğun kazandığı şahsiyet yavaş yavaş meydana çıkacaktır. Çocuk bazan dehşet içinde kalan ebeveynin karşısında, onları geçme, aşma, onları beğenmeme temayülleri gösterir. Baba artık, genç de olsa, çocuk için evin ihtiyar adamıdır. Genç kız ise, annesinin idaresini beğenmez, tenkidlere başlar. Bu durum aileleri endişeye düşürmemelidir. Bu "şahsiyet" meydana çıkarken geçirilecek normal bir devredir.

İstikbalin garantisi

Çocuk istikbalin garantisidir. İyi yetişmiş çocuk, şahsiyetini yapabilmiş çocuk ilerde en büyük felâketlere, en büyük güçlüklere göğüs gerecektir. Son Macaristan faciasında, memleketlerinden göç etmek durumunda kalan bir çok felâketzedeler sığındıkları memleketlerde normal hayatlarına dönmüşlerdir. İçlerinden bazıları ruh hastalıklarına yakalanmışlardır. Bunlar bedbaht ve muvazenesiz çocuklukları olan kimselerdir ve işte bunlar, fırtınaya göğüs gerememişlerdir.

Basma bikini

Sıcağa tahammülsüzlük

İki plâj kıyafeti

"Klâsik" meraklıları için

Moda

Plâja hazırlık

İstanbuldan gelen son haberler bu sene plâj mevsiminde lasteks mayonun tahtından indirileceğidir. Rivayete göre, İstanbulun en şık hanımları daha şimdiden Beyoğlundaki bir mayo sipariş atölyesine çifter çifter basma mayolar ısmarlamışlar... Zaten Avrupadan ve Amerikadan gelen modeller de lasteks mayoların çok azaldığını, daha doğrusu çok değişik biçimler, değişik kumaşlar şeklinde karşımıza çıktığını göstermektedir. Fay lasteksler vardır, kadife lasteksler vardır poplin hissi veren lasteksler vardır ve bütün bunların içinde hakikaten basma mayolar vardır. Bazı basma mayolar çocuk mayoları gibi kırmalı, fırfırlıdır ve bunlar ekseriya elbiseleri, etekleri ile takım halindedir. "Bloomer" ismi verilen bir tip basma mayolar da kalçadan aşağıda bebek tulumları gibi büzülerek, lâstik geçirilerek kabartılmıştır. Küçük genç kızlar ve çok genç, ince kadınlar için "bloomer" ler çok elverişlidir. Basma mayolar çoğalınca iki parçalı çıplak mayolar, bikiniler, yeniden türemiştir. Fakat bu çiçekli bikinilere ekseriya havludan bir plâj mantosu refakat etmektedir ve havlunun üst veya iç kısmı mayonun basması ile astarlanmıştır.

Puanlı kumaş modası plâja kadar inmiştir. Bu puanlı mayoların da muhakkak puanlı plâj mantoları mevcuttur. Çizgili kumaşlardan yapılan mayolara gelince bunların hususiyeti kadını daha ince gösterebilmeleridir.

Bu sene plâjlarda en çok hoşa gidecek bir şey de kısa şortların üzerine giyilecek uzun kollu dümdüz erkek gömlekleridir. Bazen şort da, gömlek de çok kadınlık ifade eden neşeli bir çiçekli basmadan yapılmıştır, bazan şort düz ketendendir ve gömlek renkli, emprime çizgili veya puanlıdır.

Gene bu sene plâjlarda, renkli dar ve yırtmaçlı balıkçı pantalonları çok gözde olacaktır. Düz ve klâsik pantalonların yerini eğlenceli, fantaziye müsait pantalonlar almıştır. Geniş kareli kumaşlardan yapılmış, önden düğmeli kısacık plâj rob-mantoları da bir hayli alâka çekicidir. Şık bir manken, deniz kenarında çektirttiği resimde kısacık bir şort giyinmiş ve şortu bol bırakılmış uzunca boylu bir beyaz erkek gömleği ile kâmilen gizlenmiş, gömleğin yakasına şortla eş kumaştan yapılmış muazzam bir erkek kravatı bağlamıştır.

Daha klâsik giyinmek isteyen hanımlar için geçen senelerin klâsik biçimli lasteksleri daha elverişli olacaktır. Bunları basmalardan veya başka kumaşlardan yapmak da pek âlâ mümkün olacaktır. Geçenlerde Ankarada Ev Ekonomisi Klübünün bir toplantısında hanımlar bu "mesele" üzerinde bir çok buluşlarını ortaya attılar. Sara Erik ucuz bir kadifeden, eski lasteks mayosunu sökerek hazırladığı patronlar üzerine nefis bir mayo yaptığını, bu mayoyu rahat rahat bir mevsim giyindiğini söylüyordu. Mayo hâlâ da şıktı.. Mayoların ömrünü uzatan bir şey de her banyodan sonra, fermuarlarını talk pudrası ile pudralamaktı. Bugün piyasada mevcut olan pamuklu jarselerden de istifade edilebilirdi. Plâj mantosu denilen şey artık elzemdi. Elzem olan bir şey de plâjda daima fantaziye kaçmak, renkli, neşeli, göz alıcı olmaktı. Plâj "sıcaklık" kaldıran bir yerdi.

Plâjdan görünüş

Favori : Şort...

K İ T A P L A R

ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ

(Attilâ İlhan'ın romanı. DOST yayınları, sayı 1. Mars T. ve Ş. A. Ş. matbaası, Ankara - 1957. 292 sayfa. 300 kuruş)

Bundan onbir yıl önce C.H.P. memleketimizde büyük bir şiir müsabakası tertip etmişti. Mükâfatlar bir hayli yüklüydü. Hemen hemen bütün şairler bu müsabakaya katılmışlardı. Öyle ki içlerinde günlerinin en büyük en ünlü şairleri dahi vardı. Türkiyede ise o yıllarda şiir, büyük bir hercümerç içinde bulunuyordu. Yeniler denilen Orhan Veli - Melih Cevdet - Oktay Rıfat grubu, alışılagelmiş bütün şiir kaidelerini yıkmış, atmışlardı. Devrin şiir üstadları can çekişiyor ve yeniler hakkında ağızlarına geleni söylüyorlardı. Bu bakımdan bir siyasî partinin açtığı bu yarışma gayet mühimdi. Adeta bu müsabakanın neticesi, taraflardan birinin idam hükmünü imzalıyacaktı. Sene 1946.. Nihayet müsabakanın neticeleri ilân edildi. Birinci: Cahit Sıtkı Tarancı. Cahit Sıtkı Yedi Meşalecilerden sonra yeniye meyleden bir şair. Şiiri de pek eski havalı bir şiir değil: "Otuz Beş Yaş" şiiri. Üçüncü de yenilerden bir şair: Fazıl Hüsnü Dağlarca. Ama bunun da adı sanı biliniyor. Bir iki kitabı var, şiir dünyasına kendisini kabul ettirmiş bir şair. Gelgelelim, arada ikinciliği alan bir şair var ki o güne kadar ne adı duyulmuş, ne sanı. Bir delikanlı, hattâ bir çocuk: Attilâ İlhan... İster istemez bütün gözler bu çocuğa takılıyor. Müsabakada ikinciliği kazanan şiir eğer önde Cahit Sıtkı adı olmasa rahat rahat birinci gelebilecek bir şiir. Öylesine güçlü bir destan denemesi. İşte Attilâ İlhan adı edebiyatımızda ilk defa böyle duyuldu. Müsabakada ikinciliği kazanan şiir iki yıl sonra küçücük bir kitapta şairin daha başka şiirleriyle birlikte yayınlandı. Bundan sonra da Attila İlhan adı edebiyatımız içinde vaz geçilmez bir ad olarak kaldı. Şair canlı, durduğu yerde duramıyan bir genç. Durmadan dinlenmeden yeni şeyler peşinde koşuyor. Çeşitli mecmualarda şiirleri, tenkitleri, polemikleri görülmeğe başlıyor. Hemen her yazısı büyük bir akis uyandırıyor. Derken kalkıp Paris'e gidiyor, ama orada da çok duramıyor, dönüp geliyor. Bir mecmuada, yepyeni bir tarzda seyahat notları yazıyor. Mensur şiirin en güzel örneklerini veriyor. Tutup politika ile uğraşmağa başlıyor. Edebiyatımızda yeni bir cereyanın öncülüğünü yapıyor. Zaman zaman sert tenkitleri, kırıcı yazıları çıkıyor. Orhan Veli grubuna da çatmağa başlıyor. Dostlarının yanı sıra düşmanlar ediniyor. İthamlar altında kalıyor. Ama o durduğu yerde durabilecek bir insan değil. Şiirin, tenkidin, polemiğin, seyahat notlarının yanı başında sinema sanatı ile alâkalanmağa başlıyor. Bir İstanbul gazetesinde bir zaman sinema münekkitliği yapıyor. Bu arada Paris seyahatinin meyvaları olarak iki de roman yazıyor. Bu romanlardan birisi "Sokaktaki Adam", 1954 yılında kitap halinde, 1951 - 1952 yılları arasında yazdığı ikinci romanı ise Ankarada günlük bir gazetede yayınlanıyor. Yalnız, bu roman daha gazetede yayınlanırken savcılık, hakkında müstehçen diye takibat açıyor. Dâva bir hayli sürüyor ve beraatle neticeleniyor. İşte burada tanıtılmağa çalışılacak olan "Zenciler Birbirine Benzemez" bu romandır. Attilâ İlhan bu romanı yazmağa daha Paristeyken 1951 de başlamış. 1952 yazı ortalarında da İstanbulda sona erdirmiş. Yani, eldeki romanın, aşağı yukarı beş altı yıllık bir geçmişi var. Nitekim Attilâ İlhan da bu arada romanında ufak tefek te olsa bazı değişiklikler yapmış.

Attilâ İlhan

Sudan çıkmış balık

"Zenciler Birbirine Benzemez", mevzuu bakımından bir orijinallik taşımıyor. Üstünde dikkatle durulmazsa, öyle esaslı bir mesajı da ihtiva etmediği iddia edilebilir. Bu bakımdan da daima büyük tezler ardında kosan Attilâ İlhan muahezeler karşısında kalabilir. Yalnız, Attilâ İlhan'ın romanlarını anlıyarak okumak için onun havasını biraz bilmek, hiç değilse bu havaya alışmak, hazırlanmak lâzım. İşte ancak bu yapıldıktan sonradır ki "Zenciler Birbirine Benzemez" den tad alınabilir. Attilâ İlhan bu romanında bir bakıma eline pek kolay bir mevzu almıştır. Bir nevi seyahat romanı yazmıştır. İstanbuldan kopup Parise gelen bir Mehmet-Ali'nin hikâyesini anlatır. Mehmet-Ali babası belli olmayan, leyli meccani bir sanat okulunda yetişmiş, duyuşu, düşünceleri başkalarına pek uymayan, durduğu yerde duramıyan, kafasında kendi kendine halledemediği bir takım meseleleri olan, okumaya yazmağa aç, türlü sefalet geçirmiş, sonunda eli ekmek tutunca okuduğu sanat mektebinde edindiği bilgi ile ufacık bir radyo tamir atölyesi açmış, üç beş kuruş para kazanınca da dükkânını, varını yoğunu satıp soluğu Pariste almış bir garip XX. Asır çocuğudur. İkinci Dünya Harbinin Avrupada yetiştirdiği huzursuz insan tipinin Türkiyedeki serpintilerinden biri. Böylesine bir tipe Türkiyede kaç tane örnek gösterilebilir? Her halde pk çok değil. Ama muhakkak ki hiç yok, değil. İşte Mehmet-Ali de bunlardan biri. Paris onun için ümit kaynağı. Orada, nerede kaybettiğini bilemediği saadeti arıyacak. Bulacak mı? Elbette hayır. Zira İkinci Dünya Harbini ister içinden, ister kıyısından köşesinden seyretmiş bir insan için bir daha saadeti bulmak hayal olmuştur. Herkes gibi Mehmet-Ali de saadeti arıyacak, saadetin peşinden koşacak, ama onu hiç bir zaman ele geciremiyecektir. Hem yalnız Mehmet-Ali mi saadeti arayan? "Zenciler Birbirine Benzemez" de Mehmet-Ali ile birlikte daha bunlardan sürüyle tanıyacağız. Hepsi de İkinci Dünya Harbi çılgınlığının içinde boğulmuş, sürüyle insan. Hepsi de saadetin peşinden Paris'e düşmüşler. Hepsinin de kaderi hem aynı, hem ayrı. Ama hepsi de bir potanın içinde kaynıyor. Bir de bunların yanı başında saadeti boşluklarında bulmuş olanlar var: Ecvetler, Lâleler, Süreyyalar, Marie-Te'ler, Sevilla'lar. Gene bunların hemen karşısında vatanından koğulmuş Yugoslav Bağımsız Sosyal Demokrat Partisinden Yankoviç, Kuzey Afrikalı komünist El-Barudi, hep gülen gözleri ile Çinli Çang, İspanya dahili harbi artığı troçkist Hernandez yanmış yakılmış Almanyadan gelmiş Hölderlin hayranı Doktor Herbaute ve güzel yeğeni Hilde... Saadetin adından başka herşeyini unutmuş, aranan insanlar. Bunların hepsinin ortasında diğerlerinkine benzer hiç bir mecburiyeti olmadığı halde asrın sıtmasına yakalanmış, kalkmış İstanbulları, İstanbuldaki sevgilileri ve dostları bırakmış gelmiş bir Mehmet-Ali. Daha kestirmesi kendi kendini zehirliyen akreplere benzeyen bir yığın insanın ve Mehmet-Alinin müşterek hikâyesi. Romanın ana çizgisi bu..

Attilâ İlhan romancı ama, herşeyden ve herşeyden önce de şair. Elbette ki şairliği roman yazarken de ağır basacak. İşte "Zenciler Birbirine Benzemez" biraz da bu yüzden roman havası içinde bir şiire benziyor. Uzun bir şiir. Daha da doğrusu mensur bir destan. Henüz memleketimizde yadırganabilecek, itirazlar

celbedebilecek ama her şeye rağmen bir parça gerçek payı taşıyan bir insan tipinin destanı..

Attilâ İlhan'ın kendisine has son derece zigzaglı, son derece kaypak, ama o derecede de akıcı bir üslûbu var. Çoğu zaman bir takım müneKkitlerin müdafaa için yırtındıkları imlâ ve sentaks kaidelerini tepetaklak etmekten çekinmiyor. Konuşma dilini yazı dilinin içine öylesine sokmuş ki eğer romanını sesli ve biraz da dikkatli bir şekilde noktasına, virgülüne bakarak okursanız, bir roman okumuyor kendi kendinize konuşuyorsunuz veya karşınızdaki size birşeyler anlatıyor sanırsınız. "Zenciler Birbirine Benzemez" bir bakıma yeni yürümeğe başlayan bir çocuğun ilk adımlarının taşıdığı tereddütleri taşıyor. Ama kabul etmek gerekir ki zaten romanımız da henüz yürümesini bilen bir insana benzemiyor. Hatta emekliyor. Bu emekleme içinde, ilk adımlar, mütereddit de olsa takdire değer.

İHTİYAR MAYA

(Refik Bayrakçının şiirleri, Türk Sanat Yayınları, Yenilik Basımevi, İstanbul - 1957, 72 sayfa 150 kuruş)

Memleketimizde yayınlanan kitaplar içinde hiç şüphe yok ki en bol olanı şiir kitaplarıdır. Hani bir yıllık kitapların listesi ele alınsa da incelense insan Türkiyede şairden çok bir şey bulunmadığı kanaatine varır. Gerçekten de bu memlekette şair geçinenlerin sayısı öylesine çoktur ki, bunların arasında gerçek şiiri ve şairi bulmak başlı başına bir mesele haline gelmiştir. Kısaca söylemek gerekirse Türkiyede şiir okumak keçi boynuzu yemekten farksızdır. Bir gram şeker için bir ton odun yemek ne ise şiir okumak da aynı şeydir. Bir tek iyi şiir daima binlerce zırvaya tahammül etmek neticesinde elde edilebilir.

Bizde şiir yazmak öylesine iptizale uğramıştır. ki önüne gelen, her 3-5 satırı bir araya getiren kitap bastırmaktan çekinmez. Mecmualar lebaleb şiir adı verilen manzume bozuntuları veya lâf yığınları ile doludur. Bu niye böyledir? Sebeblerini incelemek uzun ve teferruatlı bir iş. Ama hakikat bu...

Türk Sanatı Yayınları arasında çıkan "İhtiyar Maya" adlı şiir kitabının şairi Refik Bayrakçı, adı duyulmuş bir şair değil. "İhtiyar Maya" adlı kitabında yer almış bulunan 34 şiir de öyle pek ümit uyandıran seyler değil. Serbest nazımla ama bir hayli bayat bir ifade ile ve mısra yapılarına, ses uyumuna, mâna sağlamlığına pek de ehemmiyet verilmeden yazılmış bu satır yığınları-na şiir diyebilmek için bir hayli zor. "Eski Maya" adını taşıyan bu kitabın şiir anlayışı maalesef bir hayli fazlaca eskimiş ve iyiden iyiye ekşimiş bir maya...

C E M İ Y E T

Geçen haftanın sonunda Pazar günü bütün Galatasaraylılar meşhur "pilav günü" nü kutladılar. İstanbulda her yaştan yüzlerce Galatasaraylı "grand cours" da gençlik günlerini yad ederken, Ankaradaki Galatasaraylılar da Ankara Palasın bahçesinde bu ananevi bayramın icabını yerine getirerek tabaklar dolusu kuzulu pilâvı gövdeye indirdiler. Yalnız hapishanedeki bir Galatasaraylıyı hatırlıyanların boğazından pilâv geçmemiş olacak ki merasimden sonra topluca Cebeciye gidip Merkez Cezaevinde yatan **Metin Toker**'e bu bayramda kendisini aralarında görememekten doğan üzüntülerini bildirdiler.

★

Pakistan Kadınlar Birliği Genel Sekreteri **Tazaen Faridi** memleketimize geldi. Genel Sekreter, Pakistan kadınlarına yeni haklar sağlamak gayesiyle dünya kadınlarının hakları bahsinde tetkikler yapmaktadır. Memleketimizdeki tetkikleri sırasında Genel Sekreter hanımın büyük şehirlerimizin dışına pek çıkmaması hele Maraşa hiç uğramaması temenni olunmaktadır.

★

Yalnız Türkiyede cereyan edebilecek hadiselere bir misal daha: Kumkapılı **Esat Saroğlu** adında bir zat, bir hayli içki içip sarhoş olduktan sonra çocuğunu döverken üç üniversiteli genç çocuğu kurtarmak isteyince öfkesi büsbütün kabararak, "Çocuk benim! Döverim de, asarım da.. Size ne?" diye bağırmış. Berikiler çocuğu kurtarmakta ısrar edince, "Öyle ise siz komünistsiniz!" diyerek işin içinden çıkmıştır. Bunun üzerine yakalanan asabi peder, yakapaça karakola götürülmüştür.

★

Tam 11 adet elektronik beyin fabrikasının sahibi olan **Mr. A. K. Watson** memleketimize geldi. Mr. Watson'un anlattıklarına bakılırsa 50 muhasebecinin bir ay durmadan çalışarak yapabilecekleri hesaplar, elektronik beyinler tarafından birkaç saat içinde halledilmektedir. Bu hesapça, Mr. Watson'un elektronik beyinlerinden memleketimize birkaç bin tane ithal olunduğu takdirde mali işlerimizin içinden çıkılabileceğini düşünen vatandaşlar haberi sevinçle karşıladılar.

★

Aşırı kırtasiyeciliğimiz bir kadın vatandaşımızın "kraliçe" ünvanını kazanmasına mâni oldu. Yüzbinlerce inek ve at sahibi, Meksikalı "hayvan kıralı" **Salvador Valengia** ile Hiltonda tanışan ve bir müddet sonra kendisinin evlenme teklifini sevinçle kabul eden bu kır saçlı dilber, zoolojik majestenin izdivaç formalitelerinin uzamasından canı sıkılarak uçağa atlayıp habersizce gidivermesi üzerine, ayağının dibine kadar gelen kraliçelik fırsatını kaçırmış oldu.

Prens Abdülilâh

Yürek oynatan

★

Komşu Irak'ın pek yakışıklı Veliahdı **Prens Abdülilâh**, Bağdatın sıcak havasından bunaldıkça hususi uçağına atladığı gibi soluğu dinlendirici Boğazın sahillerinde alıyor. Bu haftanın başında yeniden İstanbula gelen bu vefalı misafiri, Başbakan **Menderes** Bağdat Paktı toplantıları dolayısiyle Karaşi'de bulunduğu için Vali **F. K. Gökay** karşıladı. Misafir Veliahdın bu ziyaretinin Haşmetli Irak Kralı Faysal'a bir taç ve hayat arkadaşı seçmekle alâkalı olduğu söylentilerinin yayılması bazı çevrelerde büyük heyecan yarattı. Şimdi Prens, her gittiği yerde kendisinin dikkatini çekmeğe çalışan bir sürü dilberle karşılaşıyormuş!

★

Alman asıllı oldukları halde senelerden beri Almanyanın dışında yaşıyan iki büyük şöhret, nihayet hayatlarını birleştirmeğe karar verdiler. Beyaz perdenin hiç ihtiyarlamıyan güzel bacaklı yıldızı Marlen Dietrich ile büyük romancı Erich Maria Remarque evlenmek üzere olduklarını ilân ettiler. Sinema yıldızının yaşının 50 yi aşmasının birkaç yıl evvelki bir hadise olduğunu bilenler, bu geç yakalanmış saadet hakkında ne söyliyeceklerini şaşırıyorlar.

Opera

Misafir sanatkâr

Yugoslav bariton Stanoye Yankoviç'in Devlet Operası sahnesinde verdiği son "Rigoletto" temsilinden birkaç gün sonra bir başka misafir sanatkâr, verdiği tek temsilde, aynı partiyi teganni etti. Bu seferki misafir, bir yabancı bariton değildi; Devlet Operasının eski mensuplarından biri olan, fakat birkaç yıldan beri memleket dışında çalışan ve bunu -pek haklı olarak- tercih ettiği anlaşılan, Orhan Günek idi. Devlet Operasında bugün Türkiye çapında bile iyi denebilecek bariton yokken, Orhan Günek gibi dünya çapında bir baritonun yurt dışını seçmesi şüphesiz ki Türk lirik sahnesi için muazzam bir kayıptı. "Hiç olmazsa yabancı memleketlerde propagandamız yapılıyor" diye de avunmak da mümkün değildi. Gerçi Orhan Günek, Mario del Monaco, yahut Tito Gobbi gibi ileri gelen operacılarla beraber çalışıyor, turnelere çıkıyordu; çalışma merkezi olarak Milâno'yu seçmişti; bir emprezaryosu vardı; sık sık angajmanlar alıyor, gerek İtalya'da, gerek diğer Avrupa memleketlerinde başarılı temsiller veriyordu. Fakat başarısı tamamen şahsına ait kalıyordu. Orhan Günek ismine bile değil.. Yakın dostlarından başka pek az kişi onu Türk olarak biliyordu. Hattâ Avrupadaki temsillerinde takma bir İtalyan ismi kullandığı biliniyordu. Orhan Günek seviyesinde bir sanatkârın Türkiyede yaşaması, Devlet Operası kadrosu dahilinde kalması sanat hayatının körlenmesi demek olabilirdi. Bununla beraber -meselâ Leylâ Gencer'in yaptığı gibi- memleketini, kadrosunu, hele ismini feda etmeden dünya şöhreti yapması da mümkün olabilirdi. Gene de, gerek sanat hayatına, gerek hususi hayatına vereceği istikamet, kendi bileceği bir işti. Ankaradaki tek temsilini verdikten sonra ertesi sabahın karanlığında Orhan Günek bir uçağa atladı ve soluğu İtalya'da aldı.

Fethiye zelzelesi felâketzedeleri menfaatine verilen mevsimin son opera temsili, Orhan Günek için büyük bir şahsi başarıydı. Sahnede ilk göründüğü anda kopan alkış, Rigoletto'nun ilk sözlerinin duyulmasına engel oldu; fakat böylece halk, bu değerli baritona olan sevgisini açıkladı. Oyun ilerledikçe Orhan Günek'in iyi bir Rigoletto'da bulunması gereken bütün meziyetleri haiz olduğu görülüyordu. Birkaç gün önce Yugoslav baritonu aynı rolde dinlemiş olanlar, Günekin her bakımdan üstün olduğu kanaatine varıyorlardı. Çok iyi kullanmasını bildiği renkli, sıcak bir sesi vardı. Tiz tonları rahatça tınlıyordu. Cümlelemesi ve nüansları tabiî ve yapmacıktan uzak, üslûbu doğruydu. Türkçe kelimeleri İtalyancaya göre biçilmiş çizgilere

Ferit Alnar

Yerini şaşıran seyirci

hayret verici bir ustalıkla uydurması, icranın bilhassa takdir uyandıran bir cephesiydi. Entonasyonu sağlamdı; Gilda ile ilk düetinde -geniş ölçüde orkestra şefi yüzünden- detone olması, "İntikam Düeti" ne başlarken o uzun notayı yakalıyamaması belliydi kı yerleşmiş hatâlar değil, ancak birer kazaydı. Tiyatro bakımından Orhan Günek, hükmedici bir sahne şahsiyeti olan bir aktördü. Oyununda bütünlük, kudret ve tezat vardı. Birinci perdenin menfur soytarısı ile ikinci perdenin iyi ruhlu ihtiyarı ve sonraki perdelerin bedbaht babası arasındaki farkları, inceleme ve görgü mahsulü bir oyunla seyirciye sundu. Orhan Günek gibi bir şarkı söyliyen aktör uzun zamandır Devlet Operası sahnesine çıkmamıştı.

Koro, belki hiçbir zaman bu kadar kötü söylememişti. Hele rüzgâr korosundaki baştan savmalık herhalde bu topluluğun iyi niyetli mensuplarının yüzünü kızartmıştır. Sebep, koro şefi Adolfo Camozzo'nun tatilini geçirmek üzere İtalyaya gitmiş olmasında aranabilirdi. Şefinden uzak kaldığı bu kadar kısa bir zamanda seviyesinden bu derece düşen bir koronun, daha uzun bir zaman için idarecisiz kaldığında ne hale geleceğini düşünmek tüyler ürpertiyordu.

Yugoslav baritonun geçenlerde bir gazeteye verdiği beyanatta, orkestra şefi hakkında "eseri tanımıyor" demesine inanmamak elde değildi. Şef kürsüsünde bulunan Ferit Alnar, temsilin belkemiği olması gereken, müzikal icrayı istikametini vermesi beklenen bir eleman değil, tarafsız bir kişiydi. Sanki yer bulamadığı için şef platformundan oyunu takip eden bir seyirci... Hareketleri o derece küçük ve belirsizdi ki vurduğu ölçünün ne olduğunu anlamakta herhalde sahnedekiler büyük güçlük çekiyorlardı. Çok kere girişleri aynı belirsizlikle veriyor, yahut hiç vermiyor, veya büyük tereddütler geçiriyordu. Solistler şefe değil, yaradana sığınarak girişlerini yapıyorlardı. Kısacası, Devlet Operasının mevsimi kapıyan temsili, Orhan Günek sayesinde yaşadı.

Bilânço

Devlet Operasının 1956-57 mevsimi, bu müessesenin bugüne kadarki en başarısız mevsimiydi. O kadar ki, menfi ifadesiyle bile olsa, "başarı" kelimesini kullanmak yersiz kaçardı. Herhalde devrin icaplarına uymak için, mevsime tam bir plânsızlık ve programsızlık içinde girilmiş, her şey esintilere, tesadüflere bırakılmıştı. Repertuar önceden tesbit edilmemiş, birtakım operalar oynanmış, fakat rol dağıtımları bazı hallerde operayla en ufak bir alâkası olmıyanların bile yapmıyacakları şekilde yapılmış, hatalarda ısrar edilmiş, kaprislere ve inatlara kapılınmıştı. İlk kurulduğu zaman istikbali için büyük ümitler vaadeden Türk operası böylece, müessesenin başındaki adamın hem opera bilgisinden, hem de idarecilikten nasibi olmaması yüzünden, uçuruma sürüklenmişti.

1956-57 mevsimi boyunca Devlet Operası repertuarına ancak iki yeni eser katılmıştı. Bunlardan biri gerek beste kalitesi, gerek icra seviyesi bakımlarından başarılı, Nevit Kodallının "Van Gogh" uydu; halk da bu esere büyük rağbet göstermiş, opera yabancı memleketlerde bile akisler uyandırmıştı. Fakat Devlet Operası idaresi bu eser hazırlanırken azami güçlükler çıkarmış, temsile başlandıktan kısa bir zaman sonra da afişten indirmişti. Diğer opera, Bellini'nin "La Sonnambula" sıydı ve tatmin edici bir icrayla halk huzuruna çıkarılmıştı. Fakat, gene programsızlık yüzünden, bu opera mevsimin son bir iki haftasına bırakılmış, sıcağa kalmıştı.

Öteki operalar fiyasko, yahut fiyaskoya yakın bir başarısızlığı temsil ediyordu. "Carmen", başrollere -bilhassa Carmen rolüne- verilen şarkıcıların kifayetsizliği yüzünden gülünç komik hâdisesi haline gelmiş ve Türkiyenin sanat tarihinde ilk defa olarak bir oyunun yuhalanmasına sebebiyet vermişti. Bu opera kadar olmamakla beraber "Satılmış Nişanlı", "La Bohème", "La Traviata" ve "Rigoletto" da plânsızlığın, hesapsızlığın kurbanı olmuş, herbiri birkaç şarkıcının ferdi başarıları sayesinde nisbi bir alâka toplıyabilmiş, bundan başka hepsi zayıf mizansenleriyle, zevksiz dekor ve kostümleriyle opera sahnesini bir çirkinlik sergisi haline getirmişti.

Polis

Karakoldaki ölü

Geçen hafta olup bitenler vatandaşların dikkatini zabıta hadiselerine çekti. Bilhassa İstanbul zabıtası bir taraftan Sultanahmet meydanında katil Hayri Uymaz'ın idam edilişini seyretmek için sabahlara kadar bekleşen halkı "nizam ve intizam" a sokmağa çalışırken diğer taraftan da Beyoğlu Emniyet Amirliğinde vuku bulan bir ölüm hadisesi ile uğraşıyordu. Gazeteler nedense karakol hâdiselerine pek meraklıydılar. Ama karakol sakinleri de aksine "harim-i ismet" lerinde olan hadiseler hakkında dışarıya bir şey sızdırmamağa o kadar meraklıydılar. İşte gene geçen hafta içinde gazeteler gene karakolda cereyan eden bir hadiseyi sütunlarına geçiriverdiler. Üstelik gazetelerin ifadesine göre hadisede esrarlı bir cihet de vardı. Nezarethaneye atılan bir genç, ertesi sabah ölü olarak bulunmuştu. Ölüm sebebi bir hayli karanlıktı. Dışarıya hiç bir haber sızdırmamayı şiar edinmiş olan İstanbul Emniyet Müdürlüğü haberin duyulduğunu öğrenir öğrenmez istihbarat bültenine bir hayli geniş şekilde hadiseyi izah eden bir not koymuştu. İstihbarat bülteninde kaydedildiğine göre aslen Kayserili olan ve Şişlide bir evde oturan ilk okul mezunu 1931 doğumlu Mehmet Karadeniz adında bir genç, Güngör adındaki bir hukuk talebesiyle birlikte Beyoğlunda içkili gazinolardan birinde otururken rezalet çıkarmış, devlet büyüklerine hakaret etmiş ve bu yüzden hakkında tahkikat yapılmak üzere götürüldüğü Beyoğlu Emniyet Amirliği nezarethanesinde gece sabaha karşı "duyduğu teessürden ve evdeki ağabeysinden korktuğundan" boynunda bulunan kravatı ve belindeki kayışı ile kendini tavana asmak suretiyle intihar etmişti! Gazeteciler her şeyden önce Emniyet Müdürlüğünün bu kadar mufassal bir not vermesi karşısında duydukları hayreti açıklıyorlardı. Zira, bayram değildi, seyran değildi! Ama bu telâş neydi? Sonra ortaya başka bir sual atıldı. Mehmet Karadeniz nezarethanede niye tek başına bırakılmıştı. Madem ki sarhoştu, sarhoş bir insan tek başına kalırsa bir çok şeyler yapabilirdi. Nezarethanelerin sık sık kontrol edilmesi kaidesi niçin tatbik edilmemiş, sarhoş bir adam niçin tek başına bırakılmıştı? Sonra bültendeki "duyduğu teessürden ve evdeki ağabeyinden korktuğu için" cümlesi de bir hayli calibi dikkatti. Polis, Mehmet Karadeniz'in ağabeyinden korktuğunu ne biliyordu? Dahası da vardı. Beyoğlu Emniyet Amirliğinin nezarethanesini görenlere göre uzun boylu bir insan bile öyle kolay kolay tavana yetişip oradaki havagazı borusunu tutamazken Mehmet Karadeniz sarhoş haliyle nasıl olmuş da oraya kadar yetişmiş ve kendisini asabilmişti? Sualler böylece sıralanıp gidiyordu ve bu suallerden ortaya bir mesele çıkıyordu. Yoksa... Evet, yoksa Mehmet Karadeniz dövüldüğü için mi ölmüştü? Yahut dayak yediğinden veya yemekten korktuğu için mi intihara kalkışmıştı? İdari, adli türlü tahkikat devam ederken İstanbul gazetelerinden birinde çıkan bir haber, büyük akis uyandırdı. Yeni Sabah gazetesinin mesleğinin erbabı polis-adliye muhabiri Kemal Savcı, meseleyi bir dedektif ciddiyeti ile ele almış ve bugüne kadar söylenmemiş bazı hakikatleri ortaya koymuştu. Eğer Kemal Savcının ortaya attığı meseleler doğruysa ortalık bir hayli karışacağa benziyordu. Nitekim Emniyet Müdürlüğü bu genç gazetecinin Mehmet Karadenizin karakolda iki gün alıkonulduğu, üstelik arkadaşı ile beraber gittiği içkili lokantada hiç bir hadise çıkarmadığı, zira o akşam lokantanın bir hayli tenha olduğu ve lokantanın alelâde bir meyhane değil, sosyetenin devam ettiği bir içkili lokanta olduğu, hadise gecesi de bu lokantada bulunanların gayan-ı itimat kimselerden ibaret bulunduğu, bir rezalete ve ne D.P. ye ve ne de devlet büyüklerine kimsenin bir şey demediği, ayrıca Mehmet Karadeniz ve arkadaşının öyle körkütük sarhoş olacak kadar içmedikleri, yalnızca birer şişe bira içmekle iktifa ettikleri ve hadise kahramanlarından amme şahidi olması lâzım gelen Güngörün ise o günden beri ortadan kaybolduğu yolundaki neşriyatına karşılık tek satır tekzip yollamaması calibi dikkatti. Emniyet Müdürü bu sırada hadiseleri ortaya koyan Kemal Savcıya, bu şekilde neşriyattan vaz geçmesi yolunda el altından haber gönderiyordu. Fakat Kemal Savcı gazetecilik vazifesini yapmaya devam edeceğini söylüyordu. Bu arada gazetecilerin vazifelerini ciddiyetle yaptığını gören bir takım vatandaşlar da ellerinden geldiği kadar onlara yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Meselâ bu arada Kasımpaşada Tan otelinde kaldığını bildiren bir vatandaş da bir gazeteye baş vurmuş ve bir ihbarda bulunmuştu. Ali Ekmen adındaki bu vatandaş, hadise günü kendisinin de Beyoğlu Emniyet Amirliği nezarethanesine atıldığını ve nezarethaneye girdiğinde Mehmet Karadenizin başına ceket sarılı bir halde yattığını gördüğünü söylüyordu. Ali Ekmen nezarethaneye atıldıktan bir müddet sonra içeriye atılan bir başka sanıkla konuşurlarken kendisinin Kayserili olduğunu söylemesi üzerine yerde yatan ve o ana kadar uyuduğunu sandığı Mehmet Karadenizin yerinden şöylece bir doğrulup, ben de senin hemşerinim, dediğini söylüyordu. Mehmet Karadeniz, Ali Ekmene nezarethaneye iki gün önce getirildiğini, kendisi ile beraber getirilen arkadaşının arkası olduğu için serbest bırakıldığı halde kendisinin alıkonulduğunu bildirmişti. Sonra gene başında ceketi sarılı olduğu halde yatmıştı. Bu arada nezarethaneye atılan üç üniversite talebesi kendilerinin buraya haksız yere atıldıklarını söyliyerek bağırıp çağırmaları üzerine aşağıya bir komiserin inerek talebeleri serbest bıraktığını, talebeler serbest bırakılınca Mehmet Karadeniz, beni de bırakın demiş, fakat komiser "büyüklere hakaret eden sen değil misin, daha senin günün belli değil" demişti. Bu arada Ali Ekmen ikamet gösterebileceğini söylemesi üzerine Niyazi adında bir polis memuru refakatinde Kasımpaşaya sevk edilmişti. Ertesi sabah ikamet tezkeresi getirdiği sırada yeniden bir müddet beklemesi için nezarethaneye konduğunda Mehmet Karadenizi yerde görmüştü. Buna ne oldu, diye sorunca, sarhoş cevabını almış, ama eğilip Mehmet Karadeniz'in cansız yattığını görmüştü. "Bu ölmüş" diye bağırınca kendisi ile beraber bulunan polis görevlisi de eğilip "Hakikaten gitmiş" demişti. Bunun üzerine yukardakiler derhal aşağıya inmişler ve kendisini de yukarıya göndermişlerdi. Aşağı inenler bir bucuk saat kadar aşağıda kalmışlardı. Ali Ekmen ikinci defa Mehmet Karadenizi gördüğünde, yerde yalnız iki tuğla bulunduğunu, halbuki tavana yetişip de kendisini asabilmesi için elli tuğlanın bile az geleceğini, Karadenizin kravatının ise bu esnada boynunda bulunduğunu ve hafif gevşek olduğunu müşahede ettiğini, bu hususta şahitlik edebileceğini söylüyordu. Hakikat, yapılacak tahkikatla elbette meydana çıkacaktı ve hakikatın ortaya çıkmasında basının vazifesini yapmasının rolü büyük olacaktı.

Kemal Savcı
Gazeteci

S İ N E M A

Filmcilik

Bir mevsimin sonunda

Bu sene Beyoğlunda altı sinema salonunun kapanması mevsimin gidişine oldukça tesir etti. Mevsim başında gösterileceği vaadedilen yabancı filmler uzun listeler halinde gazetelerde neşredilmişti. Bunların birçoğu döküntü sayılabilecek Amerikan filmleriydi. Aralarında dişe dokunuru pek azdı. Fakat yerli filimciler için göbek ile ezan ne ise film ithalcileri için de Amerikan filmi oydu. Onlara göre en kötü Amerikan filmi bile en iyi Avrupa filminden daha iyi iş yapardı. Tamamen hakları da yok sayılmazdı. Nitekim listelere her nasılsa girebilmiş birkaç Avrupa filmi "İş" bakımından pek özenilebilecek bir duruma erişememişti. Memleketin kültürünü arttırsın diye de film ithalcisine iyi film getirmesi, daha çok kafa mahsulü olan Avrupa ve Japon filmlerinin çoğaltılması zorlanamazdı. Bu bir kimsenin ticaretine karışmak gibi bir şey olurdu. Fakat ticaret ile kültür arasında bir muvazene kurulması da hiç ihmal edilmemesi gereken bir şeydi. İpe sapa gelmez komediler, müzikli filmler, basmakalıp kovboy ve gangster filmleriyle yetişen nesilden başıboş, mesuliyetsiz bir gençliğin doğması kuvvetli bir ihtimaldi. Sinema istatistikleri, sinema müdavimlerinin büyük bir çoğunluğunu daha olgunlaşmamış gençlerin teşkil ettiğini gösteriyordu. Tesirlere en davetkâr zamanlarında bulunan bu gençleri abur cuburlarla beslememek lâzımdı.

Bu işin sosyal cephesiydi. Bir de ekonomik cephesi vardı. Kalbur üstü birkaç Amerikan filminin dışında kalan öbür Hollywood mahsulleri, Amerikanın geniş nüfusunun devamlı ihtiyacını karşılamak üzere yapılmış program filmleriydi. Amerikada kötü film kadar iyi film de oynuyordu. En iyi Avrupa ve Asya filmleri Amerikan perdelerinde geçmek fırsatını buluyorlardı. Devamlı film istihlâk eden çok geniş bir seyirci topluluğu, stüdyoların devam ettirilmesi gereken iş kapasiteleri, Amerikada az iyi film ve çok kötü film çevrilmesini bir dereceye kadar mazur gösteriyordu. Ama Türkiyenin ekonomik sıkıntılar içinde kıvranırken bu saçmalıklara para yatırması ne ile izah edilebilirdi? Dünyada Amerikan filmlerine müşteri olan birçok memleket kendilerine göre ayırma yapmışlardı. Memleketteki salon sayısı, devamlı seyirci miktarı göz önünde bulundurulması gereken mühim unsurlardı. Dünya ve Amerikan stüdyolarının en iyi prodüksiyonlarını aldıktan sonra bu iyiler devamlı ihtiyacı karşılayacak durumda değilse açık kalan kısım sıra filmleriyle doldurulabiliyordu. Ama önce kafa mahsulü eserler akla geliyor, ithalcilikte ilk şans onlara veriliyordu. Salon sayısı ve seyirci miktarı bizim gibi az olan memleketlerde bu yüzden iyi Avrupa filmlerinin yanında iyi Amerikan filmleri gösteriliyor, kötülerine pek az yer kalıyordu. Bunun böyle olması en tabiî neticeydi. Memleketler kendi millî sinemalarını da düşünmek zorundaydılar. Kötü yabancı filmlere kapıları açmak kendi millî sinema endüstrilerinin ölümüne sebep olurdu. Nitekim aynı şey Türkiyede meydana geliyordu. En aşağılık Amerikan filmleri en lüks sinemalarda rahat rahat programa girerken, yerli filmciler ham film bulmak için kuyruğa giriyor, film yapanlar kopya basmak için film bulamıyor, bütün bu engelleri aşmayı başaranlar ise salon yokluğundan elleri böğürlerinde bekliyorlardı. Halbuki sinemaları dolduran Amerikan kovboy-gangster-müzikli filmleri, Fransız strip-tease filmleri, Hint ve İtalyan melodramları en az yerli filmlerimiz kadar kötü ve zararlıydılar. Memlekete yabancı filmlerin yalnız iyilerinin getirilmesi, paramızın iyi şeylere yatırılması, kötü yabancı filmlerin Türk film endüstrisini öldürmemesi için muhakkak bir çare bulunmalıydı.

Az ve öz

Hollywood'u tehdit eden şeyin yabancı filmler değil televizyon olduğunu bugün hemen herkes bilmektedir. Buna rağmen Amerikalı film ithalcileri memleketlerine yabancı filmlerin en ehemmiyetlilerini ve en güzellerini getirirler. Aynı şey İngiltere için de söylenebilir. Geçen sonbaharda, daha önce bizde de oynamış olan "Şantaj" adlı bir Fransız filminin gösterilişi münakaşalara sebep olmuş, Londralı tenkidçiler yabancı filmlerin en alâka çekicilerinin memlekete sokulması, rastgele hazırlanmış filmlere para yatırılmaması gerektiğini yazmışlardı. Bu hâdise çabuk kapanmıştı. Çünkü İngilterede ticaretin, sosyal münasebetler ve memleket ekonomisiyle münasebeti sıkı kontrol altındaydı. Bu gibi vak'alar müzminleşme temayülleri göstermeden lâzım gelen tedbirler alınırdı.

Aynı şey Amerikada kendiliğinden oluyordu. Amerikaya yabancı filmler rastgele sokulmuyor, Fransız, İtalyan, Japon, İngiliz, Alman, İsveç, Hint, İspanyol, Rus, Meksika ve meselâ İsrail filmlerinin en ehemmiyetlileri getiriliyordu. Bunu bu mevsim Fitaş şirketinin gösterdiği dört İtalyan filminden anlamak da mümkündü. İtalyan Lux şirketinin bu dört filminin dağıtımını Amerikan Paramount şirketi yapıyordu. Fakat Paramount kötü İtalyan melodramlarının dağıtımım üzerine almamış, İtalyayı dışarda en iyi temsil edebilecek filmleri seçmişti. Türk seyircisi bu Amerikan dağıtımı sayesinde dört alâka çekici İtalyan filmi görebilmişti. Yoksa iş bizim ithalcilere kalsaydı, seyirci bir "Senso" yahut bir "La Strada" yı çok bekler, İtalyan filmi diye "Acı Su", "Yaylalar Bakiresi" gibi garibelerle iktifa ederdi.

Paramount dağıtımı sayesinde görülmesi mümkün olan filmlerin şüphesiz en mühimi Luchino Visconti'nin "Senso - Günahkâr Gönüller" adlı eseriydi. "Senso" tarihî bir fon içinde, sosyal gerçeklerden ayrılmıyarak, insanî duyguların değerlendirmesini yapıyordu. Dekorları, renkleri, müziği, sinema tekniği ile büyük

Fellini "Sonsuz Yollar"ı çeviriyor

Neo-realizmde bir yol

konusunu en mükemmel şekil içinde anlatabilen "Senso", sinema tarihinin en yüksek dört beş zirvesinden biri sayılabilirdi. Pek büyük bir ticari başarı kazanamamasına rağmen Visconti'nin filmi, sesli ve renkli sinemanın dramatik alanda ulaştığı yüceliklerden biriydi.

Mevsimin diğer alâka çekici İtalyan filmi, Federico Fellini'nin "La Strada - Sonsuz Sokaklar" ı, "Senso" ile taban tabana zıt sayılabilirdi. "Senso", geniş malikâneler, parlak elbiseler içindeki insanların durumları tehlikeye girdiği zaman manevi çöküşlerini anlatırken; "La Strada" dini bir şairanelik içinde cemiyet dışı insanların her şeye rağmen ruhlarının temiz kalabileceğini gösteriyordu.

Ettore Giannini'nin "Carosello Napolitano - Napoli Senfonisi" başarılı müzik ve renk düzenleri içinde, zayıf bir sinema tekniği ile, Napoli'nin üç asırlık tarihini şarkılar ve danslar yoluyla anlatırken; Vittorio De Sica'nın "L'Oro di Napoli - Napoli Maceraları" aynı şehir halkının davranışlarını oldukça hafif bir şekilde, dört hikâye çercevesinde ortaya koyuyordu. Birincisi ilk neo-realist müzikal olması bakımından ne kadar mühimse, ikincisi de İtalyan sinemasının büyüklerinden birinin eseri olması bakımından o kadar alâka çekiciydi.

Bu dördünün dışında kalan İtalyan filmleri eleme kötü eserlerdi. Yabancı bir memleket için satın alınışları büyük bir ihtimal olarak prodüktörlerini de şaşırtmış, onları beklenmedik bir sürpriz karşısında bırakmıştı. Öbür yanda Michelangelo Antonioni, Carlo Lizzani, Francesco Maselli gibi yeni ustaların eserlerini görmek için Türk seyircisi, başka bir Amerikan şirketinin de bunların dağıtımını yapmayı üzerine almasını beklemeye mecbur oluyordu.

Araya sızanlar

Amerikalı bir dağıtımcıya sahip olmadıkları için Fransız filmlerinden pek az iyi örnek Türkiyeye sızabilmişti. Bu sızıntıların en dikkate değeri şüphesiz Marcel Carné'nin Zola'dan mülhem olarak hazırladığı "Thérèse Raquin - Kader Değişmez" idi. Sacha Guitry'nin "Napoleon" u Fransada da masraflı ve kötü tarihî filmler çevrilebileceğini ortaya koyuyordu. Christian - Jacque'ın "Madame Dubarry"si pek büyük hususiyetler taşımasına rağmen sıkıntısız ve zararsızdı. Ne "Napoleon" ne de "Madame Dubarry", Jean Renoir, René Clément, René Clair, Claude Autant-Lara, André Cayatte ve H. G. Clouzot'suz bir sinema mevsiminin Fransız temsilcileri sayılamazlardı. Jules Dassin'in geri çevrilen "Du Rififi Chez les Hommes" u ile Cayatte'ın gümrüklerde sürünen "Nous Sommes Tous des Assassins - Hepimiz Katiliz" i gösterilme imkânlarına kavuşsaydı, "Thérèse Raquin" in yanında Fransız sinemasını temsil etmek için destek olabilirlerdi.

Ray ile Dean "Asi Gençlik" e hazırlanırken

Zamanımızın kahramanları

Gene Amerikan dağıtımı sayesinde görülebilen bir başka yabancı eser Harald Braun'un "Sen Benim Oldukça" adlı Alman filmiydi. Warner Bros şirketinin dağıttığı bu film oldukça romantik bir mevzuu işlemesine rağmen, Alman sinemasına has görüntü düzenleri, ışıklandırma, kamera kullanışı ve disiplinli oyunlarıyla dikkati çekiyordu. Maria Schell'in oyunu bilhassa kayda değerdi. Aynı oyuncu daha geniş çapta bir başarıya Alman rejisörü Helmut Kautner'in Yugoslavyada çevirdiği "Die Letzte Brücke - Son Köprü" de ulaşmıştı. Mevsimin en iyi Avrupa filmlerinden biri olan bu eser Beyoğlu sinemalarında gösterilmeden kenar mahalle sinemalarına düşmüştü. Bu iyi bir dağıtıcının eline geçmeyen değerli yabancı filmlerin Türkiyedeki film işleticileri tarafından nasıl kullanılacağının açık bir misaliydi. Kautner'in eski ve saçma bir filmi olan "Capt'n Bay Bay - Coşkun Kaptan" bir kenarda bırakılırsa Alman sinemasının başka temsilcisi çıkmamıştı.

Bir zamanlar pek moda olan Meksika filmlerinde azalış gittikçe farkedilir durum almıştı. Zaten Luis Bunuel'in de Fransaya yerleşmesinden sonra Meksika sinemasının eski canlılığını kaybettiği bir gerçekti. Bunuel'in Meksikadayken yaptığı iki film "Los Olvidados" ve "El Bruto" memleketimize geldiği halde raflardan projeksiyon odasına geçme fırsatını bulamamıştı. Bilhassa "Los Olvidados" gibi bir şaheser, düşüncesiz ellere düşme talihsizliği yüzünden çürümek tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu mevsimin alâka çekici Meksika filmi emekdar Emilio Fernandez'in "Un Dia da Vida - Doyulamayan Aşk" adlı eseriydi. Gabriel Figueroa'nın her zamanki artistik resimleriyle süslü bir film, sayısız Meksika ihtilâllerinden birine iştirak eden bir kahramanın trajik hikâyesini anlatıyordu.

Raj Kapoor'un "Avare" den sonra geçer akçe haline gelen "Destan", "Amber", "Didar" gibi aşağılık Hint melodramları dışında dili İngilizce olmayan başka yabancı film programlara girmemişti. Festivallerde başarı kazandığı haberleri sık sık gelen bazı İsveç, İspanyol, Japon ve Yunan filmleri ihmal edilen değerler arasındaydı.

Savaşa ve ölüme dair

Avrupa filmlerinin Türkiyeye en devamlı ve muntazam gelen örnekleri İngiliz sinemasının mahsulleriydi. Beyoğlunda bir sinema salonu devamlı olarak İngiliz filmi gösteriyordu. İngiliz filmlerinin böyle bir imtiyaza kavuşmalarının en büyük sebebi pek tabiî İngilizce oluşlarıydı. Yoksa Fransız, İtalyan yahut öbür Avrupa eserlerinden pek farklı tarafları yoktu. Hattâ birkaç yıldan beri İngiliz sinemasının üstüste çok kötü filmler yaptığı sık sık tekrarlanan bir hakikattı. Ama bilhassa İstanbul sosyetesinde bir zamanlar revaçta olan Fransızca züppeliği şimdi yerini İngilizce züppeliğine bırakıyordu. Ciklet, koka-kola, baygın şarkılar, çılgın danslar, acayip renkli gömleklerle başlıyan Amerikalılaşma hareketi öbür kültürlerin unutulması ile büyüyordu. Fransızca, Almanca, İtalyanca kulağı tırmalayan diller haline gelmişti. Türkiyede Alman ve İtalyan filmlerinin İngilizce kopyaları gösteriliyordu. İngiliz film-

leri dilleri sayesinde kendilerine Türkiyede bir pazar bulabilmişlerdi. Bu pazara da bol bol İkinci Dünya Harbinde yaptıkları kahramanlıkları anlatan filmler sürüyorlardı. "The Battle of River Plate - La Plata Deniz Muharebesi", "A Town Like Alice - Cehennem Yolu" bu çeşidin dikkati çekenleri arasındaydı. "Yield to the Night - Üçüncü Kapı" idama mahkûm edilen bir kadının son günlerini yaşamasını oldukça akademik ve can sıkıcı bir şekilde anlatırken, bir başka İngiliz filmi, "Lady Killers-Kadın Katilleri" ölümü aksine hiç ciddiye almıyor, seyircileri kahkahadan kırıp geçiriyordu. Alexander Mackendrick'in bu komedisi mevsimin en güzel filmleri arasındaydı. Carol Reed'in "A Kid for two Farthings - Güreşcinin Sevgilisi" de alâkayla seyredilen İngiliz filmlerindendi.

Budanması gereken ağaç

Mevsimin yabancı filmlerinin ezici çoğunluğunu her zamanki gibi Amerikan sinemasının mahsulleri teşkil ediyordu. Hollywood küçümsenecek bir kuvvet değildi. Dünyanın sayılı sinema sanatçılarından bir çoğu orada toplanmışlardı. Fakat bu, Hollywood'dan gelecek her filmin başarılı olması için kâfi bir sebep değildi. Hollywood Amerikadaki ihtiyacı karşılıyabilmek için iyi filmlerin yanında birçok kötü film yetiştirmek zorunda kalıyordu. Ama bu Türk film ithalcilerinin döküntüleri de almak zorunda olduğu demek değildi. Başka memleketler seçme yapıyor, Hollywood'un değerli filmlerini ayırıyor - ki bunların sayısı çoktur -, işe yaramazlara elini sürmüyordu. Biz zengin değildik ki, fazla mal göz çıkarmaz diye film müsveddelerine de para yatıralım! Ama bu yolda gerekli tedbirleri almak kimsenin hatırına gelmiyordu. Filmleri kalite bakımından sınıflandırmak, kötülerini içeri sokmamak hem döviz tasarrufuna faydalı olur, hem de boğazı sıkılan yerli filmciliğe bir nefes almak imkânı verirdi. Böyle bir sınıflandırmadan sonra etraf seriyallerden, ikinci, üçüncü sınıf kovboy ve gangster filmlerinden, zararlı müzikli filmlerden kurtulur, açılan yere Avrupa sinemasının değerli temsilcileri ve beyinli kafalar tarafından hazırlanan, kılığı kıyafeti düzgün Türk filmleri geçebilirdi.

Böyle bir sınıflandırma Amerikan filmi hayranlarını endişeye düşürmemeliydi. Çünkü değeri olan Amerikan filmleri büyük bir yekûn tutuyordu. Zaten Amerikan filmsiz bir sinemacılık da kolay kolay düşünülemezdi. Bütün iş bu ağacı olduğundan zayıf gösteren bazı zararlı, çürümüş ve işe yaramaz dalları budamaktı. Parazitlerden, fazlalıklarından kurtulduğu zaman Amerikan sineması bütün heybetiyle meydana çıkacaktı. Bunu bu mevsim gördüğümüz Amerikan filmlerinden anlamak da mümkündür.

Mevsimin en çok alâka uyandıran Amerikan filmi Nicholas Ray'in "Rebel Without A Cause - Asi Gençlik" adlı eseriydi. Amerikan gençliğindeki psikopatolojik hallerin sebeplerini araştıran ve bu durumları meydana getiren Amerikan ailesi ile eğitim sisteminin acı bir tenkidi olan "Asi Gençlik" son yılların en büyük Amerikan filmlerinden biriydi. Nicholas Ray'in öbür iki eseri, "Jonny Guitar" ve "The Lusty Men - Dehşet Meydanı" şahsiyet sahibi sanatçının gerçekçi ve şiirli üslûbunun başarılı örnekleriydi.

Mevsimin öbür başarılı Amerikan filmleri daha çok bağımsız eserlerin arasından çıktı. John Huston'un büyük deniz destanı "Moby Dick - Deniz Ejderi", Orson Welles'in esrarlı hikâyesi "Confidential Report - Ölüm Raporu" yaratıcılarının sermayesiyle hazırlanmıştı. John Ford'un ustalıkla hazırlanmış "The Searchers - Çöl Arslanı" ile küçük fakat sevimli Westerni "The Wagonmaster - - Vahşiler Hücum Ediyor" da öyle.. Elia Kazan'ın tesirli "On the Waterfront - Rıhtımlar Üstünde" si stüdyo içi bağımsızlığıyla meydana getirilmişti.

Kaybolan değerler

Nicholas Ray'in, John Huston'un, Orson Welles'in, Elia Kazan ve John Ford'un iyi filmleri bağımsızlığın başarı için mutlak bir kıstas olacağı mânasına gelmemeliydi. Bu mevsim iyi olmayan bağımsızlık örneklerine de rastlandı. Alfred Hitchcock'un "To Catch A Thief - Kelepçeli Aşık", William Wyler'in "Desperate Hours - Ümitsiz Saatler", Stanley Kramer'in "Not as A Stranger - Bir Yabancı Gibi" ve Walt Disney'in prodüktörlüğünde meydana gelen bütün filmler başarısız bağımsızlık örnekleridir. Fakat bilhassa Hitchcock ve Wyler'in filmleri pek mühim bir yenilik getirmemelerine rağmen sağlam mimarileri ile öbür yüzde yüz başarısızlıkların arasında sivriliyorlardı.

Aynı şekilde sivrilen, dikkati çeken başarısızlıklar arasında Fritz Lang'ın "Moonfleet - Korsanlar Tuzağı" ve "The Blue Gardenia - Mavi Bar", Carol Reed'in "Trapez", George Cukor'un "Bhowani Junction-Hint Güneşi", Otto Preminger'in "Carmen Jones - Siyah Karmen", Edward Dymıtryk'in "The Caine Mutiny - Denizde İsyan" ve "Broken Lance - Kanlı Ok", Robert Aldrich'in "Automn Leaves - Son Aşk", Billy Wilder'in "The Seven Year Itch - Yaz Bekârı" bulunuyordu.

Alâka çeken Amerikan filmlerine bir son gayretle John Ford ve Mervyn Leroy'un "Mister Roberts - Belâlı Kaptan", Daniel Mann'ın "Rose Tattoo - Kırmızı Gül", Charles Vidor'un "Love Me or Leave Me - Öldüren Aşk", Anthony Mann'ın "Man From Laramie - İntikam Kanunu" ve "The Far Country - Alaska Fatihi", Howards Hawks'ın "The Big Sky - Yeşil Gözlü Esire", Gerd Oswald'ın "A Kiss Before Dying - Ölmeden Evvel", Mark Robson'un "The Bridges at Tokori - Tokori Köprüleri" katılabilir. Bu gruptan sonra hiçbir alâka uyandırıcı tarafı olmayan başarısız filmler gelmektedir.

"Siyah Karmen" den bir sahne

Dikkati çeken başarısızlık

Mehmet Kartal — Hüseyin Akbaş — Mustafa Dağıstanlı — Hamit Kaplan

Şampiyonlar

Güreş

Dünya Şampiyonu olduk

Serbest güreş takımımızın Olimpiyatlarda uğradığı mağlûbiyetten sonra, doğrusu aranırsa "dede" sporunun eski kudretinden çok şey kaybettiğini düşünenler artmıştı. Londra Olimpiyadının şahane galipleri hatırlanıyor, Japonyada kazanılan birincilikler misal gösterilerek, Melbourne Olimpiyadı için güreşimizin "Kara günleri" deniyordu. Acaba dünya güreş piyasasının bir numaralı adamı Vehbi Emre yorulmuş muydu? Yoksa güreşçilerimiz mi, teknik bir zayıflama gösteriyordu? Önemli problemlerdi bunlar. Beynelmilel spor sahalarındaki yegâne "adımızı söyleten" minder yıldızlarımız artık eski günleri yaşatamıyorlardı. Tuşlar azalıyor, mağlûbiyetler artıyordu. Bunun yanı sıra 1957 Dünya Serbest Güreş Şampiyonasının tarihi yaklaşıyordu. Türk Millî Takımının geçen yıl İstanbulda yapılan Dünya Kupasını kazandığı günden bu yana, gerek Beynelmilel Federasyon içinde, gerekse Türk güreş âleminde mühim değişiklikler olmuştu. F.İ.L.A. Teknik Başkanı Vehbi Emre, Türk Güreş Federasyonundaki başkanlık vazifesinden ayrılmış, fakat Beynelmilel Federasyonun Teknik Komitesini güreşlerin kısaltılmasına ikna ederek, yeni federasyona son hediyesini vermişti. Dünya Şampiyonası yeni kaideler dahilinde yapılacaktı. Artık işler takıma kalıyordu. Antrenör Celâl Atik ve Alpullu kampının kuvvetli çocukları Sovyet takımının son defa kazandığı "Şild" i geri almak için çalışıyorlardı. Şampiyona 1, 2 ve 3 Haziran gün ve geceleri Dolmabahçe stadında yapılıyordu. İstanbul halkı stadda, bütün yurt halkı da radyosunun başındaydı. Böyle bir alâka güreş tarihinde görülmemişti. Seyirciler arasında bulunan şöhretli Amerikalı basketbolcu Bob Cousy "Amerikada güreşin neden ilerlemediğini şimdi anlıyorum. Orada seyirci 300, burada 30 bin!" diyordu. Turnuva başlamadan önce kritikler Türk takımının birincilik şansını tanımakla beraber, Hüseyin Akbaş, Mustafa Dağıstanlı ve İsmet Atlının birer sıklet yukarda güreş tutmalarını tehlikeli buluyorlar ve rakip Sovyet takımı ile yapılacak müsabakalarda dikkat tavsiye ediyorlardı. Bu nokta hakikaten mühimdi. Akbaş ve Dağıstanlı gibi iki yenilmez pehlivanımız ilk defa 57 ve 62 kilolara çıkmışlar, merakı artırmışlardı. Güreşin belki de en fazla alâka toplayan yeri malûm "kura" derdiydi. Fakat bu sefer Türk takımı ilk defa olarak şanslı görünüyor, iyi kuralar çekiyor ve tur atlıyordu. İddia sahibi Sovyet, Bulgar ve İran takımlarıyla, Nuri Hoca'nın İtalyanları, sempatik, fakat Sasahara'sız Japonlar, kuvvetli Finlândiya ikilisi, Polonya ve Romenler, ağır sıkletin favorisi Almanlar, İsviçre ve Fransa, rakiplerdi. İlk iki günü elemelerle geçen şampiyonanın en mühim günü olan üçüncü gün kura avantajı ortadan kalkıyor, finale iştirak için Türk ve Sovyet güreşçileri karşı karşıya geliyorlardı. Dördüncü tura kadar Akbaş, Dağıstanlı, Kartal ve Kaplan ile Şahin ve Ogan başarılı maçlar çıkarmışlardı. Atlı ve Güngör birer mağlûbiyetle geriden geliyorlar, finale katılmak için dördüncü tur maçlarını kazanmak zorunda bulunuyorlardı. Heyecan dolu son tur bittiği zaman, alâkalılar ve meraklılar sevinç içindeydiler. Türk takımı sekiz siklette de finale girmiş, buna mukabil rakip Sovyet ekibi 57 ve ağırdaki elemanlarını kaybetmişti. Son gece final için stadı dolduran 30 bin meraklı heyecan içinde takımlarının galibiyetini bekliyor, İstiklâl Marşını daha kuvvetli söylemeğe hazırlanıyordu. Fakat her şeyden önce yapılan göz görür bir haksızlığı protesto etmek için dakikalarca ıslık çalıyor, Hasan Güngör'ün Sovyet rakibi karşısında çıkardığı "galip" güreşi hakemlere hatırlatıyor, verilen "mağlûp" kararının düzeltilmesini istiyordu. Gecenin havasını elektriklendiren hadise buydu. Fakat galibiyetler sıralanınca gönüller ferahlıyor, "müthiş adam" Mustafa Dağıstanlı Sovyet rakibini eze eze tuşa getirirken, Kartal İtalyan sinek sıkletinin sırtını mindere yapıştırarak şampiyon oluyor, Akbaş birinciliğe rahat ulaşıyor, Kaplan ağır sıkleti kazanıyor ve İstiklâl Marşımızı dördüncü defa çaldırıyordu. Takım halinde şampiyon olmuştuk. Artık birincilikleri kovalıyorduk. 73 de Ogan şanssız bir beraberlikle şampiyonluğu kaçırırken 79 da Güngör aynı şekilde kaybediyor. 87 de Atlı yenik düştüğü Bulgar rakibinin arkasında kalıyordu. Türk takımı 42 puan kazanmış ve 1957 Dünya Serbest Güreş Şampiyonluğunu elde etmişti. Bu, bir yıldır Sovyetlerde bulunan şildin Türkiyeye gelmesi demekti. Bu, Melbourne Olimpiyadının revanşıydı.

Akisler

Türk Serbest Güreş Takımının Dünya Şampiyonluğunu kazan-

ması basını ve yurdu sevince boğmuştu. Bütün gazeteler birinciden altıncı sayfaya "Dünya Şampiyonu olduk", "Arslanlar", "Zafer" kelimeleriyle dolup taşıyordu. Beynelmilel Federasyon Başkanı Fransız Coulon organizasyonun mükemmel olduğunu söylüyor, Sovyet antrenörü Akbaş ve Dağıstanlının yenilemiyeceklerini kabul ediyor, Japonlar şampiyonluğumuzu candan alkışlıyorlardı. Fakat bütün bunlardan çok daha önemli bir nokta vardı. Kazandığımız şampiyonluğu devam ettirecek bir takım kurabilmiş miydik? Ekibimiz Londradaki galibiyetleri kazananlar kadar kuvvetli miydi? Güreş sporumuzdaki gerilemeyi durdurabilmiş miydik? Münakaşa edilecek hususlardı bunlar. Bir dünya şampiyonluğu ile yetinmemeliydik. İlk defa kazanmıyorduk bu titri. Turnuva dünya milletlerinin güreşe nasıl ehemmiyet verdiklerini açıkça göstermişti. Artık karşımızda ezeli rakip İsveç değil, Sovyetler, İran, Bulgaristan, Japonya, daha sonra Polonya, Romanya, Almanya vardı. Rakipler artıyor ve daha çok, daha çok çalışıyorlardı. Artık mühim olan Türk güreş mektebini sağlam olarak tesis edebilmekti. Kırkpınar'ı dünyaya duyurmak, ondan kabil olduğu kadar istifade etmek lâzımdı. Gençliğin güreşe olan alâkasını spor ruhu ile paralel olarak artırmak, hoca meselelerini ciddî olarak yoluna koymak, bu sporun da ilim olduğuna herkesi inandırmak, üniversitelileri mindere getirmek gerekiyordu. Sadece yılda bir birincilik, bölgelerin çalışmaları intizamsız, şampiyonalar kâfi değildi. Demek ki bu spor bir çırpıda 30 bin seyirciyi toplıyabiliyordu. Tribünleri doldurmak zorluğu ortadan kalkabiliyordu. Fakat meraklıların da iyi organizasyon, iyi temsil ve heyecan istedikleri aşikârdı. Artık kötü tertiplerden, dedikodulardan, kaprislerden uzaklaşmak, güreş sporunu Türkün arzuladığı şekilde yapmak lâzımdı. Ay-Yıldızı şeref direğinde dalgalanırken görmek için Türkün yapamıyacağı hiç bir şey yoktu. Elele çalışmamız, gelecek seneye bugünden, olimpiyada yarından itibaren hazırlanmamız lâzımdı. Güreşte "en üstün" olduğumuzu dünyaya ancak böyle ispat edebilirdik. Kazanmak ve spor yapmakla..

Mehmet Kartal Rus rakibini zorluyor

Yeni bir ümit

Fenerbahçe

Ellinci yıl kutlanıyor

Şeref dolu mazisi ve Türk sporundaki müstesna yeri ile milyonların sevgisini kazanan Fenerbahçe, bu hafta "kuruluşunun ellinci yıldönümü" nü kutlayacak. Sarı lâcivertlilerin şeref defterlerinde şöyle bir yazı var: "Ben, Fenerbahçeyi iyi bir spor kulübü olarak bilirdim. Fakat bu cemiyetin çok daha başka mezivetleri de varmış. Fenerbahçe, Türk spor tarihinin sayfalarına asil ve kuvvetli bir topluluk olarak geçmiştir. Türk gençleri bu renkleri sevmekte haklıdırlar." İşte Büyük Atatürk'ün Fenerbahçe için "en kıymetli" sözleri. Ne mesut bir tesadüf ki, Fenerbahçe kardeş Galatasaray'ın geçen seneki "50. yıl bayramı" nı takip eden yıl aynı bayramını kutlamaktadır. Gözler Fenerbahçenin bayramına çevrilmiştir. Komiteler, organizasyon heyetleri uzun çalışmalarının mahsullerini bu hafta yurda takdim edecekler. Bütün spor kollarında geniş bir faaliyet gösteren Fenerbahçe, yarım asırlık mazisine yakışır bir bayram yapmak arzusuyla heyecanlıdır. Bütün kardeş kulüpler aynı hissi duymaktadır. Bu, büyük bir bayramdır.

Futbol

Kupada ilk dev maç

Federasyon Kupası deplâsman maçları bazan sürprizlerle, bazan hadiseli olarak devam ederken İstanbul lig beşincisi Beşiktaş, aynı şehrin lig ikincisini iki puvan geride bırakarak liderliği elde etmişti. Galatasaray İzmir lig şampiyonu Altaya 2-0 kaybetmiş, İstanbulda kolay yendiği sert M. Mensucatla Ankara deplâsmanında golsüz berabere kalmış. Beşiktaşın İzmirde Altayla yaptığı beraberliği takip edivermişti. İlk ikinin aralarındaki ilk karşılaşması bu haftanın sonunda İstanbulda yapılacak. Kupanın iddialı devleri birinci basamağı her halde muvaffakiyetle atlamak için son çalışmalarını sıkı bir şekilde yaparak maça hazırlanmış bulunuyorlar. Bu, sıcaklarla beraber İstanbulu kaplayan ilk futbol heyecanıdır. Kazanan Federasyon Kupasındaki iddiasını daha çok kuvvetlendirecek, kaybeden ikinci maç için daha fazla hazırlanmak üzere çalışmalarını ayarlıyacak. Kupanın ilk finalinde hangi ekip şanslıdır? Rakibini iki puvan geride bırakan, ağır defanslı, ligin dağınık ekibi Beşiktaş mı? Kuvvetli futbolu ve golcü forvetiyle, çabuk ve cemi Galatasaray mı? Ankara ve İzmirde yaptıkları maçlar dahi tetkik edilse, bir ay evveline nazaran daha derli toplu Metinin, yıldız müdafi B. Alinin Galatasarayı favoridir. Sarı Kırmızılı takım bu maçta elde edeceği galibiyet ile puvan farkını kapıyacak ve kupanın hakiki finalini ikinci Beşiktaş maçına bırakacaktır.

Boks

Gidiş ve dönüş

Viyananın Rondo gazinosunda şişman ve gözlüklü bir adam, bir Türk gazetecisine şöyle diyordu. "İşte Praga gidiyoruz. İstanbula haberler verirken bizden de bahset. Moralimizin kuvvetli olduğunu bildir." Gazeteci Prag'da yapılacak 1957 Avrupa Boks Şampiyonasına ucmağa hazırlanan dört Türk boksörü ve şişman ve gözlüklü kafile başkanı, Boks Federasyonu Reisi Hakkı Yücesoya üzüntülü gözlerle bakıyordu. Avrupa Şampiyonası gibi dünyanın en zor turnuvasına iştirak edecek Türk boksörlerinin "morali kuvvetli" deniliyor, fakat "tekniğimiz ve şansımız kuvvetlidir" denemiyordu. Gazeteci İstanbula vereceği haberleri aşağı yukarı tahmin ediyordu. Bunlar "Türk boksörleri ilk turda elendiler" şeklinde olacaktı. Bu açık bir hakikatti. Boksumuz sıfıra inmiş, alâkasızlığın ve bilgisizliğin kurbanı olarak adeta "katledilmişti". Avrupada boks yapan milletler sınıfında sayılmıyorduk. Belki de iyi boks "yapabilirdik", iyi boksörler yetiştirebilirdik, fakat şu anda bir "sıfır" dık.

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçnun Klişe Fab. - İSTANBUL